

ISOVANHEMMUUS ELÄMÄNVAIHEENA

Eeva-Leena Maijala
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
syksy 2011

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Isovanhemmuus elämänvaiheena

Tekijä: Eeva-Leena Maijala

Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustiede

Työn laji: Pro gradu -työ_x_ Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 104

Vuosi: syksy 2011

Tiivistelmä:

Tässä tutkimuksessa selvitän isovanhemmuutta elämänvaiheena. Tarkoitukseni on kuvata tutkimushenkilöiden kokemuksia isovanhemmuudesta osana heidän elämäänsä.

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys perustuu sekä isovanhemmuuden että sukupolven käsitteiden ja niiden sisältöjen tarkasteluun. Olen avannut isovanhemmuutta erilaisten isovanhemmuuden ulottuvuuksien ja yhteiskunnallisten muutosten näkökulmista käsin. Tämän lisäksi käsittelen Eriksonin kehitysteoriaa vanhuuden osalta. Teoreettisessa viitekehyksessä esittelen myös sukupolven erilaisia määritelmiä sekä isovanhempien ja lastenlasten suhteita sukupolvien ketjussa. Aikaisempia tutkimuksia olen käsitellyt sekä isovanhemmuuden että sukupolven aihepiireistä.

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisin menetelmin. Tutkimukseen on osallistunut 14 isovanhempaa, joista osa on kertonut kokemuksensa isovanhemmuudesta kirjeessä ja osa on antanut haastattelun. Tutkimuksen aineisto on koottu syksyn 2010 ja kevään 2011 aikana. Aineiston analysoinnissa olen käyttänyt aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkimuksen keskeisin tulos on, että isovanhemmat näkevät roolinsa isovanhempana myönteisenä asiana, johon kuuluu osaltaan myös arkielämän muutoksia ja haasteita, Isovanhemmuus on tutkittavien mukaan elämää rikastuttava rooli. Isovanhemmuuden myötä tulleet muutokset ja haasteet koetaan yleensä rakentaviksi ja sukupolvisuhteita vahvistaviksi.

Tutkimusten tulosten pohjalta olen muodostanut isovanhemmuuden typologian, jossa isovanhemmuus jakaantuu neljään eri luokkaan: isovanhemmuudesta nauttiva, isovanhemmuuden kompensoija, isovanhemmuudesta vetäytymään joutuva sekä isovanhemmuuden torjuva. Isovanhemmuuden voimavarojen avulla yksilö voi rakentaa eheän minäkuvan ja hyvän elämän. Tuloksia voidaan soveltaa puhuttaessa yksilön kehitystehtävien saavuttamisesta ja hyvän vanhuuden avaimista.

Avainsanat: isovanhemmuus, elämänvaihe, sukupolvi

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi__

(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

1	Johdanto	1
2	Teoreettinen viitekehys	3
	2.1 Isovanhemmuus	3
	2.1.1 Isovanhemmuuden monet kasvot	3
	2.1.2 Eriksonin teoria vanhuudesta	6
	2.1.3 Yhteiskunnallisten muutosten yhteydet isovanhemmuuteen	8
	2.1.4 Aikaisempia tutkimuksia isovanhemmuudesta	11
	2.2 Sukupolvi käsitteenä ja teorioina	14
	2.2.1 Tutkimuksia sukupolvesta	18
	2.2.2 Isovanhemmat ja lastenlapset sukupolvien ketjussa	21
3	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat	24
4	Tutkimuksen toteuttaminen	25
	4.1 Laadullinen tutkimusote	25
	4.2 Tutkimushenkilöt	27
	4.3 Aineiston hankinta	29
	4.4 Aineiston analyysi	32
	4.5 Tutkimuksen eettiset lähtökohdat	35
	4.6 Tutkimuksen luotettavuus	36
5	Tulokset	40
	5.1 Isovanhemmuuden tuomat muutokset	41
	5.1.1 Ennakkotieto lapsenlapsen saamisesta	41
	5.1.2 Lapsenlapsen syntymä	43
	5.1.3 Elämän muuttuminen isovanhempana	45
	5.2 Isovanhemmuuden voimavarat	53
	5.2.1 Psykkiset voimavarat	53
	5.2.2 Sosiaaliset voimavarat	57
	5.2.3 Tiedolliset voimavarat	60
	5.2.4 Fyysiset voimavarat	66
	5.3 Isovanhemmuuden haasteet	67
	5.3.1 Oma hyvinvointi	67
	5.3.2 Lastenlasten kasvu ja kasvatus	76
	5.3.3 Uusien tehtävien ja roolin kohtaaminen	83
	5.4 Isovanhemmuuden typologia	86
	5.5 Tulosten peilaaminen aikaisempiin tutkimuksiin ja teorioihin	88
6	Pohdinta	94
	Lähteet	98

1 Johdanto

Isovanhemmuuteen kuuluu useita eri rooleja ja ulottuvuuksia, jotka kaikki vaikuttavat esimerkiksi siihen, miten isovanhemmat kasvattavat ja hoitavat lastenlapsiaan. Isovanhemmuus on osa elämänkaarta, jossa isoäidit ja isoisät saavat paljon voimavaroja lastenlapsistaan ja pystyvät näiden voimavarojen avulla luomaan hyvän ja ehyen elämän. Isovanhemmuutta voidaan tarkastella myös sukupolvien välisten suhteiden ylläpitäjinä sekä yhdistäjinä.

Sukupolvien väliset suhteet ja kanssakäyminen on Suomessa kiinteää ja vuorovaikutuksellista. Isovanhemmat ovat nykyään aiempaa terveempiä, he elävät pitempään ja ovat saaneet myös enemmän koulutusta kuin edeltäjänsä. Nämä tekijät ovat edistäneet sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Suuret välimatkat eivät aina loitonna sukupolvia toisistaan, johon ovat vaikuttaneet muun muassa tekniikan kehittyminen sekä liikenneyhteyksien parantuminen. (Hirsjärvi & Laurinen 1998, 22.)

Työni aiheena on isovanhemmuus elämänvaiheena. Tutkimukseni aihe on lähtöisin kandidaatin tutkielmasta, jossa tutkin isovanhempia lastenlastensa kasvattajina sekä elämäntaitojen opettajina. Kandidaatin tutkielmassa huomasin, kuinka mielenkiintoinen aihe isovanhemmuus on. Havahduin myös siihen, ettei isovanhemmuudesta ole paljoa kasvatustieteellistä tutkimusta, mikä on toisaalta haaste mutta se antaa myös perustelun aiheen tutkimiselle. Tässä työssä tarkoituksena on selvittää, millaisena elämänvaiheena isovanhemmuus näyttäytyy tutkittavien kertomana. Näistä aiheista on tehty Suomessa melko vähän akateemista tutkimusta.

Isovanhemmuudesta puhuminen on tärkeää, koska se on merkittävä osa suomalaista perhe- ja sukukulttuuria, jonka tutkimiselle tulisi löytyä yhä enemmän sijaa etenkin kasvatustieteellisessä piirissä. Tutkimusten tekeminen on aiheellista isovanhemmuuden merkityksen korostumisen vuoksi. Tähän antaa viitteitä osaltaan aikaisemmat tieteelliset tutkimukset mutta myös yhteiskunnassamme yleistyvä isovanhemmuus-toiminta. Isovanhemmat ovat nousseet vahvasti esille esimerkiksi mediassa. Televisiossa ja radiossa on isovanhemmuutta käsitteleviä ohjelmia, lehdissä ja Internetissä keskustellaan muun muassa isovanhemman asemasta

perheessä. Näiden lisäksi isovanhemmat ovat saaneet oman päivän ja vuosittain valitaan vuoden isovanhempi. Koulut, päiväkodit ja seurakunnat ovat ottaneet sukupolvien välisten suhteiden kehittämisen osaksi toimintaansa.

Isovanhemmat ovat monelle perheelle tärkeä tuki ja voimavara sukupolvien ketjussa. Sukupolvitutkimus ja sukupolvikäsite omaavat erityisen kehityshistorian ja taustansa sosiologisen tutkimuksen kentällä. Sukupolvikäsitettä on käytetty monissa erilaisissa tutkimus – ja tulkintakehikoissa. (Alanen 2005, 97). Danielsbacka, Hämäläinen ja Tanskanen (2009, 225) kirjoittavat artikkelissaan uuden kiinnostuksen nousun perhetutkimusta kohtaan, vaikka modernisaatioteoriat ovat painottaneet sukulaissuhteiden merkityksen vähenemistä.

Tämän työn toinen luku muodostuu tutkimuksen viitekehyksestä, jossa perehdyn isovanhemmuuteen ja sukupolveen. Käyn läpi isovanhemmuutta elämänvaiheena peilaten sitä Eriksonin psykososiaaliseen kehitysteoriaan sekä esittelen isovanhemmuutta käsitteleviä aikaisempia tutkimuksia. Sukupolvi-luvussa avaan sukupolvi-käsitettä lähinnä kolmesta eri näkökulmasta käsin ja esittelen aikaisempia tutkimuksia sukupolvista.

Kolmannessa luvussa esittelen tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat. Olen avannut tutkimuksessa käytetyt metodit ja tutkimuksen toteuttamisen neljännessä luvussa. Tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta kirjoitan myös neljännessä luvussa. Analyysin kautta muodostetut tulokset olen esittänyt viidennessä luvussa ja peilaan tutkimuksen tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin ja teorioihin. Viimeisessä luvussa, pohdinnassa, teen yhdeenvedon tuloksista ja vastaan päätutkimusongelmaan. Tämän lisäksi pohdin jatkotutkimusaiheita.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Isovanhemmuus

Tässä luvussa avaan isovanhemmuuden käsitettä ja tarkastelen isovanhemmuutta erilaisten isovanhemmuuden ulottuvuuksien näkökulmasta. Tämän lisäksi esittelen Eriksonin kehitysteoriaa vanhuuden osalta. Olen tuonut esille yhteiskunnallisten muutosten yhteyksiä isovanhemmuuteen ja sen asemaan yhteiskunnassa. Luvun loppuksi esittelen aikaisempia tutkimuksia isovanhemmuudesta.

2.1.1 Isovanhemmuuden monet kasvot

Isovanhemmuudelle on olemassa yhtä paljon määritelmiä kuin on isovanhempia ja kysymykseen mitä isovanhemmuus on, ei ole yhtä kattavaa vastausta. Käsite voi saada paljon uusia näkökulmia ja erilaisen sisällön, riippuen siitä, kuka isovanhemmuutta määrittelee. Isovanhemmuutta voi lähteä määrittelemään omista kokemuksista käsin (Taipale 2002), vertailema sitä vanhemmuuteen (Rotkirch & Fågel 2010), tai määrittää isovanhemmuutta sekä kokonaisvaltaisesta näkökulmasta (Malinauskas 2011) että sosiaalisesta näkökulmasta käsin. (Arajärvi 1995; Bengtson 1985).

Rotkirch ja Fågel (2010, 33) aloittavat isovanhemmuuden määrittämisen jakamalla sanan ”iso vanhempaan”. Heidän mukaan isovanhemmuuteen kuuluu vanhemmuutta muistuttava tunneside, sillä isovanhemman ja lapsenlapsen välille syntyy kiintymystä ja huolenpitoa, mutta eri lailla. Se, mikä erottaa isovanhemmuuden vanhemmuudesta on yleensä suhteen helppous. Isovanhempien rakkaus lastenlapsiaan kohtaan on suloisempaa ja helpompaa, eikä vastuuta ole niin paljon, verrattuna omiin lapsiin.

Isovanhemmuutta voidaan määritellä myös omien kokemusten kautta, kuten Taipale (2002, 15–16) määrittää kirjassaan. Taipaleen mukaan kaikki isoäidit ovat maailman parhaita ja erilaisia. Isoäitiys on lahja, joka kehittyy ja kasvaa koko ajan. Vaativuus ja helppous kuvaavat isoäitiyttä hyvin. Isoäitiys on vaativaa, koska siinä muodostuu suhde pieneen ja herkkään ihmiseen. Toisaalta isoäitiys on helppoa, sillä kukaan

muu isoäiti ei ole täysin samassa tilanteessa eikä samassa suhteessa juuri siihen lapseen, jolloin isoäitiydestä ei muodostu kilpailua.

Isovanhemmuuden roolista on puhuttu jo kolme vuosikymmentä sitten. Bengtsonin (1985, 11) mukaan isovanhemmuus on yksi vanhimmista sosiaalisista rooleista, eikä ikinä ennen yhtä monta ihmistä ole elänyt niin pitkään tullakseen isovanhemmaksi. Bengtsonin mukaan isovanhemmuudessa koettu toiminta ja tunteet ovat vaihtelevampia kuin yksilön muissa rooleissa.

Malinauskas (2011, 50) ymmärtää isovanhemmuuden luonteen kokonaisuutena. Isovanhemmuus koostuu erilaisista ominaisuuksista, kuten biologisista, psykososiaalisista, ihmistenvälisistä ja sosiaalisista piirteistä. Malinauskas näkee biologisen perustan ilmenevän joka kerta kun lapsenlapsi syntyy, aikuisesta lapsesta tulee vanhempi tai kun heidän vanhemmistaan tulee isovanhempia. Arajärvi (1995, 6-7) puolestaan korostaa isovanhemmuuden sosiaalista puolta. Isovanhemmuuden rooli ei aina synny biologisuuden perusteella, sillä isovanhemmaksi voi tulla esimerkiksi myöhemmin, oman lapsen elämänkulun mukana. Isovanhemmaksi tulemisesta alkaa uusi kolmas elämä, joka on ihmeellinen kokemus. Arajärvi korostaa, että isovanhempien ilona ja velvollisuutena on traditioiden siirto sukupolvelta toiselle.

Isovanhemmuutta voidaan määrittää myös isovanhemmuuden roolin ja tehtävien kautta. Trollin (1986) näkemyksissä, isovanhemmuuden roolissa heijastuu vuorovaikutuksellinen näkökulma. Rotkirch, Söderling ja Fågel (2010) tarkastelevat puolestaan isovanhemmuutta sen yksilöllisyyden näkökulmasta. Isovanhemmuuden tehtäviä ja asemaa voi lähestyä myös sen tuoman hyödyn kautta kuten Kornhaber (1996) tekee. Isovanhemmuuden roolia voi tarkastella myös sen kokemuksellisuuden kautta. (Heikkinen & Marin 2002).

Troll (1986, 63) on muodostanut neljä yleistä päätelmää isovanhemmuudesta. Vaikka isovanhemmat eivät ole keskeisessä roolissa perheessä, he ovat osa ydinperhettä. Usein isovanhempien rooli on myös toissijainen vanhempien rooliin nähden. Toiseksi, isovanhempien vuorovaikutus ja roolit ovat vaihtelevia, huomattavasti monipuolisempia kuin vanhemmilla. Isovanhempien erot vuorovaikutuksessa ja rooleissa voivat vaihdella sosiaalisen luokan, kansallisuuden ja sukupuolen mukaan.

Suurimmat eroihin vaikuttavat tekijät ovat kuitenkin yksilöiden tunteissa, isovanhempien elämäntilanteissa ja isovanhemmuuden oletuksissa. Kolmanneksi, isovanhempien ja lastenlasten kanssakäymiseen ja keskinäisiin tuntemuksiin vaikuttavat molempien kehityksellinen taso. Viimeisenä päätelmänä Troll näkee, että isovanhempien tärkein tehtävä on ylläpitää perheen rakennetta kokonaisena.

Isovanhempien merkitys on Suomessa korostumassa, vaikka suomalaisessa kulttuurissa vallitsee yksilöllisyys ja ydinperheet on edelleen yleisin perhemuoto Suomessa (Rotkirch ym. 2010, 5-6). Yksilöllisyys korostuu Rotkirchin ym. (2010, 6) mukaan myös siinä, ettei isovanhemmille ole määritelty selkeitä tehtäviä ja tämä vaikuttaa edelleen suvun jäsenten asemaan sosiaalisissa tilanteissa. Yhteisöllisyyttä korostavissa maissa isovanhempien asema on toinen: isovanhemmilla on enemmän oikeuksia ja velvollisuuksia ja usein heidät lasketaan myös perheenjäseniksi. Suomessa isovanhempien merkitys tulee korostumaan ja heidän roolinsa tulee kasvamaan perheissä. Tähän on vaikuttanut osaltaan eliniän pidentyminen, sillä lähes kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on ainakin yksi isovanhempi elossa. Lasten vanhempien työelämän paineet ja kiireet ovat lisänneet isovanhempien antaman tuen tarvetta.

Heikkinen ja Marin (2002, 112–113) toteavat, ettei isovanhemmuudessa ole tavoitteena tuottavuus tai suoritukset, vaan keskeistä on toiminnan kokemuksellisuus. Toiminta ja sen kokeminen ovat merkittävä voimavara isovanhemmille. Bengtsonin (1985, 21) näkemys symbolisesta isovanhemmuudesta tarkoittaa sitä, että isovanhemmat ovat yksinkertaisesti olemassa, toiseksi isovanhemmat ovat perheen suojelijoita, kolmanneksi isovanhemmat toimivat sovittelijoina ja viimeisenä isovanhemmat kertovat perheen historiasta.

Kirjallisuudesta löytyy paljon viitteitä myös siitä, mitä isovanhempien rooliin kuuluu tehdä. Kornhaberin ja Woodwardin (1985, 20–22) mukaan isovanhemmat voivat olla lastenlapsilleen opettajina, huolehtijoina, lapsen ja vanhempien suhteiden sovittelijoina, roolimalleina, tulevaisuuden ja menneisyyden yhteyssiteinä ja ”iso vanhempina”. Bengtson (2001, 7) näkee isovanhempien olevan taloudellinen tukija nuorimmille sukupolville, sukupolvien välisen vuorovaikutuksen rakentajina ja perheen jatkuvuuden ylläpitäjinä. Troll (1986, 63) kiteyttää isovanhemman roolin olevan perheen vahtikoirana.

2.1.2 Eriksonin teoria vanhuudesta

Psykososiaalinen näkökulma on yksi tutkimuksen ala, joka tutkii ihmisen elämänkaarta. Usein kaikki psykologiset elämänkaaritutkimukset lukeutuvat psykososiaaliseen näkökulmaan. Erik H. Erikson on yksi suurin elämänkaaritutkimuksen nimi. (Dunderfelt 2011, 225.) Monille kehityspsykologian tutkijoille Eriksonin teoriat toimivat lähtökohtana ja inspiraationa tutkittaessa yksilön kehittymistä (Sneed, Whitbourne & Culang 2006, 148), erityisesti aikuisuuden kehitysvaiheita tarkasteltaessa (Cheek & Piercy 2008, 13). Eriksonin teorian (1980;1982;1983;1987) perusnäkömyksenä on yksilön sisäisyyden ja yhteiskunnallisen kulttuurin vuorovaikutus yksilön kehitystä ohjaavana tekijänä. Yksilö kohtaa erilaisia kriisejä, jotka voivat tulla ulkoa tai sisältä päin. Näistä kriiseistä selviäminen synnyttää uusia voimavaroja. (Erikson 1982, 239.)

Eriksonin (1982, 1987, 547–610) teoriassa käydään läpi identiteetin eli yksilöllisyyden elämänmittaista kehitystä. Teoria rakentuu kahdeksasta eri vaiheesta ja jokaisessa kehitysvaiheessa yksilö kohtaa tietyn kehityshaasteen ja tehtävän. Konfliktit ovat Eriksonin mukaan tärkeitä yksilön kehityksen kannalta, sillä niiden tarkoituksena on synnyttää uusia valmiuksia ja kykyjä. Erikson esittää kehitystehtävät vastakkaisina pareina, mutta kumpikaan ei sulje toista pois. Yksilö liikkuu kahden kehitystehtävän välillä tai niiden ääripäissä. Erikson korostaa, että yksilön kannalta on parempi, jos hän joutuu kokemaan molemmat kehitystehtävät ja niiden väliset asteet.

Yksilö saa käyttöönsä uuden sisäisen voiman ja kyvyn, käydessään läpi jonkun kehitysvaiheen. Kehitystehtävät syntyvät, muun muassa silloin, kun yksilö kohtaa yhteiskunnallisia haasteita. Jokaisen elämänvaiheen läpi käymisessä ja ratkaistaessa uuden perusristiriidan yksilö saa uuden minäkvaliteetin, uuden kriteerin minän lisääntyvälle voimalle. Eriksonin mukaan uudella sisäisellä voimalla on sekä negatiivinen että positiivinen puoli. Tässä teoriassa korostetaan sitä, etteivät kehitysvaiheet ja kehitystehtävät ole mustavalkoisia, joko-tai-asetelman mukaisia. Kukaan ei käy kehitysvaiheita täydellisesti läpi ja Erikson näkee eduksi, jos yksilö käy läpi myös negatiivisia vaiheita ja tuntemuksia elämässään. (Erikson 1987, 547–610; Erikson 1982, 239–275)

Eriksonin (1987, 608–609) mukaan vanhuuden kehitystehtävä on minän eheys, jonka vastakohtana ovat epätoivo ja katkeruus. Vanhuudessa syntyvä voima on viisaus monineen ulottuvuuksineen. Viisaus sisältää kokemusten integroitumisen sekä ruumiillisesta että henkisestä toiminnoista käsin. Eletyn elämän arvioiminen kuuluu vanhuuteen ja se liittyy myös viisauden osoittamiseen. Yksilöt pohtivat omia hyviä ja huonoja aikoja elämässään ja katsovat taaksepäin mutta myös eteenpäin. Vanhuudessa on vielä mahdollisuus tehdä ja kokea sellaisia asioita, jotka ovat vielä tekemättä. Eriksonin mukaan viisaus on myös avoimuutta ja kiinnostusta elämää kohtaan, myös kuoleman edessä. Avoimuus ja kiinnostus korostuvat etenkin elämän arvioimisena ja tulevaisuuteen katsomisessa. Viisauden saavuttaminen vaatii minän eheyttä fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla.

Viisauden vastakohtana oleva elämän halveksunta kehittyy Eriksonin (1987, 609) mukaan epigeneettisen mallin mukaan. Yksilön kasvun ymmärtämisessä korostuu epigeneettiset periaatteet. Jokaisella kasvavalla olennolla, on suunnitelma, josta ilmenee kasvuvaiheiden eri osat. Näillä eri osilla on oma aikansa syntyä ja jokainen vaihe on olemassa jossakin muodossa jo ennen varsinaista kriittistä aikaa. Kun kaikki osat ovat syntyneet, niistä muodostuu toimiva kokonaisuus. Kaikki kehitysvaiheet liittyvät systemaattisesti yhteen ja jokainen vaihe on riippuvainen edeltäneestä kehityksestä. (Erikson 1983, 92, 93–95.)

Elämän halveksunnalla on Eriksonin (1982, 239–275.) mukaan jo pitempi menneisyys. Epätoivon, katkeruuden ja vastenmielisyyden juuret ovat aikuisiän psyykkisten voimien tai biologisten toimintojen lamaantumisessa. Tasapainoinen itsensä tunteminen ja toimivat sosiaaliset verkostot ovat hyväksi vanhuuden kehitysvaiheissa. Näiden kahden lisäksi Erikson korostaa myös ympäristön tukea.

Kuolemanpelko osoittaa Eriksonin (1962, 245–255) teorian mukaan, minän eheyden puuttumista tai sen menettämistä. Epätoivossa ilmenee tunne siitä, että jäljellä oleva aika on lyhyt, eikä se riitä enää uuteen elämään, jossa yksilö voisi yrittää saavuttaa integraation muita teitä. Tämän lisäksi epätoivossa voi kokea katkeruuden, masennuksen ja pelon tuntemuksia (Erikson 1987, 609).

Erikson (1982, 255) korostaa minän eheyden saavuttamisessa, kaikkien aikaisempien kehitystehtävien läpikäymistä ja niistä selviytymistä. Minän eheyden

saavuttamisessa yksilö käyttää hyväkseen perusristiriitojen erityistä yhdistelmää. Minän eheys tarkoittaa myös emotionaalista integraatiota, jossa yksilö toimii sekä sivusta seuraajana että johtajana. Minän eheyden tunnusmerkkejä ovat varmuus siitä, että haluaa saavuttaa järjestyksen ja tarkoituksen elämässä. Yksilö pystyy hyväksymään ainoan elämänsä ja ymmärtämään, että hänen elämänsä on yhden elämänjakson ja historian sattumanvarainen tulos. Näiden lisäksi minän eheyttä kuvaa yksilön kehittämä integraatio, jonka takana yksilö seisoo.

2.1.3 Yhteiskunnallisten muutosten yhteydet isovanhemmuuteen

Muuttuva ja kehittyvä yhteiskunta koskettaa myös perhettä, eikä perhettä voida eristää muusta ympäristöstään. Yhteiskunnalliset ristiriidat ulottuvat perheenjäsenten välisiin suhteisiin asti. (Nikkonen-Tolkki 1987, 41.) Myös Korhosen (1999, 25) mukaan maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta siirtyminen teolliseen ja jälkiteolliseen yhteiskuntaan on vaikuttanut perheiden rakenteisiin, asemaan, asenteisiin sekä sen tehtäviin. Muutoksia on ilmennyt myös sukupolvien välisissä vuorovaikutussuhteissa. Perheen muutokset vaikuttavat koko sukupolviketjuun, esimerkiksi uusperheen lapsella voi olla myös isovanhempipuolia (Hurme ja Metsäpelto 2004, 514). Isovanhemmat joutuvat puolestaan selviämään lastensa avioeroista ja tukemaan lastenlapsia vanhempien erotilanteissa. Nykyaikana isovanhempien on selvitävä uusista ja vaihtuvista perheenjäsenistä: miniöistä, vävyistä ja uusista lastenlapsista. (Eräsaari 2002, 12.) Perheiden ja sukujen monimuotoisuus on toisaalta myönteistä, koska se kasvattaa yksilöiden sosiaalisia suhteita, mutta toisaalta se hankaloittaa niiden tutkimista (Hurme ja Metsäpelto 2004, 514).

Perheen rakenne on muuttunut koko ajan, sillä perheet ovat useimmiten ydinperheitä eikä kolmen sukupolven perheitä (Malmberg 1994, 14). Kolmen sukupolven perheitä pidetään ihanteellisena perhemuotona, jossa yhteisöllisyyden kokeminen on ensisijaista. Ennen lasten kasvatukseen ja muihin perheen töihin osallistui useita aikuisia, jolloin kukaan suurperheessä ei jäänyt yksin. Suurperheessä elämiseen liittyy sekä haasteita että vahvuuksia. Suurperheen myötä yksilöt kohtaavat enemmän vaativia ihmissuhteita. Vahvuutena koetaan isovanhempien helppo saatavilla olo. He ovat lisäksi tuoneet turvallisuutta lasten elämään ja tukeneet vanhempien toimintaa vaikeissa tilanteissa. (Ijäs 2005, 94–97.)

Perherakenteiden muuttumisen lisäksi yhteiskunnalliset rakennemuutokset ovat vaikuttaneet isovanhemmuuden merkityksen korostumiseen. Vielä 1970-luvulla puhuttiin perheen merkityksen vähenemisestä, koska isovanhemmat jäivät maalle asumaan lastensa muuttaessa kaupunkeihin (Eräsaari 2002, 13). Maantieteellinen liikkuvuus on tarkoittanut kolmen sukupolven hajoamista eri seuduille (Marin 2005, 225). Yhteiskunnan modernisoituminen ei ole kuitenkaan vähentänyt isovanhempien merkitystä. Tämän lisäksi oletetaan, ettei isovanhempien rooli häviä tulevaisuudessakaan. Väitettä perustellaan sillä, että modernissakin yhteiskunnassa ihmisillä on lastenlapsia ja kaikilla on tai on ollut isovanhempia. (Tanskanen, Hämäläinen, Danielsbacka 2009, 383–384.)

Perheiden ja sukulaisten merkitys korostuu edelleen yhteiskunnallisten muutosten myötä. Tutkijoiden mukaan esimerkiksi sosiaalileikkaukset voivat johtavat siihen, että nuoremmat sukupolvet joutuvat huolehtimaan vanhemmistaan, jos vanhainkoteja ei ole. (Haavio-Mannila, Tanskanen, Hämäläinen, Karisto, Rotkirch & Roos 2010, 14.) Myös Bengtson (2001, 2) näkee, että sukulaisten antama apu vahvistaa perheiden ja sukupolvien välisiä suhteita.

Isovanhempien avun ja tuen tärkeyttä on lisännyt työelämässä tapahtuneet muutokset. Työssä käyvät vanhemmat tarvitsevat isoäidin apua enemmän kuin koskaan. Isoäidit rientävät apuun, kun lapsi sairastuu, lapsia pitää kuljettaa harrastuksiin tai kun heitä muuten tarvitaan. (Malmberg 1994, 19.) Isovanhempien antama lastenhoitoapu tukee naisten työssäkäymistä ja lisää myös sosiaalista liikkuvuutta (Attias-Donfut & Arber 2000, 15).

Työn ja perheen yhteensovittaminen on haaste nykyperheille. Stakesin koordinoimassa hankkeessa *Työelämä ja perhe-elämän yhteensovittaminen* (2004) hahmotellaan työn ja perheen yhteensovittamisen kokonaisuutta. Isovanhemmuus nousi esille tärkeänä viime käden tukena ja turvana lastenhoidossa työn ja perheen yhteensovittamisessa. Perheet saivat apua isovanhemmilta sitä useammin, mitä pienempiä lapsia perheessä oli. Alle 10-vuotiaista koululaisista 34 prosenttia vietti joskus iltapäivän isovanhempien kanssa. 12 prosenttia koululaisista oli isovanhempien kanssa iltapäivän usein tai aina. (Salmi & Lammi-Taskula 2004, 109, 110.)

White (2009, 16–17) kirjoittaa artikkelissaan, isovanhemmuuden roolin muuttumisen laajemmasta merkityksestä. Whiten mukaan isovanhemmuuden roolia muuttavat isoisovanhempien omaksuessa isovanhempien roolit ja isovanhempien korvatesa vanhemmat. Tutkijat ovat huomioineet, että isovanhempien määrä lastenlastensa huoltajina on lisääntynyt. Perinteisen isovanhemman roolissa ja lastenlasten huoltajina toimivien isovanhempien roolissa on selviä eroja. Huoltaja-isovanhemmat kokevat vähemmän iloa roolissaan isovanhempana, saavat vähemmän merkityksellisiä kokemuksia sekä kokevat sosiaalista eristäytymistä että roolien hämmennystä.

Dieckmannin (2002, 9) mukaan isovanhemmuuden merkitys perheissä ja etenkin lastenlasten elämässä on aiempaa suurempi. Isovanhemmuuden merkityksen muuttumiseen on monia eri syitä. Ensimmäinen ja ehkä suurin vaikuttavin tekijä on eliniän pidentyminen, joka vaikuttaa siihen, että useammat saavat elää pidemmän aikaa isovanhempiensa kanssa (Tanskanen ym. 2009, 384). Eliniän pidentymisen myötä 20-vuotias voi odottaa elävänsä 40 vuotta vanhempiensa kanssa ja isovanhempien kanssa noin 15–20 vuotta (Marin 2005, 254). Eliniän pitenemiseen on vaikuttanut terveydenhuollon paraneminen ja kehittyminen (Jyrkämä 2005, 268).

Mummouden roolin modernistumisesta kirjoittaa Eräsaari (2002, 10), jonka mukaan muutoksia on tapahtunut muun muassa matkustamisessa, yhteydenpidossa, isovanhempien fyysisessä kunnossa ja työnteossa. Pitkien välimatkojen vuoksi, tämän päivän isovanhemmat matkustavat tapaamaan lastenlapsiaan. Matkustamisen lisäksi suhdetta lastenlapsiin pidetään yllä puhelimella, kännyköillä ja sähköpostilla. (Eräsaari 2002, 12,13.)

Tämän päivän isoäiti on voi olla työssä käyvä, hyvässä kunnossa oleva moderni mummo (Taipale 2002, 111). Eräsaaren (2002, 10) mukaan isoäitiyden roolissa yhdistyvät modernit ja perinteiset arvot. Mummouden rooli on muuttunut yhä enemmän modernistisemmäksi. Tämän päivän mummo haluaa olla erilainen kuin traditionaalinen mummo harmaineen hiuksineen, nutturoineen ja keinutuoleineen. Mummot ovat moderneja ikääntyviä, jotka eivät pysähdy, hidastele tai jää kutomaan sukkaa keinutuoliin.

2.1.4 Aikaisempia tutkimuksia isovanhemmuudesta

Keskustelu sukupolvisuhteista on Suomessa Alasen (2005, 98) mukaan vilkasta. Mutta tieteellinen tutkimus sukupolvista ja isovanhemmuudesta on Suomessa vähäistä, etenkin kasvatustieteissä. Isovanhemmuutta sivutaan lähinnä yhteiskuntatieteellisissä perhe – ja sukupolvitutkimuksissa. Myös Haavio-Mannila ym. (2010, 11) toteavat, ettei perheiden laajempaan tutkimiseen ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Yksi syy vähäiseen sukulaisuustutkimukseen on Haavio-Mannilan ym. (2010, 11) mukaan vallitsevat modernisaatio- ja yksilöllistymisteoriat, joiden mukaan laajemmat perhesuhteet heikentyvät. Aiheesta on kirjoitettu opastusta ja neuvoja antavia kirjoja, jotka käsittelevät kokonaisuudessaan isovanhemmuutta tai laajemmin vanhuutta (esimerkiksi Arajärvi 1995; Käyhty 1999; Taipale; 2011).

Hurme (1986, 54–55) on tutkinut 12-vuotiaiden lasten käsityksiä isoäideistään. Tutkimuksen aineisto koostui 487 lapsen aineesta, jonka aiheena oli ” äitini äiti” sekä 68 lapsen teemahaastattelusta. Lapset kuvaavat isoäitiään yleensä myönteisesti. Isoäidin merkitys on kuitenkin joillekin lapsille kielteinen. Hurmeen tutkimuksen mukaan 12-vuotiaat lapset kuvaavat isoäitiä vielä egosentrisestä näkökulmasta pohtien, millaista mielihyvää ja hyötyä isoäiti tuottaa heille. Melkein puolet tutkimukseen osallistuneista lapsista toi esille, että mummo tarjoaa ruokaa ja muita herkuja. Tutkimuksen mukaan lapsilla ja mummoilla on vähän yhteistä tekemistä. Mummolassa ollessaan lapset lähinnä oleilevat ja lukevat lehtiä. Toisaalta on myös sellaisia lapsia ja isoäitejä, joilla on enemmän yhteistä toimintaa, kuten kaupassa käyntiä ja uimista. (ks. myös Hurme 1987, 170–190.)

Hurme (1988, 13–14) on tutkinut myös sukupolvien välisiä suhteita, erityisesti äitien, äidin äitien ja heidän lastenlastensa välillä. Tutkimuksessaan Hurme keskittyi useampaan keskeiseen alueeseen, jotka vaikuttavat sukupolvien välisiin suhteisiin. Näitä ovat maantieteellinen etäisyys, sukupolvien välinen yhteydenpito, keskinäinen apu ja tuki, tunteet ja sukupolvien väliset kokemukset toisen tärkeydestä sekä isoäidin rooli ja sen ulottuvuudet.

Sukupolvien välisellä etäisyydellä Hurme (1988, 36,46) tarkoittaa tässä maantieteellistä etäisyyttä, joka voi vaihdella yhdessä asumisesta useisiin satoihin kilometreihin asti. Sukupolvien välinen etäisyys vaikuttaa eri tavalla isovanhempien ja

lastenlasten suhteisiin. Hurmeen mukaan pitkät etäisyydet, voivat vaikuttaa isovanhempien ja lastenlasten toistensa kokemaan tärkeyteen. Välimatka vaikuttaa yhteydenpitoon kahdella eri tavalla: vierailut ja puhelinsoitot vähenevät, mutta kirjeiden kirjoittaminen lisääntyy.

Hurmeen (1988, 55) tutkimuksessa ilmeni viidenlaista tapaa tukea ja auttaa. Ensimmäinen on emotionaalinen tuki, toisena taloudellinen tuki, kolmantena on neuvojen antaminen hankalissa tilanteissa. Neljäntenä on aika, joka tarkoittaa ajan antamista toinen toiselleen, kun sitä tarvitaan. Viidentenä on käytännöllinen apu puolin ja toisin.

Isovanhemmuudessa on Hurmeen (1988, 79) mukaan neljä eri osa-aluetta. Ensimmäinen osa-alue on tiedollinen taso, jossa isovanhemmat tiedostavat omat normit, oikeudet ja velvollisuudet isovanhempiana. Käyttäytymisen tasolla isovanhemmukseen kuuluu lastenlasten kanssa toimiminen sekä isovanhempien keskinäinen toiminta. Tunteiden tasolla isovanhemmat pohtivat omaa tyytyväisyyttään isovanhempiana olemiseen sekä omia tunteitaan lastenlapsiinsa. Viimeiseen, symboliseen tasoon, kuuluu isovanhempien antamat merkitykset isovanhemmudesta.

Järvinen (2009, 4) on selvittänyt opinnäytetyössään isovanhempien roolia lapsiperheiden voimaannuttajana. Tutkimuksen pohjalta toteutettiin isovanhemmusta käsittelevä HyvinvointiTV-ohjelma, jossa käsiteltiin, muun muassa sitä, miten isovanhemmat tukevat nuoria perheitä heidän arjessaan. Yhteiselämän taidot, vierellä kulkeminen sekä arvojen siirtyminen muodostuivat yhdistäviksi tekijöiksi isovanhemmuden lapsiperheiden voimaannuttajina.

Yhteiselämän taidot sisältävät Järvisen (2009, 41) mukaan isovanhemmuden merkityksen esille tuomisen muistojen kautta sekä yhteydenpidon nykytekniikalla. Isovanhemmuus oli tärkeä tukiverkko nuorten perheiden elämässä ja isovanhempien merkitys oli huomattava. Yhteydenpito nykytekniikalla koettiin tärkeäksi pitkien välimatkojen takia.

Vierellä kulkemiseen liittyi isovanhempien huolehtiminen perheistä. Isovanhemmat antavat paljon neuvoja ja ohjeita lastenlastensa kasvatukseen liittyen. Perheet kokivat kuitenkin tärkeäksi itse päättää lasta ja koko perhettä koskevista asioista. Arvojen siirtämiseen liittyy perinteiden jakaminen sukupolvelta toiselle sekä yhdessä oleminen. (Järvinen 2009, 46.)

Malinauskas (2011, 13–14) on tutkinut väitöskirjassaan *This Child is also mine* suojelevaa/holhoavaa isovanhemmuutta. Hänen lähestystapansa on ollut narratiivinen ja tutkimuksen kohteena on epätyypillinen suojeleva isovanhemmuus Liettuassa. Tutkimuksen isovanhemmat kertoivat epäkoherentteja kertomuksia heidän elytyistä elämäntapahtumista ja kokemuksista. Tutkimuksen materiaali koostuu kahdestatoista isovanhemman haastattelusta, jotka huolehtivat heidän lastenlapsistaan. Isovanhemmat kertoivat kertomuksia heidän elämänjaksostaan, jolloin heistä tuli lastenlastensa huoltajia.

Tutkimuksen tuloksissa ilmeni, että usein isovanhempien merkityksellisimmät kokemukset liittyivät lastenlapsiin, eikä isovanhempiin itseensä. Kertomukset liittyivät lastenlasten kokemuksiin, tuntemuksiin ja käyttäytymiseen. Malinauskas avaa tutkimuksen tuloksia neljän eri teeman avulla: aika, sosiaalinen konteksti, fokalisaatio ja merkitysten rakentaminen. Ajan ulottuvuus auttaa ymmärtämään merkittävien elämäntapahtumien reflektointia. Useimmat isovanhemmat elivät vielä herkkää aikaa elämän siirtymävaiheessa. He rakensivat kertomuksia ikään kuin ne eivät vielä olisi tapahtuneet. (Malinauskas 2011, 96–97)

Sosiaalinen konteksti auttaa ymmärtämään perheenjäsenten välisiä suhteita. Perheen tarpeet olivat tärkeämmät kuin yksilöllisen jäsenen tarpeet. Joillakin perheillä oli vahva side eri sukupolvien välillä. Näille perheille oli normaalia asua yhdessä, jolloin lastenlapsesta huolehtiminen oli luonnollista. Isovanhemmat rakensivat merkityksiä tulkinnan ja oivalluksen kautta. Isovanhemmilla oli vahva toive auttaa lapsiaan ja luoda perheen hyvinvointia, mutta useimmissa tapauksissa, heillä ei ollut tarpeeksi taloudellisia resursseja. Lastenlapsista huolehtiminen oli hiljainen tavoite omien lasten auttamiseksi. Toisessa tapauksessa isovanhemmilla oli ollut intensiivinen työelämä ja he katuivat, etteivät olleet viettäneet aikaa omien lastensa kanssa. Näillä isovanhemmilla oli viimeinen tilaisuus luoda merkittävät suhteet lastenlapsiinsa huolehtimalla heistä. Kaikki isovanhemmat korostivat, että he

selviytyvät päivittäisistä rutiineista pienten lastenlastensa kanssa. Useimmissa tapauksissa isovanhemmat kohtelivat lastenlapsiaan perheenjäseninä. (Malinauskas 2011, 154–155.)

2.2 Sukupolvi käsitteenä ja teorioina

Sukupolvi-käsitteen määrittelemisen on ongelmallista. Semi Purhonen (2007, 13) väittää sukupolvi käsitettä jopa sotkuseksi termiksi. Ensinnäkin sukupolvi käsitteellä on erilaisia merkityksiä ja toiseksi sukupolvelle asetettujen kriteerien tulee olla selvillä (Purhonen 2002, 37). Sukupolvi on ollut Blomin ja Melinin (2004, 109) mukaan jatkuvan ja jopa kiivaankin teoreettisen väittelyn kohteena.

Sukupolven käsitteen sisältö on vaihdellut yhteiskunnan muutosten myötä. Modernissa yhteiskunnassa erilaiset murrokset tuottavat kokemusmaailmaltaan toisistaan erottuvia kokemuksellisia sukupolvia eikä sukupolvea nähdä enää vain tiettyinä ikäpolvena. (Suomi 2003, 179). Sukupolvi voidaan määritellä sosiologisesta näkökulmasta käsin (Mannheim), yhteiskunnallisesti (Roos) tai esimerkiksi perhelähtöisesti (Marin). Näihin näkökulmiin liittyy usein vielä erilaisia ulottuvuuksia, joka tekee sukupolven-määrittelemisestä vielä haasteellisempää.

Sukupolvi käsitettä käytetään myös jokapäiväisessä puheessa. Kontekstista ilmenee, mitä oikeastaan käsitteellä tarkoitetaan. Becker (2000, 130) näkee laajan merkityskentän sukupolvi käsitteelle hyödyllisenä asiana sukupolvitutkimukselle. Käsitteen laaja tunnettavuus helpottaa Beckerin mukaan kommunikointia tutkijoiden ja yleisön välillä.

Alasen (2005, 98–99) mukaan arkikielessä sukupolvi käsitteen käyttö luokittelee ihmisiä yhdistävien ja erottelevien piirteiden, ominaisuuksien tai tunnusmerkkien mukaan. Käsitettä voidaan käyttää myös, kun viitataan ihmisten tai ihmisryhmien keskinäisiin suhteisiin, toimien relationaalisessa merkityksessä.

Sosiologiassa sukupolvi käsitettä voidaan käyttää kahdessa eri merkityksessä. Ensimmäinen käytötapa liittyy sukupolven sukulaisuusjärjestelmään. Biologinen näkökulma hallitsee muun muassa perhesosiologian, ikääntymisen ja elämänkulun

tutkimusta. Perhesukupolvi on yhteiskunnassa sosiaalisen organisaation perusmuoto. Toinen käyttötapa on perhesukupolvea kollektiivisempi. Sukupolvi sisältää kaikki tiettyinä aikoina syntyneet ihmiset. Iän lisäksi ihmisiä voi yhdistää tietty kokemus, joka on yleensä koettu nuoruudessa. Ilman yhteistä kokemusta, sukupolvi merkitsee samaa kuin ikäryhmä tai kohortti. (Purhonen 2007, 16–17.)

Biologisesta näkökulmasta tarkasteltuna sukupolvien ketju on toisiaan seuraavien lasten ja vanhempien joukko. Biologisen sukupolvi-käsitteen rinnalle on syntynyt sosiaalinen ja kulttuurinen sukupolvi. Sosiaalinen sukupolvi eroaa biologisesta sukupolvesta siinä, että sosiaaliseen sukupolveen voi joko kuulua tai olla kuulumatta. (Haavio-Mannila, Roos & Rotkirch 2004, 215–216.) Sosiaalista sukupolvea kuvaa myös sen ikäperustaisuus, jonka mukaan tehdään jakoja erilaisiin elämänvaihe – ja elämäkerrallisiin tai kokemuksellisuuden samanlaisuuden ryhmiin (Marin 2005, 253).

Perhesukupolvien tutkiminen on ollut etenkin vanhuuden tutkimuksen keskiössä ja yleensä tarkastelun kohteena ovat lapset-vanhemmat-isovanhemmat –ketju (Marin 2005, 41). Perhesukupolvien väliseen vuorovaikutukseen kuuluu myös moraalinen vastavuoroisuus, joka tarkoittaa yhteiskunnallista sopimusta sukupolvien välisestä auttamisesta. Vanhempien ikääntyessä lapset auttavat ja huolehtivat vuorostaan heistä. Ikääntyvät ihmiset saavatkin enemmän apua ja tukea omaisiltaan kuin ammattiauttajilta. (Marin 2003, 75.) Perhesukupolvikäsite jaottelee ihmisiä sukulaisuuden perusteella eri positiioihin: lapsenlapsiin, lapsiin, vanhempiin, isovanhempiin. Yhden perhesukupolven sisällä voi olla hyvinkin eri-ikäisiä ihmisiä. (Marin 2005, 253.) Perhesuhteista puhuttaessa kyse on usein hoivasta, huolenpidosta ja vastuusta jakamisesta, näistä neuvotellaan perheiden sisällä, mutta myös sukupolvien välillä. Eri sukupolvien välinen vastuu ja velvollisuuksien jakaminen on myös perhesuhteiden keskiössä. (Sevón & Notko, 13.)

Koskinen (2008, 68) mukaan perhesukupolveen liittyy olennaisesti vuorovaikutus, joka saa erilaisia sisältöjä ja muotoja sukupolvien kohtaamisissa. Yksilölliset oppimiskokemukset, kuten sosiaaliset taidot, kommunikaatiovalmiudet ja vuorovaikutus, syntyvät perhesukupolvien kohtaamisissa. Koskisen mukaan perhesukupolvien kohtaamiset tapahtuvat arjessa, erilaisissa suvun juhlissa, arjen huoltosuhteissa ja vapaa-ajan toiminnassa. Vaikka usein nämä kohtaamiset

tapahtuvat muuttuvassa ympäristössä, niiden mukana kulkeutuu traditionaalista kulttuurista tietoa.

Riley ja Riley (1993, 173) mukaan nyt on esillä latentti sukupolvimalli, jossa sukulaisuuden ja perhepolvien määrittely vaihtelee ja sitä vaihdellaan. Latentti malli sisältää myös koettuja ja itse määriteltyjä sukulaisuussuhteita, joissa ei ole kyse verisukulaisuudesta (ottolapset, uusvanhemmat, avopuolisot, entiset puolisot). Riley ja Riley korostavat, ettei perhesukupolvi tarkoita enää vain verisukulaisuutta, vaan perhesukupolvet muodostuvat itsemäärittämisen ja itse koetun sukulaisuuden pohjalta.

Mannheimin sukupolviteoria

Sukupolvesta voidaan puhua sosiaalisesta, kulttuurisesta tai yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsin. Karl Mannheimia voidaan pitää sosiologisen sukupolvitutkimuksen aloittajana (Jyrkämä 2005, 271.) Mannheimin sukupolvikäsitteistö on ensimmäisiä määritelmiä sukupolvelle. Mannheimilla on hyvin vankka asema suomalaisessa sukupolvitutkimuksessa. Monet tutkijat käyttävät Mannheimin sukupolvikäsitteistöä sellaisenaan, kykenemättä muuttamaan sitä. (Unikkolinna 2008, 8.) Etenkin sosiologian alalla sukupolvi on ollut hyvin keskeinen käsite ja tutkimuskohde siitä lähtien, kun Mannheim on määritellyt sukupolven sosiaalisesti ryhmäksi. Mannheimin käsitteistöstä on tullut sosiaalinen tosiasia ja yksilöllisen itseymmärryksen väline. (Haavio-Mannila, Roos & Rotkirch 2004, 215.)

Mannheimin sukupolviteorian lähtökohtana ei ole biologisuus, vaan sukupolvea määrittää ennemminkin sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset. Mannheim on asettanut tietyt kriteerit, joiden tulee täytyä ennen kuin ryhmää voidaan nimittää sukupolveksi. Ensimmäinen kriteeri on samanikäisten sukupolvi, joka luo pohjan sukupolvelle. Seuraava kriteeri on kokemuksellisuus. Sukupolvella tulee olla yhteisiä kokemuksia, joille on annettu yhteisiä merkityksiä. Sukupolvi tarvitsee tietyn avainkokemuksen, tullakseen kokemukselliseksi sukupolveksi. Kolmas kriteeri on mobilisoituminen. Kokemuksellinen sukupolven sisälle voi muodostua pienempiä ydinryhmiä, joita kutsutaan mobilisoituneiksi sukupolviksi. (Mannheim 1928, 300-307.)

Mannheim on saanut myös kritiikkiä etenkin sukupolven muodostumisen ajankohdasta, sillä Mannheimin mukaan sukupolvi muodostuu jo nuoruudessa. Roos (2005) ja Alanen (2001) kysyvätkin, eikö sukupolvisuhteita kehity läpi koko ihmisen elämänkaaren. Purhosen (2002,4) mielestä Mannheimin kriteerit sellaisenaan ovat kelvottomia empiiriselle tutkimukselle ja niiden tulisi olla täsmällisempiä.

Roosin sukupolviteoria

J.P. Roos on suomalainen sukupolvitutkija, jonka teoriat pohjautuvat osin Mannheimiin ja myös Pierre Bourdieun ajatuksiin. Roos on jaotellut suomalaiset ikäpolvet neljään sukupolveen: 1) 1910–20 syntyneet ovat pulan ja sodan sukupolvi, 2) 1920- luvun puolivälin ja 1930- luvun lopulla syntyneet ovat jälleenrakennuksen ja nousun sukupolvi, 3) 1940–50 syntyneet ovat suuren murroksen sukupolvi ja 4) 1950–65 ovat lähiösukupolvi ja sen jälkeen syntyneet ovat rock-sukupolvi. (Roos 1987, 53–56.)

Ensimmäiselle sukupolvelle merkittävintä olivat Roosin (1987, 53-56) mukaan kokemukset sodista ja uuden elämän aloittaminen sotien jälkeen. Tämän sukupolven ihmisiä yhdistivät samat olosuhteet: köyhyys, sairaudet, koulun puuttuminen, sota-ajan puutteet, jatkuva työnteko ja ponnistelu. Sotien jälkeen koettiin suuri muutos, jossa epävarmuus muuttui turvallisuudeksi ja köyhyys vaurastumiseksi. Toinen sukupolvi on kokenut dramaattisemmin kokemusten kahtiajakoisuuden. Nuoruutta leimasi hätä, puute, vaikeudet ja kulutustavaroiden vähäisyys. Sodan jälkeistä elämää kuvaa taas rakentaminen ja vaurastuminen.

Suuren murroksen sukupolvessa lapsuuden kokemuksia yhdisti kehityksen ja optimismin aika, kotiseudun kukoistaminen, koulunkäynnin pidentyminen ja asuntosäästäminen. Viimeinen sukupolvi ei poikkea suuresti edellisestä sukupolvesta. Eroja löytyy enemmänkin koulutuksessa, lapsuuden aikaisissa ja nykyisissä kasvuympäristöissä. (Roos 1987, 53–56.)

Roosin mukaan sukupolvella on kaksi eri merkitystä: biologinen eli perheperustainen ja sosiaalinen (Roos 2005, 208). Marinin mukaan yhteiskunnalliset sukupolvet eivät synny automaattisesti vaan ne ovat sosiaalisesti ja historiallisesti tuotettuja. Heidän

keskinäisten suhteiden muodostumiseen vaikuttavat ne historialliset ja yhteiskunnalliset tilanteet, joissa sukupolvet ovat syntyneet. (Marin 2005, 42.)

2.2.1 Tutkimuksia sukupolvesta

Sukupolvitutkimus on Marinin (2005, 44) mielestä monella tapaa merkityksellistä, sillä se avaa mahdollisuuden ymmärtää ja jopa ennakoida perhesukupolvien välisiä suhteita. Sukupolvitutkimus ja sukupolvikäsitys omaavat erityisen kehityshistorian ja taustansa sosiologisen tutkimuksen kentällä (Alanen 2005, 97). Sosiologiassa ei ole myöskään jäsenetty sukulaissuhteita erilleen muista sosiaalisista suhteista (Haavio-Mannila ym. 2010, 11). Aikaisemmissa sukupolvitutkimuksissa on painottunut yhteiskunnallinen näkökulma. Perhesukupolvien tutkimiseen on herätty vasta viimeisen vuosikymmenen aikana. (Haavio-Mannilan ym. 2010,12.)

Suomessa tehtyjä sukupolvitutkimuksia ovat muun muassa Allardt 1981, Jääsaari 1986, Puuronen 1988, Suutama 1986, Tuominen 1991. Sukupolvien välisistä suhteista ja vuorovaikutuksista on tehty myös opinnäytetöitä. Danielsbacka (2010) on käsitellyt työssään perhesukupolvien välistä vuorovaikutusta. Unikkolinna (2008) on tutkinut pro gradussaan suuria ikäluokkia ja sukupolvien välistä avunantoa. Sukupolvien välistä yhteistyötä ovat tutkineet Mäki ja Ojavalli (2008).

Perhesukupolvien tutkiminen tulee vaikeutumaan tulevaisuudessa. Syynä tähän on eliniän nousu ja sen seurauksena sukupolvien määrä on kasvanut. Perhesukupolvet saattavat ulottua neljään tai jopa viiteen elossa olevaan sukupolveen. Pitkissä perhesukupolviketjuissa ei välttämättä enää löydy yhteisiä tuntomerkkejä ja kokemukset vaihtelevat huomattavasti. Tutkimuksen ja sukupolvikeskustelun painopiste tulee siirtymään yhä enemmän yhteiskunnallisten, sosiaalisten sukupolvien tutkimiseen. (Marin 2005, 42.)

Suutama (1986) on tutkinut kahden, kolmen ja neljän sukupolven välistä vuorovaikutusta sekä sen merkitystä iäkkäiden elämään (75 vuotta täyttäneille). Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa isovanhempien, lasten ja lastenlasten välistä yhteydenpitoa: kontaktien määrää sekä sen helppoutta että riittävyttä. Tuloksissa ilmeni, että tutkittavat olivat tiheästi yhteydessä omiin lapsiinsa. 87 %

vastanneista oli yhteydessä lapsiinsa kerran viikossa tai tiheämmin. Yhteydenpito oli tutkittavien mielestä helppoa ja 92 % koki yhteydenpidon riittäväksi. Isovanhemmilla oli keskimäärin kuusi lastenlasta ja kontaktit heihin olivat myös tiheitä. 67 prosenttia vastanneista oli yhteydessä lastenlapsiinsa viikoittain. Taustatekijöillä ei ollut vaikutusta lastenlasten ja isovanhempien kontakteihin, mutta isovanhempien ja heidän lastensa suhteet vaikuttivat lastenlasten välisiin suhteisiin. Tulosten mukaan kontaktit lastenlapsiin olivat sitä tiheämpiä, mitä tiheämpiä kontaktit omiin lapsiin olivat. (Suutama 1986, 18–22.)

Tutkimuksessa Suutama (1986, 25) selvitti myös isovanhemmuuden merkitystä. Tutkittavilta kysyttiin: ”Miltä teistä tuntuu olla isoäiti/isoisä? Mitä isovanhempiana oleminen teille merkitsee?” Miesten ja naisten vastauksissa oli eroja etenkin ilmaisussa ja vastausten neutraaliudessa. Naiset osasivat miehiä paremmin ilmaista lastenlasten merkitystä ja miesten vastaukset olivat neutraaleja. 89 prosenttia naisista antoi myönteisiä merkityksiä, kun taas miehillä vastaava luku oli 65 prosenttia. Isovanhemmuus koettiin yleisesti ottaen myönteisenä asiana. Isovanhemmat, jotka tunsivat lastenlastensa merkityksen suuremmaksi, olivat yhteydessä heihin kaikkiin tiheämmin.

Helena Hurme (1999, 129) on tutkinut Suomen ja Puolan sukupolvien välistä vuorovaikutusta suhteessa individualismi-kollektivismi–ulottuvuuteen. Tutkimusaineisto on kerätty vuosina 1987–1989 Suomessa ja Puolassa. Tutkimukseen osallistui esikouluikäisiä (4-7-vuotiaita), 11–20-vuotiaita lapsia ja nuoria, vanhempia ja isovanhempia. Sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen liittyviä asioita kysyttiin sekä vanhemmilta että isovanhemmilta.

Tutkimuksen lähtökohtana on ollut individualismi-kollektivismi –ulottuvuus. Suomea voidaan pitää individualismin maana ja Puolaa kollektivistisena maana. Hurmeen (1999, 27) mukaan myös perhesukupolvien välisissä suhteissa ilmenee samoja piirteitä kuin maiden kulttuureissakin. Tutkimuksen tulosten mukaan Puolassa sukupolvien väliset rajat ovat epäselvemmät kuin Suomessa. Suurin osa suomalaisista ei halua vanhempiensa puuttuvan heidän ja lastensa elämään, kun taas Puolassa vanhemmilla puuttumista pidettiin oikeutena. Puolalaisilla on myös suurempi sukupolvi-integraatio sukupolvien välisessä auttamisessa. Puolalaiset

vanhemmat antavat aikuisilleen lapsille enemmän käytännön apua ja taloudellista tukea kuin suomalaiset.

Hurmeen mukaan Puolan ja Suomen eroja perhesukupolvien välisessä vuorovaikutuksessa voidaan selittää muun muassa uskonnollisilla syillä. Puolassa vallitsee pääosin katolilaisuus, joka korostaa perheen keskeisyyttä ja tärkeyttä. Suomessa kirkon ja uskonnon vaikutus on ollut jo pitkään vähäistä. Eroja voidaan selittää myös median kautta. Aineiston keräämisaikoina Suomi oli länsimaiden tiedotusvälineiden vaikutuksen alaisena, jolloin amerikkalainen individualismi on vaikuttanut Suomessa Puolaa kauemmin. Kolmas selittävä tekijä on yhteiskunnan muutokset. Puolassa siirtyminen maalta kaupunkiin oli tapahtunut Suomea aikaisemmin, joka on vaikuttanut suomalaisten sukupolvien välisen vuorovaikutuksen vähenemiseen. (Hurme 1999, 134.)

Haavio-Mannilan ym. (2010) *Sukupolvien ketju, suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa*, selvitetään sukulaisten välistä avunantoa. Kirjoittajat ovat tutkineet taloudellista tukea, käytännön apua ja ihmisten välistä vuorovaikutusta. Tutkimuksen aineisto koostui kolmelle, samaan perhesukulinjaan kuuluvalla sukupolvelle lähetetyistä kyselyistä ja haastatteluista.

Tutkimuksessa ilmeni, että sukulaisten välisistä suhteista, biologiset sukulaiset ovat läheisempiä kuin avioliiton kautta saadut sukulaiset. Yhteydenpito on tiivimpää kahden peräkkäisen sukupolven välillä pystysuoraan (vanhempi, lapsi) kuin vaakasuoraan (serkut, sisarukset). Aineistosta nousi esille myös se, että lähisukulaisten kanssa ollaan useammin eri mieltä. Tämä voi johtua tiiviimmästä yhteydenpidosta tai siitä, että verisukulaiset kestävät ristiriitoja paremmin. Tutkijoiden mukaan 2000-luvun sukulaissuhteet ovat pitkäkestoisempia mutta kapeampia. Sukulaishiiri on supistunut lasten lukumäärän pienennettyä, mutta toisaalta eliniän piteneminen on vaikuttanut toiseen suuntaan. Nämä asiat vaikuttavat sukulaisten avunantoon ja vuorovaikutussuhteiden muodostumiseen. (Haavio-Mannila ym. 2010, 52-53.)

Tutkimuksessa kartoitettiin myös auttamisen velvollisuutta. Tuloksista ilmeni, että isovanhempien velvollisuuksia lapsiaan ja lastenlapsiaan kohtaan pidetään vähäisinä. Vastaajat odottavat, että isovanhemmat auttavat hätätilanteessa.

Tuloksista korostui kuitenkin eri sukupolvien edustajien väliset asenteet. Vanhin sukupolvi korostaa isovanhempien velvollisuuksia kahta muuta polvea enemmän. Asenteet isovanhempien velvollisuuksiin vaihtelevat myös sukupuolittain. Miehet ovat useammin sitä mieltä, että isovanhemmat ovat velvollisia auttamaan lastenhoidossa ja antamaan taloudellista tukea. (Haavio-Mannila yms. 2010, 89-91.)

Helena Koskinen (2008, 66) on tutkinut oppimista perhesukupolvien välisissä kohtaamisissa. Koskisen tutkimuksen mukaan sukupolvien välisessä vuorovaikutuksessa siirretään tietoa, jonka avulla yksilö voi ratkaista ongelmia, asemoida itsensä sukupolvijatkumoon sekä rakentaa kulttuurista tietovarantoa. Tutkimuksen tulosten mukaan sukupolvien välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvaan tiedon välittämiseen liittyy ainakin seuraavat asiat:

- tarkoituksellinen hiljaisen tiedon eksplikointi ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen
- sosiaalisten representaatioiden käsitteleminen
- kokemuksellisuus (työelämässä ja harrastuksissa, yhteisöllisesti opittu tieto)
- elämän yksilökohtaisten merkitysten tunnistaminen
- kulttuurisen tietoisuuden kokeminen
- identiteettityö.

Vuorovaikutus perhesukupolvien välillä lisää nuoremman sukupolven auttamismahdollisuutta vanhempaa sukupolvea kohtaan. Vanhimman sukupolven edustajat saavat sen sijaan jakaa tietämystään ja taitamistaan nuoremmilleen. (Koskinen 2008, 66, 68.)

2.2.2 Isovanhemmat ja lastenlapset sukupolvien ketjussa

Hirsjärvi ja Laurinen (1998, 23) tähdentävät, että lapsenlapsen syntyminen tuo uudenlaisia näkökulmia perheeseen ja sukupolvien välisiin suhteisiin parantaen niitä. Usein isovanhemmat kokevat lapsenlapsensa tuovan heidän elämäänsä uutta sisältöä sekä tunteen biologisesta jatkuvuudesta ja tulevaisuuteen suuntautumisesta. Lapsenlapsen synnyttämät myönteiset tunteet voivat edesauttaa sukupolvien välisten suhteiden lujittumista ja parantumista.

Kumpula (2010) korostaa isovanhempien merkitystä, kun lastenlapset tulevat osaksi sukupolvien ketjua. Tietojen, normien ja tapojen siirtäminen on joissakin kulttuureissa isovanhempien tärkein tehtävä. Osa tiedosta on sellaista, joka välittyy vain sukupolvien välisessä vuorovaikutuksessa. (Kumpula 2010, 77.)

Korhonen (2006, 51) pohtii artikkelissaan sukupolven merkitystä vuorovaikutussuhteissa. Kasvattajasukupolvet tarkoittavat Korhosen mukaan sitä, että eri aikoina kasvaneet ihmiset sietävät ja arvostavat kasvatuksessa eri asioita. Nuoren polven vanhempia voidaan nimittää esimerkiksi uusavuttomiksi vanhemmiksi ja pullamössösukupolveksi. Tällaiset nimitykset kuvaavat niitä käsityksiä, joita nuoremman polven vanhemmista on muodostunut. Sukupolvien välinen vuorovaikutus ei ainakaan syvenny eikä edisty tämänkaltaisten yleistysten vuoksi. Korhonen esittääkin, että tietoisuus sukupolvimerkityksistä auttaa ymmärtämään sen, että kasvatusta on sidoksissa aikaan ja paikkaan.

Sukupolvitietoisuuden avulla voidaan tunnistaa ja tunnustaa omat käsitykset ja vaihtaa näkökulmaa, jolloin voimme helpommin ymmärtää toisten toimintamalleja. Vuorovaikutustilanteissa on mukana kollektiivisen sukupolvikokemuksen ohella myös jokaisen oma henkilöhistoria. Omat kokemukset kasvatetuksi tulemisesta vaikuttavat omiin tapoihin kasvattaa ja olla osa vuorovaikutussuhteita. (Korhonen 2006, 65-66.)

Sukupolvien ketjua voidaan tarkastella myös oppimisen kautta. Koskisen (2008, 62, 65) mukaan myös arjessa oppiminen on sukupolvien välistä, jossa kiinnitetään huomiota eri sukupolvien elämäkokemukseen. Vanhemmat sukupolvien edustajat tuovat sosiaalisiin tilanteisiin kulttuurisia, sosiaalisia, historiallisia ja ammatillisia tietoja, joita nuorempien sukupolvien edustajat voivat omaksua. Koskisen mukaan kulttuuritiedon välittäminen on tietoinen prosessi, jossa voidaan jakaa itselle tärkeitä asioita ja joista edelleen toinen osapuoli oppii sellaista, mikä ei enää ole ajassa tavoitettavissa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa perheellä on ollut aikoinaan suuri vastuu lasten kasvattamisesta sekä opettamisesta. Kodin kasvatusvastuu supistui yhteiskunnan koulu- ja lastenhoitojärjestelmän kehittymisen myötä. Oppiminen ei kosketa ainoastaan lapsia vaan myös muita perheen jäseniä. (Tuomisto 1998, 48–49.)

Sosiaalisia ja persoonallisia oppimiskokemuksia syntyy etenkin perheissä ja erilaisissa ihmissuhteissa. Sosiaaliset taidot, kommunikaatio ja vuorovaikutustaitojen oppiminen lähtee perhetilanteista. Yhteiskunnan muutokset esimerkiksi perheissä ovat vaikuttaneet vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin heikentävästi. Perheen tärkeimpinä tehtävinä pidetään arvojen ja perinteiden välittäminen. (Aittola 1998, 77.)

Meadin (1971, 25) mukaan yhteiskunta on siirtynyt postfiguratiivisesta prefiguratiiviseen kulttuuriin. Postfiguratiivisen kulttuurin keskeinen piirre on vanhempien sukupolvien siirtämä tieto nuoremmille. Prefiguratiivinen kulttuuri tukee käsitystä siitä, että myös nuoremmat sukupolvet siirtävät tietoaan vanhemmalle sukupolvelle. Tässä kulttuurissa uudet sukupolvet omaksuvat tietoa omien tulkintojen kautta ja opettavat vanhempia sukupolvia.

3 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Tässä työssäni tutkin isovanhemmuutta elämänvaiheena. Tutkimukseni aihe liittyy läheisesti perhe- ja sukupolvitutkimukseen. Olen kiinnostunut isovanhemmuudesta ja sukupolvien välisistä suhteista, koska isovanhemmuuden merkitys korostuu entisestään suomalaisessa perhekulttuurissa.

Tutkimukseni pääongelma on:

Millaisena elämänvaiheena isovanhemmuus näyttäytyy isovanhempien kertomana?

Olen osoittanut pääongelmalle kolme alaongelmaa:

1. Millaisia muutoksia isovanhemmuus merkitsee?
2. Millaisia haasteita isovanhemmuuteen liittyy?
3. Millaisia voimavaroja isovanhemmuus tarjoaa?

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen toteutuksen vaiheita ja metodologisia ratkaisuja. Alasuutari (1993) tähdentää, ettei tutkimuksen tekeminen ole suoraviivaista, tietyn kaavion noudattamista. Tutkimuksen eri vaiheet voi tehdä vaihtelevassa järjestyksessä. Blaxter, Hughes & Tight (2010, 9) ovat esittäneet kirjassaan tutkimusspiraalin, joka kuvastaa tutkimuksen luonnetta. Tutkimuksen tekeminen on joustava prosessi, jossa eri vaiheiden välillä ei ole tiukkoja rajoja. Esitän tässä luvussa tutkimukseni toteutuksen eri vaiheet toisistaan irrallisina, omina lukuinaan. Käytännössä tutkimukseni tekemistä kuvaa parhaiten Blaxterin, Hughesin ja Tightin esittämä tutkimusspiraali, jossa eri vaiheet ovat syklisiä, limittäisiä ja päällekkäisiä.

4.1 Laadullinen tutkimusote

Olen käyttänyt tutkimuksessani laadullista eli kvalitatiivista tutkimusotetta. Lähtökohtani tutkimuksessa on pyrkiä kuvailemaan ja ymmärtämään isovanhemmuutta elämänvaiheena, johon laadullinen tutkimusote tarjoaa sopivimmat tutkimusmenetelmät. Laadullisen tutkimusotteen käyttäminen on parempi vaihtoehto myös tutkimuskysymysteni kannalta. Kuten Ruusuvoori, Nikander ja Hyvärinen (2010, 11) esittävät, että lähestymistavat valitaan suhteessa tutkimuksen näkökulmaan ja tutkimusongelmaan.

Useammassa laadullista tutkimusta käsittelevässä kirjassa, esitellään kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Pääosin piirteet ovat yhteneväisiä, mutta niihin vaikuttaa muun muassa kirjoittajien valitsema näkökulma. Itse käsittelem laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä Eskolan ja Suorannan (1998) tekemän listauksen mukaan. Heidän mukaan laadullisen tutkimuksen tunnuspiirteitä ovat muun muassa aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta, aineiston laadullis-induktiivinen analyysi, hypoteesittomuus, tutkijan asema ja narratiivisuus. Seuraavaksi käyn läpi edellä mainittuja piirteitä, peilaten niitä omaan tutkimukseeni.

Eskolan ja Suorannan (1998, 16) määritelmän mukaan laadullinen aineisto on yksinkertaisimmillaan tekstinmuodossa. Karkeasti voin jakaa tutkimukseni laadullisen aineiston tutkijariippuvaiseksi (haastattelut) että tutkijasta riippumattomaksi (kirjeet). Tässä tapauksessa kirjeiden puhdas tutkijariippumattomuus on kyseenalaistettavissa, sillä kirjeet on kerätty tätä tutkimusta varten, jolloin se on voinut vaikuttaa kirjeiden kirjoitustapaan ja niiden sisältöön.

Toinen laadulliselle tutkimukselle tyypillisin piirre on *tutkittavien näkökulma*. Eskola ja Suoranta (1998, 16–18) puhuvat tutkittavan näkökulman säilyttämisestä, jolla he tarkoittavat tutkittavien oman näkökulman tavoittamista. Tutkittavien näkökulman säilyttämiseksi tutkijan on syytä pohtia objektiivisuuden ja subjektiivisuuden suhdetta. Kirjoittavat epäilevät täydellisen objektiivisuuden saavuttamista, mutta tutkijan tulee ainakin yrittää tunnistaa omat uskomukset, asenteet, arvostukset ja esioletuksensa. Tutkittavien näkökulman säilyttämiseksi olen valinnut sellaiset tutkimusmenetelmät, joissa tutkittavien ääni tulee hyvin esille. Kirjeet ja haastattelujen tekeminen ovat mahdollistaneet tämän. Lisäksi olen käyttänyt tutkimuksen raportoinnissa paljon suoria lainauksia tutkittavien kirjeistä ja haastatteluista, tuomaan tutkittavien äänen esille.

Tutkittavien valinnassa olen käyttänyt harkinnanvaraista menetelmää. Eskola ja Suoranta (1998, 18) korostavat laadullisen tutkimuksen tapausten pientä määrää ja niiden perusteellista analysoimista. Harkinnanvarainen otanta tarkoittaa kirjoittajien mukaan tutkijan kykyä rakentaa tutkimukseensa vahvat teoreettiset perustukset. Tutkimuksen teoreettinen perusta ohjaa tutkijaa aineiston hankinnassa. Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu isovanhemmukseen ja sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen. Viitekehys on ohjannut aineiston hankintaa esimerkiksi sen suhteen, keitä ihmisiä olen valinnut tutkimukseeni. Ennen aineiston hankintaa on hyvä selvittää itselle muun muassa, mitä isovanhemmudella ja sukupolvella tässä tutkimuksessa tarkoitetaan. Kun tutkimuksen peruskäsitteet ovat selvillä, niin on tutkittavien valinta tarkoituksenmukaisempaa.

Aineistolähtöinen analyysi on laadullisessa tutkimuksessa teorian muodostamista aineistosta lähtien. Tutkijan tulee pohtia aineiston rajausta, jotta analysoiminen on järkevää ja merkityksellistä. (Eskola & Suoranta 1998, 19.) Tässä tutkimuksessa olen

käyttänyt aineistolähtöistä analyysia, koska tutkimustani ohjaa ensisijaisesti aineisto eikä teoria.

Hypoteesittomuus tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1998, 19-20) mukaan sitä, ettei tutkijalla ole vedenpitäviä ennakko-olettamuksia tutkimuskohteesta tai tuloksista. Kirjoittajat huomattavat kuitenkin, että jokaisella tutkijalla on omat kokemuksensa ja aikaisemmat tiedot, jotka kulkevat tutkimuksen mukana. Tutkijan aikaisemmat kokemukset eivät saa rajoittaa tutkimuksellisia menetelmiä. Mahdolliset ennakko-oletukset on myös hyvä tunnistaa, joka mahdollistaa uuden oppimisen. Omat ennakko-oletukseni tässä tutkimuksessa koskivat aineiston hankkimista kirjeinä ja kirjeiden sisällöllisiä kysymyksiä.

Laadullista tutkimusta tehtäessä tutkijalla on tietynlaista vapautta. Tutkijan vapaus mahdollistaa joustavan tutkimuksen suunnittelun ja toteutuksen. Laadullisissa tutkimuksissa tutkijalla on käytössään paljon mielikuvitusta, esimerkiksi tutkimusmenetelmällisten tai tutkimuksen raportointia koskevilla ratkaisulla. Tärkeintä on, että tutkija kirjoittaa auki kaikki tekemänsä ratkaisut perusteluineen, joka vaikuttaa tutkimuksen arvioimiseen. (Eskola & Suoranta 1998, 20.) Olen käyttänyt tutkijan vapautta hyväksi esimerkiksi tutkimusmenetelmien valinnoissa ja tutkimuskysymysten muokkaamisessa tutkimuksen edetessä.

Viimeisenä laadullisen tutkimuksen piirteinä on narratiivisuus, joka on Eskolan ja Suorannan (1998, 24) mukaan ihmisille tyypillinen tapa konstruoida todellisuutta. Tarinanmuoto on yksi tapa jäsentää kokemuksia. Haastattelua tehtäessä kerätään kertomuksia, joissa puhe on kertomuksellinen. Narratiivisuutta voi pitää näkökulmana analyysissä tai yleisenä ominaisuutena, jossa laadullinen tutkimus paneutuu kertomusten ja kertomuksellisuuden moniulotteisiin maailmoihin. Tässä tutkimuksessa narratiivisuus on yleinen ominaisuus, joka tulee esille isovanhempien kertomissa kirjeissä ja haastatteluissa.

4.2 Tutkimushenkilöt

Tutkimuksen tavoitteena on, selvittää isovanhemmuutta elämänvaiheena. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien määrä on tietysti suhteessa rajallinen.

Halusin mahdollisimman heterogeenisen edustuksen tutkimuksen kohteeksi, jotta aineistosta nousisi mahdollisimman laajasti erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä isovanhemmudesta. Tämän vuoksi en tehnyt mitään rajoituksia liittyen tutkittaviin henkilöihin. Olisin voinut esimerkiksi kohdistaa tutkimukseni koskemaan jotain tiettyä sukupolvea, jolloin kaikki isovanhemmat olisivat kuuluneet samaan sukupolveen. Tällainen rajaaminen ei kuitenkaan ollut mielestäni tarkoituksenmukaista, sillä eri sukupolvien isovanhemmat kokevat isovanhemmuuden erilailla, jolloin tutkimuksen aineistosta tulee monipuolinen, useiden sukupolvien edustama. Tutkimukseen osallistuvilla oli ainoana ehtona, että heillä on kokemusta isovanhemmuudesta.

Ensimmäinen yritys tutkimushenkilöiden saamiseksi tapahtui Lapin yliopiston ikääntyvien yliopistolaisten luennolla. Lähtöolettamukseni oli, että ikääntyvillä yliopistolaisilla olisi mielenkiintoa osallistua tutkimukseeni, sillä oletettavasti heillä on jonkinlainen motivaatio oppimista kohtaan. Jaoin kahdella luennolla ikääntyville opiskelijoille tutkimukseni saatekirjeen.

Tutkimukseeni osallistui kaiken kaikkiaan 12 isovanhempaa, joista miehiä oli neljä ja naisia kahdeksan. Tutkittavien isovanhempien ikä vaihteli 50–81-vuotiaisiin. Lastenlasten lukumäärä vaihteli kahden ja kahdentoista välillä ja lastenlasten iät sijoittuvat alle vuoden ikäisestä 35 vuotiaaseen asti. Olen esittänyt tutkimushenkilöiden tiedot taulukossa 1.

Taulukko 1. Tutkimushenkilöiden kuvaus

ISOVAN-HEMPI	IKÄ	PERHETAUSTA	LASTEN-LASTEN LKM	TYÖ/ELÄKE	ETÄISYYS
1	73	leski	12	eläke	0-800km
2	50	leski	2	työ	800km
3	81	naimisissa	3	eläke	0
4	80	leski	9	eläke	0-
5	60	naimisissa	3	eläke	0
6	63	naimisissa	3	työ	30km
7	61	uudelleen avioitunut	3	eläke	0
8	66	naimisissa	6	eläke	130-620km
9	63	eronnut	7	työ	290-800km
10	62	naimisissa	4	eläke	800-2700km
11	60	naimisissa	5	työ	0-8040km
12	61	naimisissa	5	työ	0-804km

4.3 Aineiston hankinta

Laadullisen tutkimuksen aineiston tulee olla Alasuutarin (1993, 74) mukaan ilmaisullista, rikasta, monitasoista ja kompleksista. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista kerätä sellainen aineisto, jota voidaan tarkastella eri näkökulmista. Tämän tutkimuksen aineisto muodostuu kahdenlaisista aineistoista: kirjeistä ja haastatteluista. Ensisijainen tarkoitus oli hankkia koko aineisto kirjeinä, mutta niiden saaminen osoittautuikin haasteelliseksi, joten tein haastatteluja lisäämään ja täydentämään aineistoa. Haastattelujen tekeminen ja aineiston lisähankinta oli myös olennaista tutkimuskysymysten selvittämisen kannalta tärkeää.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 84) mukaan tutkimuksen aineistona voidaan käyttää kirjallisia dokumentteja, jotka voidaan jakaa kahteen luokkaan: yksityisiin dokumentteihin ja joukkotiedotuksen tuotteisiin. Puheet, kirjoitelmat, kirjeet, muistelmat ja päiväkirjat ovat yksityisiä dokumentteja. Joukkotiedotuksen tuotteita ovat muun muassa sanoma – ja aikakauslehdet, elokuva, radio ja tv- ohjelmat. Yksityisten dokumenttien käyttäminen tutkimuksen aineistona kertoo siitä, että kirjoittaja on kykeneväinen ja on jollain tapaa parhaimmillaan ilmaistessaan itseään kirjallisesti. Aineiston hankkiminen kirjallisina dokumentteina sisältyvät huomionarvoisia seikkoja kuten tiedonantajan ikä ja kirjalliset kyvyt. Laadullisessa tutkimuksessa tiedonantajat valitaan harkinnanvaraisesti, joten edellä mainittuihin seikkoihin on kiinnitettävä huomiota.

Ajatus aineiston kerääminen kirjeinä syntyi Eräsaaren (2002) tutkimuksesta, jossa hän oli hankkinut aineiston lehden kirjoituspyynnöllä. Myös *Farkkumummoja ja pehmovaareja* (2010) kirjan kirjoittajat olivat käyttäneet aineistonkeruumenetelmänä kirjeitä. Oletin, että isovanhemmat olisivat innokkaita ja motivoituneita kirjoittajia. Lähtötavoitteenani oli myös, että kirjeiden kautta saisin sellaista tietoa, johon ei vaikuttaisi haastattelutilanteessa tutkijan presentaatio. Kirjeiden saaminen oli kuitenkin hidasta ja vaikeaa.

Sain yhden kirjeen Ikääntyvien yliopistolaiselta. Halusin jatkaa aineiston hankkimista kirjeiden muodossa, joten lähestyin erästä tuttavaani ja pyysin häntä kirjoittamaan minulle. Hän taas oli yhteydessä omiin tuttuihinsa ja pyysi heitä osallistumaan

tutkimukseeni. Tällaisesta aineistonhankintamenetelmästä käytetään nimitystä lumipallotekniikka. Tällä tavoin sain seitsemän kirjettä.

Syitä mikseivät isovanhemmat innostuneet kirjoittamaan kirjeitä, voivat olla kirjoittamisen haasteellisuus ja vääränlaiset mielikuvat kirjeen tarkoituksesta. Syynä saattoi olla myös se, etteivät isovanhemmat kehdanneet kirjoittaa, koska ajattelivat, että kirjeen tulisi olla oikeaoppinen ja täydellinen. Yhtenä syynä voi olla myös kirjoittamisen vaikeus, sillä omien kokemusten jäsentäminen kirjoitettuun muotoon, voi olla haasteellisempaa, kuin niistä puhuminen.

Aineistossa on seitsemän kirjettä, joiden pituus vaihtelee muutamasta lauseesta neljään sivuun. Kirjeiden sisältö oli myös vaihtelevaa, joissakin kirjeissä kirjoittaja pohti asiaa syvällisemmin, toisissa kirjeissä sisältö jäi pinnallisemmaksi. Hirsjärven ja Hurmeen (1988, 14–16) mukaan kirjallisen materiaalin hyvät puolet tulevat esille, silloin, kun tavoitteena on saada yksiselitteisiä ja konkreettisia vastauksia.

Syrjälä (2010, 252, 257) käsittelee artikkelissaan elämäkertoja ja tarinoiden käyttöä tutkimuksissa. Hän määrittelee tarinallisuuden metodiseksi viitekehykseksi, jossa huomio kohdistuu tarinoihin todellisuuden rakentajana ja välittäjänä. Tarinallisuudessa on kyse tutkimuksellisesta lähestymistavasta, jossa kertomuksia analysoidaan ja sovelletaan. Kertomukset voivat olla haastattelutekstejä, elämäkertoja, kirjeitä tai päiväkirjoja. Tarinan muodostavat aika, paikka ja juoni, ja se on kirjoitettu kulttuurisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Ihmisten kokemukset ja tapahtumat tulevat ymmärretyksi, muistettavaksi ja toisten kanssa jaettavaksi kertomusten avulla.

Kattavamman aineiston ja tutkimuskysymyksen vastauksen saamiseksi, päätin tehdä lisähaastatteluja. Haastateltavien valinnassa käytin myös lumipallotekniikkaa. Tein yhteensä viisi haastattelua, joista yksi oli parihaastattelua, eli mukana olivat sekä isoäiti että isoisä, haastatteluihin osallistui kaiken kaikkiaan kuusi isovanhempaa. Kaikki haastattelut suoritin isovanhempien omissa kodeissaan keväällä 2011.

Haastattelun onnistumisen kannalta Eskola ja Vastamäki (2010, 29–30) kirjoittavat, ettei haastattelupaikka ole epäolennainen tekijä. Haastattelun voi tehdä haastateltavan kotona, työpaikalla, koulussa tai vapaamuotoisemmassa paikassa

kuten kahvilassa. Kirjoittajien mukaan haastattelupaikan valitsemisessa tulisi huomioida paikan rauhallisuus ja se, ettei paikassa ole paljoa muita virikkeitä. Valitsin haastattelupaikaksi haastateltavien kodit, jotta haastateltavilla olisi mahdollisimman rento ja turvallinen olo. Eskolan ja Vastamäen mukaan kotona tehdyillä haastatteluilla on suurempi mahdollisuus onnistua. Heidän mukaansa voidaan myös olettaa, että tutkijan kutsuminen omaan kotiinsa, on merkki haastateltavan sitoutumisesta ja luottamuksesta. Huono haastattelupaikan valinta voi aiheuttaa haastateltavalle epävarmuutta, joka vaikuttaa myös tutkijan ja haastateltavan välille syntyvään suhteeseen. (Eskola & Vastamäki.)

Varsinaiset haastattelut kestivät puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Kaikki haastateltavat olivat innostuneita, kun pääsivät kertomaan itselle tärkeästä aiheesta ja kaikki olivat hyvin kiinnostuneita osallistumisestaan tutkimukseeni. Useammassa haastattelutilanteessa isovanhemmat aloittivat lastenlapsista puhumisen melkein heti, eivätkä he kaivanneet erillistä alkukeskustelua.

Tutkimukseni haastatteluaineiston hankin käyttämällä yhtä laadullisen tutkimuksen haastattelumuotoa, avointa haastattelua. Valitsin avoimen haastattelun aineiston keruumenetelmäksi, koska halusin perehtyä aiheeseen isovanhempien omien kokemusten ja käsitysten kautta. Haastattelu mahdollistaa tutkittavien luontevan ja vapaan reagoinnin. Keskusteluissa voi myös paljastua sellaisia asioita, joita ei välttämättä voi saada selville muulla keinoin. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 8.)

Avoimessa haastattelussa tilanne on tavallisen keskustelun omainen. Tutkija ja haastateltava keskustelevat tietystä aiheesta, mutta kaikkien haastateltavien kanssa ei käydä läpi kaikkia teema-alueita. (Eskola & Vastamäki 2010, 29.) Tekemäni avoimet haastattelut ovat lähellä teemahaastattelua, sillä minulla oli varalta valmiiksi mietittyjä teemoja. Haastattelut etenivät suurimmalta osin isovanhempien kertomusten ja heidän nostamien teemojen mukaan. Haastatteluissa tein välillä tarkentavia kysymyksiä tai nostin pohdittavaksi uusia teemoja haastateltavan vastauksista.

Tämän aineiston tutkimuksen aineistokokonaisuuden muodostavat kaksi varsin erilaista aineistoa: kirjeet, jotka ovat suhteellisen niukkoja ja pinnallisia sekä haastattelut, jotka ovat kirjeitä syvällisempiä, moniulotteisempia –ja puolisempia.

Kirjeiden niukkasanaisuudesta huolimatta, ne sisälsivät hyvää ja suhteellisen laadukasta aineistoa, joten halusin ne mukaan tähän tutkimukseen. Kirjeet ovat merkityksellisiä myös siinä suhteessa, että kirjoittaja on joutunut pohtimaan ja jäsentämään asioita mielessään ennen kirjoittamista.

4.4 Aineiston analyysi

Laadulliselle tutkimukselle on useita erilaisia analyysimenetelmiä. Analyysitavan valitsemisessa tärkeintä on huomioida se, mikä analyysitapa tuo parhaiten vastauksen tutkimusongelmiin. Laadullisessa tutkimuksessa analyysia ei tehdä vain yhdessä tutkimusprosessin vaiheessa, vaan analyysia voi tehdä samanaikaisesti aineiston keruun kanssa. Aineistoon tutustuminen ja sen jäsentäminen on jo itsessään analyysiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 218–219.)

Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010) korostavat, ettei analyysiin tekemiseen ja aineiston lukemiseen ei ole yhtä tai yleispätevää ohjetta. Tutkimusongelma määrää sen, mikä valikoituu analyysin välineistöksi ja havaintoyksiköksi sekä, mitä empirisiä ja teoreettisia päätelmiä aineistosta tehdään.

Sisällönanalyysi on perusanalyysitapa, joka sopii kaikkiin laadullisen tutkimuksen perinteisiin. Sen avulla voidaan analysoida kirjoitettua, kuultua tai nähtyä aineistoa, joka on saatettu kirjalliseen muotoon, esimerkiksi kirjat, päiväkirjat, kirjeet, puhe, keskustelu tai raportit. Sisällönanalyysillä aineistosta saadaan tiivistetty ja yleinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Monet laadullisen tutkimuksen analyysitavat pohjautuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93, 105.)

Sisällönanalyysia voidaan tehdä aineistolähtöisesti (induktiivinen), teorialähtöisesti (deduktiivinen) tai teoriaohjautuvasti. Aineiston laadullisessa analyysissä aineisto pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi kootaan uudeksi kokonaisuudeksi, jolloin ilmiöstä on luotu sanallinen, tiivis, mielekäs ja selkeä kuvaus, mikä on analyysin tarkoitus. Tulkinta ja päättely ovat tärkeitä sisällönanalyysissä, jossa pyritään saamaan tutkittavasta ilmiötä käsitteellisempi näkemys (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110,115).

Mileksen ja Hubermanin (1984, 87) mukaan sisällönanalyysi on kolmivaiheinen. Ensimmäinen vaihe on aineiston redusointi eli pelkistäminen, toinen vaihe on aineiston klusterointi eli ryhmittely ja viimeinen vaihe on abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen.

Ennen analyysin ensimmäistä vaihetta litteroin haastattelut kirjoitettuun muotoon. Puhtaaksikirjoittamisessa tutkija voi päättää, litteroiko koko haastatteludialogin, haastateltavan puheen tai tiettyjä teema-alueita (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138; Nikander 2010, 432). Omassa tutkimuksessani litteroin koko haastattelun, jotta voin varmistaa, että koko aineisto tulee analysoitua. Haastatteluista tuli litteroinnin jälkeen 41 sivua tekstiä.

Nikander (2010, 432–433) korostaa, että laadullisen aineistojen litterointiin liittyy paljon muutakin kuin purkuformaatin omaksuminen. Litteraatio muodostuu tutkijan tekemistä valinnoista ja havainnoista, jotka vaikuttavat tutkimuksen validiteettiin. Tutkijan tekemät ratkaisut litteroinnintia tehtäessä vaikuttavat muun muassa analyysiin ja lukijalle luotavaan kuvaan alkuperäisestä aineistosta. Litteraatio on lähes tulkoon aina epätäydellinen, sillä litteroinnissa ei voida tavoittaa alkuperäistä puhetilannetta.

Aineiston luokittelu, analysointi ja tulkinta liittyvät toisiinsa Ruusuvuoren, Nikanderin ja Hyvärisen mukaan (2010, 11), mutta jokaisella on omat tehtävänsä aineiston analyysissä. Luokittelun, analysoinnin ja tulkinnan painotus ja määrä voivat vaihdella tutkimuksittain, riippuen muun muassa tutkimuskohteesta. Kirjoittavat korostavat, että nämä kolme vaihetta olisi hyvä tunnistaa, jotta aineiston analyysi onnistuu.

Ennen analyysin aloittamista määritellään analyysiyksikkö, joka voi olla sana, lause tai lauseen osa. Analyysiyksikön määrittämisen apuna voi käyttää tutkimustehtäviä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010, 20–21) puhuvat havaintoyksikön määrittämisestä, joka heidän mukaansa on yksi luokittelun lähtökohdista. Havaintoyksikön määrittämiseksi tutkijan tulee päättää etsiikö hän aineistosta esimerkiksi käyttäytymistapoja, toimintoja, selontekoja, kertomisen jaksoja, asenteita, merkityksiä vai kertomuksellisia rakenteita. Havaintoyksikkö on yhteydessä tutkimuskysymykseen. Laajan tutkimuskysymyksen voi purkaa tarkentaviksi alakysymyksiksi, jolloin aineiston luokittelu ja haltuunotto on helpompaa.

Olen määrittänyt kolme alakysymystä, joiden avulla aineisto on analysoitu. Analyysiyksikkönä tässä tutkimuksessa on lauselmä. Myös tulososio rakentuu näiden kolmen alakysymyksen mukaisesti, jolloin analyysiosa ja tulososa muodostavat selkeän ja loogisen kokonaisuuden.

Pelkistämisvaiheessa eli redusoinnissa aineistoa pelkistetään jättämällä aineistosta kaikki tutkimukselle epäolennainen pois. Yleensä aineiston pelkistämistä ohjaavat tutkimusongelmat, joiden avulla aineistoa tiivistetään tai pilkotaan osiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112.) Pelkistin aineistoani viivaamalla yli kaikki epäolennaiset asiat ja merkitsemällä olennaiset asiat. Tässä käytin apuna alatutkimuskysymyksiä, jolloin aineistosta löytyi epäolennaiset ilmaisut ja tutkimuksen kannalta tärkeät ilmaisut. Kävin aineiston läpi kolmeen kertaan, aina yksi alakysymys kerrallaan. Löydettyäni tutkimuskysymysten kannalta tärkeimmät kohdat, luokittelin ilmaisut eri taulukoihin alakysymysten mukaisesti. Tässä vaiheessa tein jo alustavaa aineiston luokittelua. Luokitellut ilmaisut pelkistetään eli redusoidaan ja tarvittaessa jaetaan eri ilmaisuihin. Usein alkuperäisessä ilmauksessa esiintyy useita analyysiyksiköitä.

Aineiston analyysin toisessa vaiheessa klusteroinnissa eli ryhmittelyssä etsitään pelkistämisvaiheessa löydetyistä ilmaisuista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Käsitteet, jotka tarkoittavat samaa asiaa muodostavat luokan, jolle annetaan sen sisältöä kuvaava nimi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112–113.) Tein löytämistäni ilmaisuista listan ja etsin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tämän jälkeen yhdistelin samankaltaiset ilmaukset samaan alaluokkaan ja annoin alaluokille nimet. Muodostin luokat samankaltaisuuksien perusteella. Näiden luokkien ulkopuolelle jäänyt aineisto on kuitenkin yhtä tärkeää, eikä sitä saa ohittaa. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010, 19) korostavat, ettei pelkkä luokittelu ole vielä analyysia eikä analyysi ole onnistunut, jos tutkija esittää vain hyviä otoksia aineistostaan.

Analyysin kolmannessa vaiheessa abstrahoinnissa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahoinnissa alaluokkia yhdistellään edelleen yläluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111.) Tässä vaiheessa yläluokkia muodostui kolme.

Luokittelun jälkeen huomioidaan myös luokituksen ulkopuolelle jäänyt aineisto sekä poikkeustapaukset. Tutkijan tulee myös vertailla alustavia luokkia ja miettiä niihin sopivia yhteneviä jäsentämisperiaatteita, jolloin analyysi alkaa täsmentyä tuloksiksi. (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 24-25.)

Valmiissa tutkimusraportissa aineistoa hyödyntävä, oivaltava analyysi ja aineistokoosteet kiinnittyvät saumattomasti tutkimuksen taustalla olevaan teoreettiseen keskusteluun ja tehtävään tulkintaan. Tutkimuksen teossa tarvitaan kolmenlaisia kysymyksiä: tutkimuskysymys, haastattelukysymys ja analyysikysymykset. Tutkimuksen analyysi ei tarkoita haastattelujen parhaiden palojen julkaisemista. (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010.)

4.5 Tutkimuksen eettiset lähtökohdat

Tutkimukseni aihetta on vaikea määritellä iloiseksi tai surulliseksi aiheeksi, sillä haastateltavien kokemukset tutkimuksen aiheesta vaihtelivat laidasta toiseen. Tutkimuksen eettisyyden sekä luotettavuuden kannalta on kuitenkin otettava huomioon mahdolliset tutkittavien tuntemukset ja kokemukset aiheesta. Kaikille isovanhemmudesta ja lapsenlapsista puhuminen ei voi olla helppoa, joillekin isovanhemmille se oli hyvinkin tunteita herättävää.

Haastattelun tekemiseen liittyy paljon eettisiä kysymyksiä, joita tutkija joutuu pohtimaan. Tällaisia eettisiä ongelmia on muun muassa vastausten luotettavuus, tutkittavien valinta, haastattelujen nauhoitus, sekä kysymyksenasettelu. (Mäkinen 2006, 92–94.) Olen pyrkinyt tutkimuksen eettisyyteen muotoilemalla sellaisia kysymyksiä, jotka eivät ole johdattelevia tai sellaisia, ettei niihin voi vastata vain yhdellä tavalla. Tutkimuksen eettisyyttä lisää myös se, että tutkittavat ovat tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta. Olen myös kertonut haastateltaville nauhoituksen eduista ja myös siitä, miten tutkimusaineisto arkistoidaan ja miten nauhoitukset tuhotaan tutkimuksen jälkeen.

Anonymiteetti on tutkimusetiikan perusteita, josta on etua sekä tutkijalle että haastateltaville. Haastateltavien anonymiys tuo tutkijalle lisää vapautta, sillä tutkija voi käsitellä tutkimuksessaan arkoja asioita ilman, että hänen täytyy pelätä

paljastavansa tutkittavien henkilöllisyyttä. Haastateltavat pystyvät myös puhumaan rohkeasti ja rehellisesti tutkimuksen aiheista. (Mäkinen 2006, 114.) Kaikissa tutkimuksen tekovaiheissa käsittelin aineistoa yksin, eivätkä aineistot olleet muiden nähtävillä. Tutkimuksen raportoinnissa en käytä tutkittavien nimiä enkä myöskään muita haastatteluissa esiin nousseita nimiä.

Kuulan ja Tiitisen (2010, 450) mukaan luottamuksellisuutta, aineiston käyttötarkoitusta ja säilyttämistä koskevat käytännöt ja lupaukset annetaan tutkittaville yleensä haastattelujen alussa. Luottamuksellisuus tarkoittaa tässä tapauksessa yksittäisiä ihmisiä koskevia tietoja ja tietojen käytöstä annettuihin lupauksiin.

Hyvää tieteellistä käytäntöä on Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2002, 3) mukaan muun muassa tiedeyhteisön toimintatapojen noudattaminen, tieteellisten kriteerien mukaisten ja eettisesti kestävien tutkimusmenetelmien –ja tiedonhankintamenetelmien käyttäminen, tutkimustulosten avoin raportointi, tutkimuksen suunnittelemisen, toteuttamisen ja raportoinnin toteuttaminen tieteellisen tiedon vaatimusten mukaisesti ja aineistojen säilyttämistä koskevien sopimusten tekeminen.

4.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelussa arvioidaan tutkimuksen aineistonkeruumenettely, analyysi ja tulosten esittäminen. Tutkimuksen analyysiprosessin vaiheet tulee esittää ja kuvata mahdollisimman selkeästi, lukijan tulisi ymmärtää vaiheiden kuvauksen kautta se, miten tuloksiin on päästy. Lincolnin ja Gubanin (1985, 345-349) mukaan laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta voidaan arvioida muun muassa vastaavuuden ja vahvistettavuuden näkökulmasta.

Lincolnin ja Guban (1985, 345-349) tarkoittavat vastaavuudella tutkimustulosten tarkkuutta ja todellisuutta. Tutkimusprosessin eri vaiheet tulee raportoida mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti. Vastaavuus –kriteerillä arvioidaan myös aineiston keruuta ja tiedon tallentamisen tarkkuutta. Tärkeää on arvioida

tulosten ja todellisuuden välisiä suhteita. Tulosten tulee vastata todellisuutta ja liittyä analyysiin.

Tutkimuksen raportoinnissa olen pyrkinyt kuvaamaan eri vaiheet tarkasti ja kuvailevasti. Laadullista tutkimusta tehtäessä eri vaiheet menevät päällekkäin, eikä tutkija pysty tarkalleen osoittamaan eri vaiheiden järjestystä. Analyysin tekeminen on yksi sellainen vaihe, joka alkaa nauhoitusten kuuntelemisesta ja kestää koko tutkimuksen loppuun asti. Tutkimuksen neljännessä luvussa kerroin, että tutkimuksen toteutumista kuvaa parhaiten syklisyys ja vaiheiden päällekkäisyys. Tästä huolimatta olen esittänyt tutkimuksen eri vaiheet omina selkeinä lukuina, jotta tutkimuksen lukijalle muodostuu selkeämpi kuva eri vaiheista. Tutkimuksen eri vaiheiden selkeä kuvaaminen vaikuttaa myös tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointiin.

Tutkimuksessani olen käyttänyt kahta erilaista aineiston hankintatapaa, kirjeitä ja haastatteluja. Kirjeiden ja haastattelujen yhteensovittaminen ei ollut ongelmallista, vaikka aluksi oletin, että ongelmia voi tulla etenkin analyysia tehtäessä. Aineistot ovat luonteeltaan hyvinkin erilaisia. Haastattelut ovat ensinnäkin pitempiä, mutta ne ovat myös kerronnallisesti moniulotteisempia kuin kirjeet. Kirjeissä asiat esitettiin hyvin lyhyesti, selkeästi ja yksinkertaisesti. Kirjeitä on myös helpompi tulkita sillä yhteen lauseeseen tai sanaan ei sinällänsä liity kuin yksi asia. Haastatteluissa yhden kokemuksen kertominen on usein katkonaista, sillä väliin tulee muita huomautuksia. Toisaalta kirjeiden kirjoittajien ja tutkijan välille ei syntynyt sellaista vuorovaikutusta, mikä syntyy haastattelutilanteissa. Haastatteluissa pystyin esittämään lisäkysymyksiä ja tarkennuksia ja elämään mukana haastateltavien kokemuksissa. Kirjeitä tulkitessa on voinut tulla joitain väärinymmärryksiä.

Vahvistettavuus tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tehdyt ratkaisut kuvataan mahdollisimman tarkasti, jolloin lukija pystyy seuraamaan arviointia ja päättelyä. Tutkijan on myös osoitettava tulosten ja aineiston välinen yhteys. (Lincoln & Guba 1985, 345-349.) Vahvistettavuutta olen tuonut tutkimukseen esittämällä analyysin tulosten kuvaamisen yhteydessä aineistositaatteja. Sitaateilla pyrin vahvistamaan sitä tulkintaa, minkä olen analyysissa tehnyt.

Teoreettisessa refleksiivisyydessä (Foley 2002, 476, 480) tutkija pohtii teoreettisten ja metodologisten valintojen vaikutusta tutkimukseen. Tutkimukseni viitekehys

muodostuu isovanhemmuuden ja sukupolven käsitteistä ja sekä niiden sisällöllisestä tarkastelusta että aikaisemmista tutkimuksista. Sukupolvi-teorioiden käsitteleminen on tässä tutkimuksessa tarpeellista, sillä tutkimushenkilöt asettuvat tiettyyn sukupolveen, joka voi vaikuttaa heidän kokemuksiinsa isovanhemmuudesta. Myös aineistosta nousevat asiat lastenlapsista ja vanhemmista antavat tarkoituksen nostaa sukupolvi-käsitteen teoreettiselle tasolle. Olen kuvannut muun muassa Mannheimin sukupolvi teoriaa, koska Mannheim on ensimmäinen, joka käsitteli sukupolven problematiikkaa sosiologiassa (Alanen 2005, 97).

Olen pyrkinyt valitsemaan aikaisempiin tutkimuksiin sellaisia tutkimuksia, jotka osaltaan antavat lisää tietoa isovanhemmuudesta elämänvaiheena. Lukuisista sukupolvi-tutkimuksista olen valinnut tähän työhöni sellaisia, jotka käsittelevät muun muassa eri sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Olen käsitellyt myös tutkimuksia, jotka ovat tehty pari vuosikymmentä sitten (esimerkiksi Hurme 1986; 1988; Suutama 1986), näitä tutkimuksia voidaan pitää tärkeinä, koska ne lukeutuvat ensimmäisiin Suomessa tehtyihin tutkimuksiin. Näiden tutkimusten tulosten peilaaminen tämän päivän tutkimusten tuloksiin, antaa osaltaan tärkeää tietoa sukupolvien välisten suhteiden muutoksista.

Aiheesta on tehty melko vähän suomalaista tieteellistä tutkimusta. Osa ulkomaisista lähteistä käsittelee isovanhemmuutta yhden kulttuurin näkökulmasta, joita ei suoranaisesti voi samaistaa suomalaiseen isovanhemmuus-kulttuuriin. Ulkomaiset lähteet ja tutkimukset antavat kuitenkin mielenkiintoista lisänäkökulmaa tutkimukselleni.

Analyysin avulla muodostettujen luokkien rajat ovat häilyviä. Tulokset voivat kuulua luokkien sisällä eri luokituksiin, mutta ne voivat kuulua myös eri yläluokkiin. Esimerkiksi sosiaaliset suhteet ovat sekä voimavara että haaste. Näiden lisäksi sosiaaliset suhteet voidaan nähdä kuuluvaksi myös isovanhemmuuden tuomiin muutoksiin. Luokka-rajojen häilyvyys osoittaa sen, että isovanhemmuuden kokemukset ovat moniulotteisia eikä niitä voi yksiselitteisesti rajata yhteen luokkaan kuuluvaksi.

Laadulliselle tutkimukselle olennaista on tutkittavien tapausten pieni määrä. Tässä tutkimuksessa tutkimushenkilöitä on yhteensä 12, joka on mielestäni sopiva määrä.

Huomion arvoista on kuitenkin se, että kirjeet tuottivat määrällisesti vähemmän aineistoa kuin haastattelut. Kattavamman analyysin saamiseksi olisin voinut tehdä vielä lisähaastatteluja. Toisaalta olemassaolevan aineiston pohjalta olen saanut vastauksen tutkimusongelmaan. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksena on saada vastauksia siihen, miten tutkimushenkilöt itse kokevat asian, eikä tarkoituksena ole kysyä, kuinka moni kokee asian samallailla.

Isovanhemmuuden typologia osoittaa, että isovanhemmissa on eroja, eikä isovanhempia voida luokitella yhteen ja samaan muottiin. Typologian kautta voidaan ymmärtää myös sukupolvien välisiä vuorovaikutussuhteita ja mahdollisia sukupolvien välisiä konflikteja. Tuloksia voidaan hyödyntää myös yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, jossa tutkitaan esimerkiksi sukupolvien välistä vaihtoa tai siirrettävyyttä. Tulokset osoittavat muun muassa sen, että isovanhempien antama apu on perheille merkityksellistä.

5 Tulokset

Tässä luvussa esittelen sisällönanalyysin avulla muodostuneet tutkimuksen tulokset. Kuvaan tulokset taulukossa 2. näkyvien kolmen alatutkimusongelman mukaisesti. Ensimmäisessä luvussa käsittelen isovanhemmuuden tuomia muutoksia. Tämän jälkeen esittelen isovanhemmuuden voimavarat ja viimeisessä luvussa tarkastelen isovanhemmuuden haasteita. Luokkien avaamisen yhteydessä esitän suoria sitaatteja aineistosta. Sitaatit ovat erotettu muusta tekstistä kursiivilla ja sisennyksellä. Olen merkinnyt puuttuvia sanoja tai lauseita kolmella pisteellä. Joihinkin sitaatteihin olen lisännyt sanoja tarkennuksiksi, ne ovat merkitty hakasulkeilla. Sitaattien lopussa on tutkimushenkilön koodi, joka muodostuu tutkimushenkilön sukupuolesta ja iästä (esimerkiksi mummo50).

Taulukko 2. Tulokset

PÄÄLUOKKA	YLÄLUOKKA
ISOVANHEMMUUDEN TUOMAT MUUTOKSET	ENNAKKOTIETO LAPSEN LAPSEN SYNTYMÄSTÄ
	LAPSEN LAPSEN SYNTYMÄ
	ELÄMÄN MUUTTUMINEN ISOVANHEMPANA
ISOVANHEMMUUDEN VOIMAVARAT	PSYYKKISET VOIMAVARAT
	SOSIAALISET VOIMAVARAT
	TIEDOLLISET VOIMAVARAT
	FYYSISET VOIMAVARAT
ISOVANHEMMUUDEN HAASTEET	OMA HYVINVOINTI
	LASTEN LASTEN KASVU JA KASVATUS
	UUSIEN TEHTÄVIEN JA ROOLIN KOHTAAMINEN

5.1 Isovanhemmuuden tuomat muutokset

Ensimmäinen tulosten yläluokka on isovanhemmuuden tuomat muutokset. Tässä luokassa kuvataan isovanhemmuuden rooliin astumisen vaiheita. Luokan muodostavat *ennakkotieto lapsenlapsen saamisesta, lapsenlapsen syntymä ja elämän muuttuminen isovanhempänä*. Arkitoiminnot, arvostukset sekä oman elämänsä reflektointi kuuluvat kolmanteen alaluokkaan. Isovanhemmuuden roolin syntyminen on useiden vaiheiden tulos, johon vaikuttavat monet eri tekijät. Taulukossa 3. esitän isovanhemmuuden tuomat muutokset.

Taulukko 3. Isovanhemmuuden tuomat muutokset

YLÄLUOKKA: 5.1 ISOVANHEMMUUDEN TUOMAT MUUTOKSET
ALALUOKAT: 5.1.1 ENNAKKOTIETO LAPSEN LAPSEN SAAMISESTA
5.1.2 LAPSEN LAPSEN SYNTYMÄ
5.1.3 ELÄMÄN MUUTTUMINEN ISOVANHEMPANA
<ul style="list-style-type: none"> • ARKITOIMINNOT • ARVOSTUKSET • OMAN ELÄMÄNKULUN REFLEKTOINTI

5.1.1 Ennakkotieto lapsenlapsen saamisesta

Isovanhemmuuden rooliin kasvaminen alkaa jo siitä hetkestä, kun tieto tulevasta lapsenlapsesta kantautuu isovanhempien korviin. Tietoa lapsenlapsen saamisesta on voitu odottaa pitkään ja hartaasti. Toisaalta aina tieto isovanhemmaksi tulemisesta ja lapsenlapsen ei olekaan myönteinen uutinen. Tieto voi olla sokki, joka pysäyttää henkilön paikalleen miettimään elämänsä käännekohtaa. Uutinen luo tulevassa isovanhemmassa erilaisia tuntemuksia huolista rakkauteen asti.

Tieto lapsenlapsen saamisesta herättää sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita. Tutkimukseen osallistuneiden isovanhempien mukaan pääosin kaikki tuntemukset

olivat myönteisiä ja isovanhemmuus oli toivottu rooli. Joillakin isovanhemmilla uutinen aiheutti kielteisiä tunteita ja hämmennystä, mutta ajan saatossa ne muuttuivat myönteisiksi tuntemuksiksi.

Isovanhempien myönteisiä kokemuksia lapsenlapsen saamisesta kuvattiin ilmaisuilla jännä, mukava, onnellinen ja iloinen. Kun taas kielteisiä tunteita kuvattiin uutisen yllättävyydellä ja hämmennyksen tuntemuksilla. Isovanhempien reaktiot eivät aina ole myönteisiä. Hämmenystä aiheutti muun muassa tieto siitä, ettei lasta oltu suunniteltu.

"Kyllähän se oli semmonen ihan mukava asia, että sillai kuuli ... sen, niin kyllähän se mukavalta tuntu sitten." (Mummo63)

"Se oli kyllä semmonen ihana asia." (Mummo66)

"Tiesin, että se oli täysin vahinko, että mä voisin antaa ohjeita, mitenkä ei pitäisi suhtautua, jos tulee tämmönen yllätys."(Mummo62)

Uutinen lapsenlapsen saamisesta herätti joissakin isovanhemmissa huolta tulevia vanhempia kohtaan. Vanhempien ollessa itse vielä nuoria huolta lisää se, miten tulevat vanhemmat pärjäävät lapsen kanssa. Isovanhempien huolet ja murheet ehtivät kadota raskausaikana ja lapsenlapsen synnyttyä alkujärkytyksistä oli toivuttu.

"Se oli mulle ensimmäinen sokki, ku vanhemmat oli niin nuoria. Mutta...luonto tekee tehtävänsä, siinä on se 9 kuukauden odotusaika." (Mummo62)

Eräälle isovanhemmalle uutinen lastenlapsen saamisesta oli erittäin merkityksellistä, sillä he eivät olleet saaneet uuden puolisonsa kanssa omia lapsia. Isovanhemman uudesta puoliosasta tuli saman tien lapsenlapsen pappi. Tällainen osoitus koettiin hyväksynnäksi, joka lisäsi myös perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta.

"Se oli meille kauheen onnellinen uutinen, ku me ei yhdessä saatu lapsia mieheni kanssa...Poikani on edellisestä avioliitosta ja sittenkö hän ilmoitti, että tuota sinusta tulee mummo, saman tien sano, että miehestäni tulee pappi." (Mummo61)

Tunteet ja suhtautuminen tulevaan lapsenlapseseen saa uusia piirteitä, kun syntyvä lapsenlapsi on kehitysvammainen. Nykyaikaisten tutkimusten ansiosta tieto lapsen

kehityshäiriöstä saadaan selville jo raskausvaiheessa, joka mahdollistaa sekä vanhempien että isovanhempien valmistautumisen erityistä tukea tarvitsevan lapsen saamiseen. Valmistautumisen myötä isovanhemmilla on enemmän voimavaroja kohdata kehitysvammaisen lapsenlapsi ja toimia isovanhemman roolissa parhaalla mahdollisella tavalla.

"Lapseni oli niin paljon valmistanut meitä, ku se kato tiesi sen jo silloin raskausvaiheessa, niin valmisti meidät siihen." (Mummo66)

5.1.2 Lapsenlapsen syntymä

Lapsenlapsen syntymä on seuraava vaihe isovanhemmuuden roolin saavuttamisessa. Isovanhempien kokemukset lapsenlapsen syntymästä ovat suurimmaksi osaksi myönteisiä, joihin liittyy paljon erilaisia merkityksiä.

Useimmiten lastenlasten syntymään liittyi ilon tunteita ja isovanhempien pitkä odotus oli viimein ohi. Onnellisten ja ihanien kokemusten joukkoon mahtui silti niitä isovanhempia, joissa lastenlapsen syntymä herätti huolia. Tuoreella isovanhemmalla oli kannettavanaan huoli lapsen vanhempien suhteesta ja uuden perheen tulevaisuudesta. Huolet ja murheet ovat isovanhemmuuden haasteita, joita käsittelem tulosluvussa 5.3.

Isovanhemmaksi tulemisella ja lapsenlapsen syntymisellä on perhettäkin laajempi merkitys. Uusi elämänvaihe ja perheenjäsen koskettavat myös isovanhempien työkavereita, jotka halusivat omalta osaltaan jakaa uuden isovanhemman kokemuksia esimerkiksi juhlistamalla uutta isovanhempaa tai ostamalla hänelle pienen lahjan. Joissakin tapauksissa lapsenlapsen syntymä saa unohtamaan työpaikan säännöt, kun isovanhemmuutta ja uutta perheenjäsentä juhlintiin alkoholia nauttien.

"Niin sehän oli kauheen iloinen uutinen, silloin mie olen eka kerran ...töissä juonu shampanjaa, enkä saanu lopputiliä..Yks mun työkaveri toi, kun kuuli, että minusta on tullu mummo ... Johtakin kävi vain onnittelemassa." (Mummo61)

Lapsenlapsen syntymän voi kokea pelastukseksi. Lapsenlapsen myötä isovanhemmille tuli uusia tehtäviä, muuttaen heidän arkisia rutiinejaan. Etenkin isoäidit olivat usein lastensa tykönä auttamassa kasvanutta perhettä monin eri tavoin. Nämä kaikki toivat vaihtelua ja osin myös kaivattua toimintaa isovanhempien elämään.

”Silloinku jäin eläkkeelle, mä aattelin, että musta ei oo mihinkään apua ja mulla oli kauhean vaikea tuota se syksy. Mutta sittenkö tämä lastenlapsi syntyi, mä että luojan kiitos. Tunsin itteni tosi tärkeäksi sitten ku mulla oli se.” (Mummo62)

”Viime syksynä, silloinku se vauva syntyi, niin silloin oltiin siellä.. niin kyllä se niinkö apua tartti” (Mummo60)

”Silloin ku lapsi oli pieni, niin usiammin tuli käytyä, vaikka se oli etelässä asti, niin tuli silloin käytyä useammasti sitten.” (Mummo63)

Eräälle isovanhemmalle lapsenlapset ovat olleet melkeinpä syntymäpäivälahjoja.

”Kun olin 50v synty eka poika ja kun täytin 60 synty eka tyttö.” (Mummo60)

Pääosin lastenlasten syntymä oli isovanhempien elämässä hyvin tärkeä ja hieno kokemus. Eräs isovanhemmista kuvasi tunnetta suureksi kokemukseksi, toiset taas ihaniksi ja mahtaviksi kokemuksiksi. Lapsenlapsen saaminen voi olla myös toiseksi suurin kokemus, heti omien lasten saamisen jälkeen.

”No ihanalta, ... sanosin kohta niinku tuossa yhdessä [magneetissa] sanoo, jos oisin tienny että lastenlapset on näin ihania, ni mie oisin ne ensin tehny.” (Mummo66)

”Onhan ne ihania kokemuksia, tosi mahtavia.” (Mummo60)

”Ne ovat suuria kokemuksia. Varmaan omien lasten jälkeen toiseksi suuria kokemuksia.” (Pappa61)

Aineistossa nousi myös esille valmius isovanhemmuuteen. Isovanhemmuus koettiin olevan helpompi rooli kuin vanhemmuus. Vanhemmuudessa lapsen saaminen voi aiheuttaa pelkoa, jännitystä ja huolta omasta osaamisestaan lapsen kasvattajana,

mutta isovanhemmuudessa tällaisia tunteita ei koettu. Isovanhemmuutta pidetään luonnollisena roolina, jossa ei tarvitse epäillä omaa valmiutta uuteen rooliin.

"Niinku se kiintymys niihin lapsiin ja lastenlapsiin tulee itsestään ei tarvi niinku aatella, että oonko mä valmis tähän." (Mummo62)

Lastenlasten syntymän myötä isovanhemmat pitivät tärkeänä suvun ja elämän jatkuvuutta. Suvun jatkuminen koettiin esimerkiksi suurena lahjana. Tämän lisäksi isovanhemmat kokivat sukupolven jatkuvuuden olevan erilaista kuin omien lasten synnyttyä.

"Elämän jatkuvuus, suvun jatkuminen oli kokemuksena aivan erilainen kuin omien lasten syntymän aikana." (Mummo50)

"Se on suuri lahja kun jatkuu se suku." (Pappa61)

5.1.3 Elämän muuttuminen isovanhempana

Arkitoiminnot

Isovanhemmaksi tuleminen muuttaa melkein koko ihmisen elämää aina arkiaskareita myöten. Tutkimuksen isovanhemmat kertoivat, kuinka heidän arkiset rutiinit ja tehtävät ovat muuttuneet lastenlasten saamisen ohella. Olen luokitellut isovanhempien aineistoista esille nousseet arkitoimintojen muuttumiset neljään luokkaan: kaupassakäynti ja ruuanlaittaminen, yhteinen tekeminen lastenlasten kanssa, lomien viettäminen ja lastenlasten hoitaminen.

Jotkut isovanhemmista saattavat laittaa ruokaa ihan vain varmuuden vuoksi, jos lastenlapset sattuisivat tulemaan. Ruokien valmistaminen etukäteen juontuu siitä, että haastattelemillani isovanhemmilla lastenlapset saattavat tulla mummolaan yllättäen ja monesti he halusivat ruokaa. Isovanhemman suunnitelmallisuuden ja hyvän ennakkoinnin myötä, hänellä on aina tarjota ruokaa lastenlapsillensa ja aina sellaista, joista he pitävät. Lastenlasten myötä muuttuu myös isovanhempien

ostoslista. Aineistosta ilmeni, että isovanhempien käydessä kaupassa, sieltä ostetaan niitä ruokia, joista lastenlapset pitävät.

”Silloinku lapsenlapseni sai ajokortin ja huomasin että se pyörähti, ettei se soittanu että pyörähti vain ja tiesi että kyllä se mummo on ainaki kotona. Niin ainahan mie teen nyt, että siellä on oikeaa ruokaa sitten, jos sattuu että hän tulee...Siellä sitten aina sattuu olemaan sitä ruokaa, mistä hän tykkää, mitä se haluais siellä olevan...Kaupassa ku käypi kyllä siellä, että sille tuota mehua, hälle tuota ja tuotakin.”
(Mummo61)

Ruokien ja kaupassakäyntien ohella, isovanhempien arki on muuttunut lastenlasten kanssa touhuamisen ja yhdessäolon myötä. Lastenlasten kanssa olemiseen kuuluu paljon erinäköistä aktiviteettia ja tekemistä, joihin isovanhemmat osallistuvat. Yhdessäolo ja lastenlasten kanssa touhuaminen ovat myös sosiaalinen voimavara, jota käsittelen luvussa 5.2. Tähän luokkaan olen luokitellut sellaisia aineistosta nousseita asioita, joissa tulee selvästi esille isovanhemman arjen muuttuminen yhdessäolon myötä.

Pienten lasten kanssa isovanhemmat kuskasivat heitä muun muassa harrastuksiin, leikkivät heidän kanssaan ja osallistuivat lastenlastensa keksimiin ohjelmiin. Kun lastenlapset kasvavat he ilmaisevat enemmän, mitä haluavat tehdä ja minne haluavat mennä. Isovanhemmat saavat leikkiä lastenlastensa kanssa nukeilla, seurata heidän esityksiään, käyttää heitä kalassa ja metsässä. Isovanhempana voi paremmin keskittyä lapsenlapsen leikkeihin ja tekemisiin kuin vanhempana. Lapset myös vaativat aikuisen läsnäolon ja ajan. Vanhemmuuden roolissa yhdistyy usein lasten hoitaminen ja kotitöiden tekeminen, jolloin lapsi ei saa vanhemman täyttä huomiota.

”Piti leikkiä lapsenlapsen kanssa, nukkien kanssa, mummin se piti leikkiä. Meidän piti papan kans ... istua siellä grillissä ja ku tämä esiinty siellä. Se keksi kaikkia ohjelmia ja meidän se piti istua. Onneksi olimma sen verran nuoria, että jaksoimme olla ja istua.... Minunhan niitä piti kuskata autolla ja kalalle...minun piti veneellä viedä niitä saaren ja koko ajan niiden kanssa piti touhuta silla lailla vaikka paljon ne pärjäs kahestaan... Siellä mummia tarvittiin toisenki kerran.” (Mummo66)

"Jos olet lapsen kanssa, sun täytyy olla läsnä, sä et voi tehdä jotaki muuta asiata, niinku vanhemmat tekee, että ne lukee lehteä tai kattoo tv:tä ja vastaa sitä sun tätä lapselle... Isovanhempana sen tajuaa, että sä et voi todellakaan sille lapselle olla sen kans muka, että sun täytyy olla siinä kokonaan ja sitten se että ne lapset on niin mainiota, kun ne vaatii sen, kun ne huomaa, että aikuinen on siinä niin ne ottaa mukaan sut siihen, että sä et pääsekään pois siitä tilanteesta, sun on löydettävä se aika sille lapselle." (Mummo62)

Lastenlasten saaminen on muuttanut isovanhempien lomien viettotapaa ja niiden sisältöä. Useimmat tutkimuksen isovanhemmat viettävät lomansa yhdessä lastenlasten kanssa. Eri paikkakunnilla asuvat lastenlapset tulevat omilla lomillansa mummolaan tai isovanhemmat matkustavat omilla lomillansa tapaamaan lastenlapsiaan. Lastenlapset voivat kulkea pienestä asti heidän mukanaan mökillä ja lomamatkoilla. Usein jouluisin isovanhemmat saavat kaukana asuvat lapsensa ja lapsenlapsensa omaan kotiinsa.

"Nehän oli aina mökillä meillä, ku met olimma viikonloput mökillä ja lomat mökillä... Lomareissut kaikki yhdessä tehty. Ollaan .. menty mieheni sukulaisiin niin aina on nämä ollu... Lapsenlapsi ei kyllä ollu iso ko se, piti päässä mökille meidän kans.. olikhan se alta kahen vuoden.." (Mummo66)

Kesälomat mahdollistavat usein lapsenlapsen pitemmän vierailun mummolassa.

"Lastenlapset ovat kesäisin pitemmän ajan täällä pohjoisessa ja tämä on heille toinen koti." (Mummo50)

Isovanhemmuuden myötä arkeen sisältyy myös lastenhoitoa. Tutkimukseeni isovanhemmista pari oli hoitanut lastenlapsiaan lähes päivittäin. Isovanhemmat kokevat lastenhoitamisen yhtenä keinona saada olla lastenlastensa kanssa, minkä vuoksi he haluavat hoitaa lapsia aina tarvittaessa. Isovanhemmat saattavat hankkia omaan kotiinsa lastentarvikkeita. Kaikkien tutkimukseeni osallistuneiden isovanhempien omat lapset olivat aikuisia ja muuttaneet pois kotoa. Lastenlasten myötä isovanhemmat saivat elämäänsä pieniä lapsia, jotka täyttivät heidän hoivaamisviettinsä.

"Sai niinku uuestaan niiden kautta lapsia hoitamaan.. Minä ostin pinnasängyn ja syöttötuolin, mulla on net vieläki tallessa." (Mummo66)

"Lapsenlapsi oli silloin ku se oli kuumeessa ja äitinsä sai toisen, niin se oli siitä asti täällä, pari viikkoa hän oli täällä." (Mummo66)

"En ole mikään "supermummo", mutta olen hoitanut jokaista vuoronperään." (Mummo73)

"Lapsista yhtä sisarparia (26- ja 23 -vuotiaita) olen hoitanut täysipäiväisesti lähes koko heidän lapsuuden." (Mummo80)

Arvostukset

Lapsenlapsen ja uuden roolin myötä muuttuu isovanhemaksi tulleen arvomaailma. Isovanhempana elämää katsotaan uudesta perspektiivistä, verraten menneisyyttä ja tulevaisuutta, jolloin isovanhemmalle muodostuu uusia arvostuksia. Lapsenlapsen saaminen muuttaa hyvin monen isovanhemman tärkeysjärjestystä. Usein lapsenlapset menevät ensimmäiselle sijalle isovanhempien elämässä. Aineistosta nousi esille kolme arvostuksen kohdetta: elämän rikastuminen, ikääntymisen hyväksyminen ja uuden sukupolven arvostaminen.

Lapsenlapsen saaminen rikastutti monen isovanhemman elämää. Isovanhemmat saivat lastenlastensa myötä uutta sisältöä elämäänsä. Usein lastenlapset täyttivät työelämästä poisjäämisen aukon ja helpottivat isovanhempien siirtymistä eläkkeelle. Osa tutkimuksen isovanhemmista on vielä työelämässä, mutta lastenlapset rikastuttivat heidänkin elämäänsä tuomalla uusia merkityksiä rutinoituneeseen arkeen.

"Se tuo elämään sisältöä, tähän on muuten meikäläisellä, että ole, tehe jos haluat jotaki, ole ja möllötä..." (Mummo66)

"Ne tuovat iloa tähän elämään.." (Mummo60)

"Jokainen lapsenlapsi on tarvinnut minua" (Mummo61)

Isovanhemmat kokivat lastenlasten olemassaolon merkityksen tärkeänä myös juhla-aikoina, erityisesti jouluna. Lasten myötä joulun sai isovanhempien elämässä uudenlaisen arvon ja sisällön.

"Lapset jotenki tuovat sen esimerkiksi joulukin, kuinka lysti on kun on pieniä lapsia, ja muutenkin sitä iloa ja jatkuvuutta." (Mummo60)

"Joulumieli, joulun odotus ja saa olla lapsenmielistä ja jännittävää aikuisenakin. Ilman mummoutta joulun olisi pyhä toisten pyhien joukossa." (Mummo60)

Isovanhemmilla saattoi olla paineita ikääntymisestään ennen lastenlasten saamista, mutta viimeistään lapsen synnyttyä paineet katosivat. Joillekin tutkimuksen isovanhemmille tieto isovanhemmaksi tulemisesta herätti tuntemuksia omasta iästä ja vanhenemisesta. Isovanhemmaksi tuleminen saatettiin kokea vanhuuden merkiksi. Lastenlasten myötä ikääntyminen on helpompi hyväksyä. Kaikki isovanhemmat eivät halua edes murehtia ikääntymistään, vaan he haluavat elää siinä hetkessä.

"Kun lapsenlapsia syntyi, huomasinkin, että nytkö jo olen niin vanha, että olen mummi. Yhtäkkinen "vanhentuminen" tuntuikin ihmeelliseltä, ei pelottavalta." (Mummo50)

"Oon hyväkuntoinen, että sillalalla pärjään. Vaikka ikääkin on ... sitä ei ite huomakaan, sittenkö alkaa ajattelemaan, minkä ikäinen on ite niin huomaa, että onhan sitä ikääki... (Mummo63)

Isovanhemmuuden arvostukseen kuuluu myös uuden sukupolven sekä elämän jatkuvuuden arvostaminen. Lastenlasten saaminen sai isovanhemmat pohtimaan elämäänsä ja uuden sukupolven välisiä suhteita. Eräs isovanhempi kertoi miettineensä, miten voisi toimia uuden sukupolven hyväksi.

"Elämän kiertokulkua tulee ajatelluksi ja kuinka tulisi toimia uuden sukupolven hyväksi." (Pappa63)

Oman elämänkulun reflektointi

Isovanhemmat vertaavat menneisyyttä ja nykyisyyttä suhteessa omaan lapsuuteen. He pohtivat elettyä elämää suhteessa omiin isovanhempiin sekä vanhempiin. Aineistosta nousi vahvasti esille tutkittavien suhteet ja toiminta heidän omien isovanhempiensa kanssa. Oman roolin pohtiminen isovanhempiana nosti esiin omia lapsuudenkokemuksia. Omaa elämäntulkua refleктоitiin pohtimalla oman lapsuuden aikaisia suhteita isovanhempiin ja vanhempiin.

Yhteiskunnalliset muutokset näkyvät myös isovanhempien kerronnassa isovanhemmouden muuttumisen myötä. Asioita, joita nykyään tehdään lastenlasten kanssa, ei tehty ennen vanhaan. Suhde, joka isovanhempien ja lastenlasten välillä on nykyään lämmin ja läheinen, oli ennen vieras ja etäinen. Tutkimukseni isovanhemmilla on omakohtaista, syvällistä, kokemusta siitä, miten isovanhemmuus on muuttunut.

Aineistoista koottu lista siitä, mitä isovanhemmat ja lastenlapset tekevät yhdessä, on pitkä. Se sisältää kaiken mahdollisen retkeilystä kutomiseen. Isovanhempien puhuessaan puuhistaan lastenlastensa kanssa, he vertaavat askareitaan omaan lapsuuteen. Heidän kerronnastaan nousee esille usein ilmauksia: *mummon kanssa ei koskaan ja minun aikana ei tehty sitä*. Haastateltavien omat isovanhemmat olivat usein lastenvahtina, mutta he eivät osallistuneet lasten leikkeihin tai järjestäneet heille mitään ohjelmaa.

”Isän äiti oli meillä niinku mukamasti lastenvahtina ja me vaan ootettiin, että se mummo nukahtaa, että me saadaan tehdä, mitä me tykätään, että ei meillä tullu mieleenkään, että se ois meidän kans leikkiny tai luku..” (Mummo62)

”Minunki mummo niin eihän sitä sillai saanu mitään koskaan, jos leivänpalan ja pullanpalan niin sehän oli hieno juttu, että sillai se muutos on aika kova... Silloinku minä olen ollu pieni niin sehän on ollu se tavara määrä huomattavasti pienempää, mitä se tänä päivänä on.” (Mummo63)

Suhdetta omiin isovanhempiin kuvattiin etäiseksi ja vieraaksi. Isovanhemmat eivät kokeneet omaa suhdetta isovanhempiinsa läheisiksi, vaikka isovanhemmat ja

lastenlapset olivatkin olleet paljon yhdessä. Isovanhemmat olivat olemassa, mutta niiden kanssa ei tehty mitään.

”Vaikka meillääki oli mummo kotona ja pappa oli, mutta niiden kanssa oltiin, mutta ei se ollu niin läheinen suhde.” (Mummo66)

Useammat isovanhemmat kertoivat, kuinka omia isovanhempia piti teititellä. Lisäksi aineistosta nousi esiin se, että ennen isovanhempia kunnioitettiin ja arvostettiin erilailla. Tämän päivän lastenlapset eivät osoita kunnioitusta samalla tavalla kuin ennen ja isovanhemmat ovat enemmänki kaverinomaisia. Isovanhemmat korostivat kuitenkin, että vanhempien ihmisten kunnioittaminen on edelleenkin tärkeää ja suotavaa, mutta se ilmenee eri tavoin. Isovanhemmat ovat asuneet ennen samassa talossa lastensa ja lastenlastensa kanssa, mutta silti lastenlasten ja isovanhempien suhde on ollut etäinen.

”Meillä piti teitillä vanhempia niinku mummoa ja tuota pappaa... ja tuota tuntu, ettei ne ole niin läheisiä silloinku teititellä pitää.” (Mummo66)

”Eihän nykynuoristo sillälaila kunnioita vanhempiaan, mitä siihen aikaan, mitä me olemma ollu lapsia... Nämäkki tavallaan kunnioittaa, mutta tuota ei se joka hetki tule esille se, että siellä saattaa ärräpäitä joskus tulla.” (Mummo73)

”Niinkö ennen vanhaahan isovanhemmat asu samassakin ja jotenki tuntuu, siltä että isovanhemmat silloin ennen vanhaa oli arvostettuja, että nykisin me ollaan vain enempi sillai kavereita. Ennen vanhaa mummoa teititeltiin, mutta eihän se tulis tänä päivänä kuuloonkaan. Se kuulostais höperöltä. Lastenlapsiin on läheisempi suhde.” (Pappa61)

Isovanhemmuuden rooliaan pohtiessa, tutkittavat muistelivat omaa vanhemmuuttaan. Haastateltavien ollessa vanhempia, heidän elämänsä oli hyvin työntäyteistä, kiireistä ja suurin osa ajasta kului kodin ulkopuolella. Vanhemmuus oli tasapainoilua kodin ja työn välillä. Työnteko on enemmän esillä vanhemmuudessa kuin isovanhemmuudessa. Tämän lisäksi isovanhemmat kertoivat, kuinka omien lasten kanssa elämä on ollut erilaisempaa ja yhteinen toiminta on ollut myös toisenlaista.

"Omien lasteni ollessa pieniä, meidän vanhempien aika kului kodin ulkopuolella töissä ja kotona kotitöiden parissa. Lapset olivat hoidossa ja kotona he olivat mukana samoissa kotiaskareissa." (Mummo50)

"Elämän kiireellisyys ja työnteko ovat olleet voimakkaammin mukana [vanhemmuudessa]" (Pappa63)

"Vaikka kyllä minäki omien lasten kanssa paljon olen tehnyt, mutta on se ollut vähän erilaista, kun siinä on ollut ne kaikki muut, työt ja lomilla tehtiin jotakin muuta, ei sitä silloin iltasella lähetty nuotiolle istumaan." (Mummo63)

Työnteko on verottanut paljon aikaa haastateltavien vanhemmuudesta. Osa tutkimukseni isovanhemmista oli edelleen työelämässä ja osa oli eläkkeellä. Työelämän ja lastenlasten yhteensovittamisessa oli ajan suhteen eroavaisuuksia. Osa isovanhemmista koki, että hänellä oli enemmän aikaa lastenlapsilleen kuin omien lasten ollessa pieniä, vaikka hän oli yhä työelämässä mukana. Toinen isovanhempi koki, että työnteko on verottanut aikaa omilta lapsiltaan mutta myös lastenlapsiltaan.

"Niinku kyllä näiden kanssa on niinku enämpi. Erilaista on hoitaa lastenlasta kuin omaa lasta. Silloin on aikaa, vaikka oli töissäki, niin sitä oli enämpi niille aikaa. Omatko oli pieniä niin tuntu, että eihän sitä kerkiä millään" (Mummo66)

"Oman pojan kans koskaan kerenny olla tarpeeksi. Nyt luisuu niinkö tiimalasi tuossa toisessakin polvessa" (Mummo61)

Isovanhemmat muistelivat omien isovanhempien lisäksi koulunkäyntiään ja vertasivat sitä tämän päivän koulukulttuuriin. Koulumaailmassa on tapahtunut suuria muutoksia, etenkin kouluaineissa, sekä niiden sisällössä että nimissä. Tämän päivän lapset saavat opiskella myös sellaisia aineita, joihin heidän isovanhemmillaan ei ole ollut mahdollisuutta.

"Ensinnäkin todistuskin on aivan erilainen. Ei minun aikana ollut matikkaa, minun aikana oli laskentaa, minun aikana oli laulua niillä oli musiikkia, minun aikana voimistelua nyt se on liikunta, sitten oli ympäristöoppia nyt se on ylttiä. Sitten oli suomenkieli, sitten se oli suomi, nyt siellä lukee, että äikkä. Silloinhan ei sitten ollut englantia..." (Mummo61)

5.2 Isovanhemmuuden voimavarat

Isovanhemmuus tuo tullessaan muutosten lisäksi paljon erilaisia voimavaroja. Luokittelin aineistosta löytyneet voimavarat neljään eri luokkaan: psyykkisiin, sosiaalisiin, tiedollisiin ja fyysisiin voimavaroihin. Taulukossa 4. olen esittänyt isovanhemmuuden voimavarat.

Taulukko 4. Isovanhemmuuden voimavarat

YLÄLUOKKA: 5.2 ISOVANHEMMUUDEN VOIMAVARAT
ALALUOKAT: 5.2.1 PSYKKISET VOIMAVARAT
5.2.2 SOSIAALISET VOIMAVARAT
5.2.3 TIEDOLLISET VOIMAVARAT
5.2.4 FYYSISET VOIMAVARAT

5.2.1 Psyykkiset voimavarat

Psyykkisiä voimavaroja ovat avunanto, ilon tuottaminen, omana itsenä oleminen, uskallus uuteen sekä muistojen antaminen.

Aineistoista nousi esille molemmin puoleinen avunanto. Isovanhemmat auttavat lastenlapsiaan sekä myös koko perhettä yleensä lapsenlapsen syntymästä saakka. Lastenlapset tarjoavat apujaan kasvettuaan isommiksi. Tutkimuksen isovanhempien mukaan he arvostivat ja pitivät tärkeänä lastenlastensa antamaa apua. Lastenlasten avunanto on merkittävää, riippumatta tehtävän suuruudesta.

”Se on varmaan monelle aika tärkeä, vaikka tekee jonku pienen asian.” (Mummo63)

”Vanhimmat lastenlapset ovat auttaneet minua kaikella tavoin, esimerkiksi papan hoidossa, silloin kun papan kunto oli heikko.” (Mummo73)

Eräs isovanhempi oli hyvillään omasta tulevaisuudestaan ja luottamuksesta, joka oli syntynyt hänen ja lapsenlapsensa välille. Isovanhempi kertoi, ettei halua vanhetessaan mennä vanhainkotiin, ja oli jo saanut toivomukselleen vahvistuksen.

Haastateltava koki, että hänen vanhuutensa on turvattu, eikä hän joudu olemaan yksin.

"Mulla on niinku vanhuus turvattu, ku mie silloin aikoinaan olen sanonu, että minua ei viä mihinkään laitokseen. Niin ei viäkkään ... että kyllä ne huolen pitää, jos jääpi sillälaila yksin." (Mummo66)

Lastenlasten antama apu ja neuvominen liittyivät usein kodin askareisiin ja arkipäiväisten asioiden hoitamiseen kuten kaupassa käyntiin. Aineistosta ilmeni, että isovanhemmat pyysivät usein apua teknisten laitteiden korjaamisessa sekä niiden asentamisessa.

"Sittenku ne kasvaa ja ovat isompia...haluttais että ne kävis mulle vaikka kaupassa." (Mummo63)

"Ku televisio mennee niin, että me emmä näe, niin mie soitan pojille että tulkaapa kattomaan." (Mummo66)

Lastenlapsilta pyydetään apua myös pihatöihin ja etenkin pojilta odotetaan apua raskaimpiin askareisiin. Lastenlasten osallistumisesta esimerkiksi haravointiin voi tulla jokavuotinen tapa.

"Ja voihan niiltä sitten apuakin pyytää taas niinkö esimerkiksi haravointia keväällä ja sitte syksyllä, se on niinku vakio, että isot pojat tulee miehelleni kaveriksi, että kyllä niistä sitten semmoseen." (Mummo61)

Isovanhempien antama apu lastenlapsille liittyi usein koulutehtäviin ja kokeisiin. Vaikka isovanhempien mukaan, heidän tiedollinen osaamisensa kouluaineissa oli heikko, pystyivät he kuitenkin jollain tapaa auttamaan.

"Sitten oli englannin kokeet, niin minun piti lapsenlapselle sanoa, että luetaan me sanoja, mummo osaa kyllä kysellä ja sitten sen kieliopin luki isänsä kanssa." (Mummo61)

Isovanhemmat ovat suuri apu koko lastenlasten perheelle. Lastenhoidon lisäksi isovanhemmat tekevät perheelle ruokaa ja käyvät tarvittaessa kaupassa.

Lastenlasten hoitaminen on suurin ja yleisen isovanhempien antama apu. Käsittelen lastenlasten hoitamista luvussa 5.1.3.

”Mie tehen ruokia, niin mie aina kysyn miniältä niinku eilenki, että haittaako jos mie panen matkaan tuota lasagnea ku meillä jäi niin paljoa.” (Mummo61)

”Mie tiesin, että ne matkustaa edellisen yön ja mie kävin kaupassa silloin ja ostin sinne ruokaa ja vein sinne sen makkarakeiton ja panin jääkaappiin, ettei heti tarvi miettiä, mitä syötäis. miniähän oli aivan innoissaan” (Mummo66)

Kuten avunanto, myös ilon tuottaminen on molemminpuolista. Isovanhemmat pitivät tärkeänä sitä, että saivat mahdollisuuden tehdä asioita, joista lapset tykkäävät ja nauttivat. Ilon tuottaminen tapahtui joko yhteistoiminnallisesti, jolloin isovanhemmat sekä lastenlapset osallistuivat toimintaa tai yksilöllisesti, jolloin yleensä isovanhemmat olivat sivustaseuraajina. Useammat isovanhemmat harrastivat lastenlastensa kanssa leipomista, josta lapset innostuvat paljon. Leipomisen lopputuloksena voi olla jauhoinen keittiö ja kivikovat pullat, mutta lapsilla on hyvä mieli. Isovanhemmat tuottivat iloa lastenlapsilleen olemalla läsnä ja seuraamalla lastenlapsensa touhuja.

”Aivan se ja sama onko ne niin jauhosia ne pullat ettei niitä kukaan syö, mutta se riemu, että saa niitä tehdä ja sotkea ja muuta...Minä lapsenlapsen kanssa ripustin vaatteita ..sen mielestä oli hirveen hauskaa heittää ne sinne, mytyssä kaikki, mä aattelin, että jos mä meen sinne oikomaan niitä, niin sehän menee pilalle koko homma, että hän on päässyt auttamaan.” (Mummo62)

”Vissiin sitä oli kiinnostunu ku näki, että lapsi tykkää siitä [esiintymisestä] ja nauttii siitä ja niin...kyllä monena iltana ja päivänä sitä värjöteltiin ja katottiin lasten esityksiä.” (Mummo66)

Lapsenlapsen aito ilo ja taito nauttia arjen askareista, saa isovanhemman pohtimaan omaa suhtautumistapaansa elämää kohtaan. Isovanhempi huomasi lasten nauttivan tavallisista arjen askareista, ja koki, että aikuisten pitäisi itsekin muistaa nauttia samalla lailla.

”Huomasin että, nykyajan lapset nauttivat yksinkertaisista asioista, kotiaskareista. Heidän kanssaan touhutessa, muistui mieleen, että kuinka tärkeää aikuisellekin, olisi

osata nauttia arjen pienistä asioista, vaikkapa leipomisen ja pullan tuoksusta tai lumilyhdyn tekemisestä.” (Mummo50)

Isovanhemmalla voi olla myös ekologinen ajatustapa ilon tuottamiselle. Isovanhemmat voivat luoda lapsenlapselle hyvää mieltä yhteisen toiminnan avulla, eikä aina tarvitse ostaa leluja.

”Minusta on mukavampi tehdä kuin, että minä ostan niille jonku lelun, että viettäkää sen kanssa aikaa.” (Mummo63)

Lapsenlapset ovat jo itsessään isovanhemmille ilon aihe. Aineistosta nousi esille kuitenkin pari tilannetta, joissa lastenlapset tuottivat erityistä iloa isovanhemmilleen. Lastenlasten halutessa isovanhemman luo, vaikuttaa myönteisesti isovanhemman tunteisiin. Tämän lisäksi iloa tuo myös, kun lastenlapset haluavat esitellä isovanhempansa omille kavereilleen ja ottavat hänet mukaan omiin harrastuksiin.

”Se tuntuu hyvältä ku ne sanoo...että minä haluan tulla sinun tykö...Ja että ne ilomielin ovat ja tulevat tänne. ..Ku ei oo kummankaan isovanhempia siellä lähettyvillä ja silloin ku on, niin sitä pitää tilaisuutta käyttää hyväksi. Ainaki on sillai tunne, että haluavat ilomielin esitellä oman mummonsa siellä sitten ja pyydetään mukaan.” (Mummo63)

Omana itsenä oleminen liittyy myös psyykkisiin voimavaroihin. Tutkimuksen isovanhempien kertomuksista kävi ilmi, että isovanhemmuuden myötä on helpompi hyväksyä ikääntyminen ja sen tuomat ulkonäkö muutokset. Lastenlasten kanssa saa olla sellainen kuin on, oma itse, kuten Mummo61 toteaa.

”Tarvii vain olla semmonen ku sie olet ei tarvi.. Saat olla se oma itte. Ei tarvi miettiä onko mulla täällä harmaita, pitääkö minun mennä kampaajalle.” (Mummo61)

Psyykkisiin voimavaroihin kuuluu myös isovanhempien uskalluksen lisääntyminen. Aineiston mukaan isovanhemmille tuli rohkeutta kokeilla ehkä hieman ruosteessa olevia taitoja ja myös rohkeutta kokeilla uusia asioita. Yksi isovanhemmista testasi uskallustansa luistelukentällä kokeilemalla erilaisia hyppyjä. Toinen isovanhempi koki, että lastenlasten kanssa tulee yleensäkin uskallusta lisää, sillä lapsille pitää näyttää osaamista, uskallustaja vahvuutta.

”Kun mä olin luistelemassa lapsenlapseni kanssa, mä oikein kauan mietin, että uskaltaisinko mä vielä hypätä ja tehdä vaaán taaksepäin ja kolmonen oli aivan huippujuttu.” (Mummo62)

”Sitä tulee semmosta uskallusta, ethän sie voi ku sie olet vanha ihminen, ettet voi lapselle näyttää, enhän mie uskalla, minunhan pitää olla vahva ja turva.”(Mummo61)

Muistot ja niiden tuottaminen on viimeinen psyykkinen voimavara. Isovanhemmat pohtivat esimerkiksi sitä, mitä asioita lastenlapset tulevat muistamaan aikuisena heidän omasta lapsuudestaan. Muistojen antaminen on merkityksellistä sekä isovanhemmalle itselleen, että muiston saajalle – lapsenlapselle. Isovanhemmat pyrkivät siihen, että lastenlapsille jäisi hyviä muistoja mieleen yhteisestä ajasta ja retkistä, joita he tekevät.

*”Jääköhän ...lastenlapsille semmosia muistoja, mitä minä itte olen sieltä lapsuudesta ja omalta mummoltaki saanu...Omasta mielestä ajatelee, että järjestää tavallaan jotaki semmosta erilaista, tai semmosta asiaa, mikä niille ehkä jäis mieleen.”
(Mummo63)*

5.2.2 Sosiaaliset voimavarat

Lastenlapset tuovat paljon iloa ja merkitystä isovanhempien elämään. He ovat tärkeä lenkki isovanhempien sosiaalisissa verkostoissa. Ikääntymisen ja vanhentumisen myötä ihmiset kokevat enemmän menetyksiä sosiaalisissa suhteissa, joten lastenlapset tuovat lisää kaivattua vuorovaikutusta ja kanssakäymistä. Sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus on kaikille hyvin tärkeä osa elämäämme, tuoden siihen lisää merkityksiä ja kokemuksia. Olen luokitellut aineistosta sosiaalisiksi voimavaroiksi yhdessäolon, kyläilyn, lähellä asumisen ja isovanhempien mahdollisuuden tutustua lastenlapsiin.

Lastenlapsilla on suuri merkitys isovanhempien elämässä, usein he ovat ensimmäisellä sijalla. Tutkimuksen isovanhempien kerronnasta ilmeni useampaan otteeseen ajan merkitys yhdessäololle. Silloin kun isovanhemmat saavat lastenlapset luokseen tai toisin päin, aika käytetään mahdollisimman hyvin yhdessäololle.

Tällaiset kuvaukset olivat yleisempiä niiden isovanhempien kohdalla, joiden lastenlapset asuivat toisella paikkakunnalla. Yhteinen aika, jonka tutkimuksen isovanhemmat saivat, pyhitetään ainoastaan lastenlapsille ja yhteiselle tekemiselle. Kaikki muut, arkiset askareet ja rutiinit saavat jäädä siksi aikaa.

"Kyllä sitä ... panostaa siihen hetkeen ku ne on, ku ne on vaikka viikonlopun ja sitten tehdään kaikkia muuta ja kaikki muu asia jätetään pois." (Mummo63)

"Silloin ku ne on täällä, niin sitä pyhittää sen ajan sitten." (Mummo61)

Yhdessäoloon kuuluu erilaisten asioiden tekeminen. Kaikki tutkimukseen osallistuneet isovanhemmat kertoivat, mitä asioita he tekevät ollessaan lastenlastensa kanssa. Yleisempiä aktiviteetteja ovat ulkoilu, retkeily ja liikunnalliset harrastukset. Isovanhemmat käyttävät lastenlapsiaan erilaisissa lapsille mielisissä paikoissa kuten eläintarhassa ja teatterissa. Yleensä isovanhempien ja lastenlasten touhut liittyvät isovanhempien harrastuksiin, joita he haluavat välittää eteenpäin.

"Mukavinta on olla läsnä, siis että aivan sama mitä niitten kanssa tekee, kuhan saa olla niitten kanssa" (Mummo61)

"Me oltiin puistoissa ja kävelyllä kaupungilla. Ja oltiin ulkona, ja käytiinhän me niitten kans eläintarhassa ja joissakin tämmösissä hauskoissa paikoissa." (Pappa61)

"On käyty metsässä retkellä, paistettu makkaraa, poimittu marjat, talvella laskettu mäkeä ja hiihdetty." (Mummo73)

"Kaikissa teatteriesityksissä käyny minusta seki on rikastuttava asia ku saa mennä katsomaan pekka-töpöhöntää kesäteatteriin" (Mummo62)

"Ne [tekemiset] liittyy omiin harrastuksiin, luontoon liittyviin." (Pappa61)

Lastenlapset ovat myös hyvää matkaseuraa ulkomaanmatkoille.

"Olemme ottaneet mukaan ulkomaan matkoille." (Pappa73)

"Lähtevät minun ja mieheni kanssa ulkomaille ja semmonen keikka me saahaan vielä tehdä." (Mummo61)

"Vanhempi on ollu kaks kertaa meidän kanssa ulkomailla, kesälomamatkalla." (Pappa61)

Lastenlasten asuessa toisella paikkakunnalla, isovanhemmat pääsevät matkustelemaan ja kyläilemään lastenlastensa luona. Isovanhemmat saavat mahdollisuuden tutustua eri paikkoihin. Ulkomailla asuvien lastenlasten luona vieraillessa, isovanhemmat pääsevät näkemään myös sen maan kulttuuria ja perhearvoja.

"Kyllä minä kerran kahesti vuodessa käyn siellä ja olen viikon verran." (Mummo63)

"Olen ollut heidän luonaan Kaupungissa..On siellä maalaismummilla ollut monta ihmeellistä asiaa" (Mummo50)

"Varsinkin ku tämmönen vanhempi ihminen oli lapsen kanssa niin ne ... ne todellakin arvostivat sitä, että ne tuota tulivat moikkaamaan, puhuttamaan poikaa aina ja, ne oli tosi ystävällisiä ja perherakkaita." (Pappa61)

Aineistossa nousi esille myös maantieteellinen etäisyys isovanhempien ja lastenlasten välillä. Seitsemällä isovanhemmalla lastenlapset asuivat tällä hetkellä samalla paikkakunnalla. Kaikki olivat tyytyväisiä tilanteeseen ja onnellisia siitä, että saavat asua lähellä lastenlapsiaan.

"Eihän siitä ilosta tietäis mitään jos tuota ne asuis muualla." (Mummo61)

"Meillä on se mukava asia, että he kaikki asuvat täällä." (Pappa73)

Sosiaaliseen voimavaraan kuuluu myös isovanhempien mahdollisuus saada tutustua lapsenlapsensa. Jokainen lapsenlapsi on erilainen, jolloin jokainen suhde lapsenlapseseen on myös ainutlaatuinen. Suhteen luonteeseen vaikuttavat sekä lastenlasten että isovanhempien piirteet.

"Oppii tuntemaan lapsia ja yleensäkin nuorisoa (nuoria ihmisiä). Huomata sen kuinka erilaisia ne ovat." (Mummo66)

Osa tutkimukseni isovanhemmista kertoi huomanneensa lastenlasten erilaisuuden, mikä osaltaan kertoo siitä, että isovanhemmat ja lastenlapset ovat olleet paljon tekemisissä toistensa kanssa.

”Lastenlapseni eroavat toisistaan hyvinkin paljon. He ovat eronneet päättäväisyyden, käyttäytymisen ja tottelevaisuudenkin osalta. Esimerkiksi yksi tytöistä on aina ollut omapäinen. Hän muutti jo lukioon toiselle paikkakunnalle yksin. Ihan kaikki lapsenlapsistani eivät tällaisiin juttuihin olisi lähteneet.”
(Mummo80)

Erilaisuuden huomaamisen lisäksi isovanhemmat kuvasivat lastenlastensa luonteenpiirteitä. Useamman kerran isovanhemmat kertoivat, kuinka lastenlapset ovat avoimia ja ennakkoluulottomia.

”Olen havainnut, että lapset sopeutuvat uusiin tilanteisiin hyvin.” (Mummo50)
”Lapset on suvaitsevaisia.. Lastenlapsilleni erilaiset ihmiset ovat arkipäivää, heille erilaisuus ei ole mikään nähtävyys” (Mummo50)

”Lapset suhtautuvat asioihin avoimemmin ilman ennakkoluuloja.” (Mummo80)

Sosiaalisiin voimavaroihin kuuluu myös suvun tuntemus. Isovanhemmat pitävät tärkeänä, että lastenlapsensa oppivat tuntemaan sukunsa ja omat juurensa.

”Pidän hyvin tärkeänä asiana, että he oppivat tuntemaan juurensa, sukunsa. Ja he ovat nyt jo hyvin tietoisia juuristaan. Heille on tärkeitä serkut ja isomummit ja pappa. Ja olen huomannut, että he ovat todella kiinnostuneita suvustaan.”
(Mummo50)

5.2.3 Tiedolliset voimavarat

Isovanhemmat oppivat lastenlapsiltaan paljon aina kännykän käytöstä elämänarvoihin. Isovanhemmat pitivät tärkeänä opettaa lastenlapsia, jolloin perinteet siirtyvät sukupolvelta toiselle. Oppimisen ja opettamisen lisäksi tiedollisiin

voimavaroihin kuuluu myös isovanhempien mahdollisuus tutustua lasten koulumaailmaan ja heidän ajatteluunsa.

Isovanhemmat ovat aina toimineet perinteiden ja tärkeiden arvojen välittäjinä seuraavalle sukupolvelle. Omien perinteiden ja historiallisten kokemusten kertominen omille lastenlapsilleen on merkittävä tapahtuma molemmille sukupolvien edustajille. Perinteitä siirretään esimerkiksi ruokien ja tarinoiden kautta.

"Vaimo kotoisin Karjalasta. Hän laittanut perinneruokia...Minä olen kertoillut sota-ajoista ja evakkomatkoista." (Pappa73)

Perinteiden ja historian lisäksi isovanhemmat opettavat lastenlapsilleen erilaisia kädentaitoja, arvoja, eettisiä periaatteita ja monia muita tärkeitä elämäntaitoja. Eettisyyteen liittyvissä asioissa isovanhemmat korostivat rehellisyyttä ja muun muassa varastamisen vääryyttä. Isovanhempien kertomuksissa ilmeni pääpainon hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän opettamisessa olevan vanhemmilla. Isovanhemmat myös hyväksyvät vanhempien näkemykset eettisistä asioista, eivätkä opeta lastenlapsilleen vanhempien etiikan vastaisesti.

"Olen koittanut painottaa rehellisyyttä ja toisten ihmisten huomaamista." (Mummo80)

"Rehellisyys ja toisten ihmisten huomaaminen on tärkeää." (Mummo73)

"Yritän kuitenkin toimia samojen periaatteiden mukaan, mitä heidän vanhempansa." (Mummo60)

Kotityöt ja arkipäiväiset askareet kuuluvat käytännön kasvatukseen, jota isovanhemmat pitivät myös tärkeänä. Etenkin vanhimmat haastateltavista olivat sitä mieltä, että lapsille pitää opettaa yhä enemmän kotitöiden tekemistä ja ruuan laittamista.

"Pitäisi olla enemmän velvollisuuksia kotitöiden kanssa." (Mummo73)

"Nykyajan lapset tuntuvat olevan avuttomia, se on sen tietokoneen takia." (Mummo63)

Kädentaitojen opettaminen lastenlapsille on useamman isovanhemman mukaan yleistä, etenkin silloin, jos isovanhempi itse tekee käsitöitä.

"Isompien kanssa on sitä askartelua jonku verran, ku ne ... tykkää tehdä käsitöitä ja ommellaki." (Mummo63)

"Minä olen opettanu kutomaan." (Mummo62)

Konkreettisten taitojen lisäksi isovanhemmat välittävät omia tärkeitä arvoja lastenlapsilleen, kuten luontoon ja eläimiin kohdistuvia merkityksiä.

"Lapsille olen opettanut rakkautta luontoon ja elämiin." (Mummo73)

"Olemme aina opettaneet elämän arvoja." (Pappa73)

Sukupolvien välinen oppiminen on yhteisöllistä ja vuorovaikutuksellista, jossa molemmat osapuolet toimivat sekä opettajina että oppilaina. Perinteisen käsityksen mukaan vanhimmat opettavat nuorimpiaan. Tähän perinteiseen malliin on kuitenkin tullut muutos, sillä myös nuorilla on paljon sellaista tietoa ja taitoa, jota vanhemmilla ei ole. Tutkimuksen isovanhemmat kokivat, että heidän lastenlapsillaan on runsaasti opetettavaa ja lastenlapset ovat myös innokkaita opettamaan.

"Kyllähän ne pyrkii jo siihen, että ne opettaa tietyissä asioissa, kyllä minä kyllä minä. Ja isommiksi ku kasvaa, niin alkavat opettamaan." (Mummo63)

Lastenlasten myötä isovanhemmat oppivat myös arvoja, arkipäivän taitoja sekä teknisten laitteiden käyttöä. Rehellisyys, toisten ihmisten huomioon ottaminen, kärsivällisyys ja kiireettömyys ovat sellaisia arvoja, joita isovanhemmat omaksuvat lastenlasten toiminnasta ja suhtautumistavoistaan.

"Olen oppinut lastenlapsiltani ainakin toisten huomioon ottamista." (Mummo80)

"Olen oppinut heiltä myös kunnioittamista." (Mummo80)

"Oppii niinku suvaitsevaiseksi." (Mummo66)

"Kärsivällisyyttä siinä tuli, ku näki, että lapsi sairastaa, niin siinä oppi itte sillä lailla ja rauhottamaan lapsia" (Mummo66)

Arvojen lisäksi isovanhemmat oppivat paljon erilaisia konkreettisia asioita, jotka liittyvät aina ruuanlaitosta maantieteelliseen tietämyksen lisääntymiseen. Usein isovanhemmat oppivat niitä asioita, joista lastenlapset ovat kiinnostuneita tai sellaisia asioita, jotka tulevat lastenlasten harrastusten myötä esille. Yhden lapsenlapsen harrastus vaati paljon kulkemista eri paikoissa ja yleensä isovanhempi oli hänen mukanaan. Isovanhempi pääsi tutustumaan eri paikkakuntiin.

”Niin suomen kartta on kuule tullu tutuksi. En mie ole ennen poikia tienny varmaan, enkä ole käyny...niitten kauttahan ne on tullu tutuksi.” (Mummo61)

”Mitä meikäläinen oppii, niinkä lapsenlapselta, tuo meikkaaminen... se suomentaa, että mitä niissä on ja kyllä se aina viepiki minun meikit, ku mie niitä tillaan..” (Mummo66)

”Ompelemaan vaatteita, kun vähän väliä tuovat rääsyjänsä tänne ja milloin mitäkin pitää ommella ja paikata” (Mummo62)

Teknisten laitteiden oppiminen tuli esille useamman isovanhemman kohdalla. Lastenlapset ovat hyviä opettamaan muun muassa uusien kännyköiden käyttöä. Isovanhempien mukaan lastenlasten tekninen tietämys ja osaaminen ovat paremmat kuin isovanhemmillä itsellään.

”Kosketusnäyttöpuhelin, mieheni osti sen mulle. Mutta eihän siitä tullu ei mitään. Ei se auttanut ku soittaa sillä mieheni puhelimella lapsenlapselle, että tuuppa nyt kattoon ja opettaa mummoa, nyt on tämmönen puhelin.” (Mummo61)

”Tekninen tietämys, se on niin valtava, että sitä varmasti pystyvät opettamaan meikäläisen. Tietokoneen käyttöä, puhelimen kanssa ne osaa kyllä värkätä...Ne tietää, mitä siellä kaikkea voi tehdä, voi ottaa kuvia, lähettää kuvia.” (Pappa61)

Isovanhemmat eivät ainoastaan kertoneet, mitä asioita he oppivat lastenlapsiltaan, vaan pohtivat myös omaa suhtautumistaan oppimiseen ja asennoitumistaan uusissa asioissa. Aikuisella voi usein olla kielteinen asenne oppimiseen, joka estää uusien asioiden omaksumisen.

"Meillä aikuisilla, kun on usein jo etukäteen asenne, että kannattaako tätä edes opetella, en opi kuitenkaan tai en tarvitse tätä asiaa mihinkään. Tuollainen asenne sulkee varmasti pois uuden oppimisen mahdollisuuden." (Mummo50)

Lastenlapsilla näytti olevan myönteinen vaikutus isovanhempiin ja heidän suhtautumiseen uusiin asioihin. Tutkimuksen isovanhempien kertomuksista ilmeni, että lastenlapset saavat heidät innostumaan oppimiseen. Usein kerrottiin myös, että *ilman lastenlapsia, en olisi tätä oppinut.*

"Yleensäkin semmosia kaikki uutuuksiin ne saa innostumaan... kyllä kaikki tämmönen, uus juttu tulee siinä mummon ja pappan korville lastenlasten kautta. Saa sen kuulla muualtakin, muttei siihen innostu niin paljon, että itekki kokeilis, miten tämä menis." (Mummo61)

"Mulla esimerkiksi omassa tuttavapiirissä on semmosia minun ikäsiä, niin ei niillä ole tietokonetta...Ku ei ole lapsenlapsia, ei ole tietokonetta." (Mummo63)

"Niinku wokkijutut ja ettei niitä tulis ehkä ei niitä ikinä keksis. Mieki kyllä kaikkia ruokaohjelmia kato, muttei niistä innostu silla lailla, muttaku se lapsenlapsi sanoo, että mummo vokataan tai jotakin." (Mummo61)

Isovanhemmat oppivat paljon lastenlapsiltaan, minkä lisäksi isovanhemmat voivat opiskella lastenlastensa vuoksi. Lastenlasten asuessa ulkomailla, isovanhempi alkoi opiskella kyseisen maan kieltä. Yksi isovanhemmista toimii lastenlapsensa valmentajana, minkä vuoksi isovanhempi käy erilaisilla kursseilla.

"Se tuota on aivan eri asia ku joutuu ihan opettelemaan nykkö, se harrastaa tätä [urheilulajia] mieheni opettelee aivan valmentajakurssia ja sen sellaista joutunut opettelemaan. Että minun ei sentään kouluun lähtiä enään." (Mummo61)

"Minä olen kauheesti opiskellu kuule nyt ranskaa, ensimmäisen kerran motivoituneena sitä ranskaa." (Mummo62)

Kouluikäisten lastenlasten myötä, isovanhemmat pääsevät tutustumaan tämän päivän koulukulttuuriin ja koulussa opetettaviin asioihin. Isovanhemmat voivat tutustua lapsenlapsensa kouluun ja olla jopa tunnilla mukana. Koulumaailmasta

isovanhemmat voivat oppia myös uusia asioita ja sanoja. Yksi isovanhemmista kutsuttiin lapsenlapsen kouluun opettamaan pajupillien tekoa. Toinen isovanhemmista sai pitää lapsenlapsensa luokalle tunnin omasta kulttuuristaan.

"Ne asiasta tähden tilas minut sinne, ku piti tehdä pajupillia, eikä kukaan osannu tehdä. Piti sinne kouluun mennä tekemään." (Pappa72)

"Olin tuolla lapsenlapseni koulussa käymässäniin mä pidin niille lappilaisuudesta yhen tunnin siellä" (Mummo62)

Isovanhemmat oppivat arvojen ja konkreettisten asioiden lisäksi uusia taitoja tai pääsevät ylläpitämään jo opittuja taitoja. Isovanhemmat kokevat esimerkiksi teknisten asioiden olevan sellaisia, joita he eivät oppisi ilman lastenlapsia. selitä

"Tuskin mie ajaisin, ku mie en tykkää koko autolla ajamisesta. Niin tuota, en mie tiä ajaisinko mie ollenkaan, jos ei olis nuita poikia." (Mummo61)

"Ensinnäki en tiä missä vaiheessa meille ois laitettu tietokone [ilman lastenlapsia]. Miehän olin korviani myöten täynnä tietokonetta,ku käytin sitä 8 tuntia päivässä töissä. Niin miehän kuvittelin,että se on vain riesa. en ollenkaan tienny että sillä voi tehdä vaikka mitä kivvaa... ja aina ne on hyväksihavaittu. eihän tuo millään enää joutais pois." (Mummo 61)

Aineistosta nousi esille isovanhempien mahdollisuus oppia ja tutustua lasten kehitykseen ja ajatteluun.

"Kielihän on aika hauska ylimalkansakin, kun lapsillahan on omia sanoja kaikennäköisiä. niin sekin on niin hauska." (Mummo62)

"Lastenlasten kehittymistä seurasin aivan eri silmin, kuin omien lasten. Nyt minulla oli oikeasti aikaa keskittyä pienten kehittymiseen ja kävin läpi uudelleen lasten varhaiset kehittymisen vaiheet" (Mummo50)

"Tällä 2-vuotiaalla on aivan mahtava mielikuvitus." (Mummo62)

5.2.4 Fyysiset voimavarat

Viimeiseksi voimavaraksi olen luokittelut fyysiset voimavarat, joihin kuuluvat isovanhempien oma kunto ja yhteiset liikuntaharrastukset. Fyysiset voimavarat ovat yhtä tärkeitä kuin muutkin, vaikkei tämä ilmennyt kaikkien tutkimuksen isovanhempien kohdalla. Ikääntymisen myötä liikkuminen ja omasta kunnosta huolehtiminen tulee tärkeäksi keinoksi terveyden ylläpitäjänä. Lastenlasten kanssa touhuaminen lisää isovanhempien liikunnallisuutta sekä lisää vireyttä.

Muutaman isovanhemman kohdalla tuli esille oma kunto ja siihen suhtautuminen. Oma terveydentila ja jaksaminen koettiin pääosin hyväksi, mutta joillakin isovanhemmilla kipualueet rajoittivat fyysistä toimintaa.

*”Minä olen, mielestäni jaksan olla, jaksan värkätä, leikkiä ja laittaa.”
(Mummo63)*

”Nyt mä olen alkanu nauttimaan siitä, että oon tosi hyvässä kunnossa ja mikään ei vaivaa niin mähän teen niitä asioita mistä tykkään ja niin paljon.” (Mummo62)

Isovanhemmat liikkuvat paljon lastenlastensa kanssa. Yhden isovanhemman kohdalla lastenlapset neuvoivat liikuntamuotojen suhteen. Lastenlapset kertoivat isovanhemmalle esimerkiksi kuntosalista.

”Tuossa urheilussakin niin että, vois sitä mummo tehdä muutaki ku tuota kävellä köpötellä. esim. kuntosali, seki on semmonen, josta pojat on puhunu, että käyki siellä mummojaki.” (Mummo61)

Kuntosaliliikunnan lisäksi isovanhemmat käyvät lastenlastensa kanssa uimassa, luistelemassa, laskettelemassa ja ulkoilemassa.

”Eikä uimaan tulis lähettyä, jos . nythän mulla vielä nuorin lastenlapsista lähtee, mutta eihän nämä isommat. mutta kaikkien kanssa on kuljettu, tosi paljon uimassa.” (Mummo61)

Aikaisemmissa luokissa olen käynyt läpi isovanhempien ja lastenlasten yhteisiä aktiviteetteja, jotka usein liittyvät liikuntaan ja urheiluun. Myös nämä liikunnalliset toiminnot voidaan liittää fyysisiin voimavaroihin.

5.3 Isovanhemmuuden haasteet

Viimeisenä isovanhemmuuden elämänvaiheen näkökulmana ovat haasteet. Isovanhemmat kohtaavat roolissaan erilaisia haasteita, liittyen arjen pienistä asioista aina omaan jaksamiseen. Olen luokitellut isovanhemmuuden haasteet kolmeen luokkaan: isovanhemman omaan hyvinvointiin, lastenlasten kasvuun ja kasvatukseen ja isovanhemman roolin kohtaamiseen. Taulukossa 5. olen esittänyt isovanhemmuuden haasteet.

Taulukko 5. Isovanhemmuuden haasteet

YLÄLUOKKA: 5.3 HAASTEET
ALALUOKAT: 5.3.1 OMA HYVINVOINTI <ul style="list-style-type: none"> • Perhesuhteet • Aika • Jaksaminen 5.3.2 LASTENLASTEN KASVU JA KASVATUS <ul style="list-style-type: none"> • Lastenlasten kasvaminen • Lastenlasten viihdyttäminen • Lastenlasten kaukana asuminen • Lastenlasten kasvattaminen 5.3.3 UUSIEN TEHTÄVIEN JA ROOLIN KOHTAAMINEN <ul style="list-style-type: none"> • Osaamattomuus • Oman käyttäytymisen kehittäminen

5.3.1 Oma hyvinvointi

Perhesuhteet, aika ja jaksaminen kuuluvat isovanhemman omaan hyvinvointiin. Perhesuhteita olen käsitellyt myös voimavaroissa, mutta ne tuovat myös omat haasteensa isovanhempien elämään.

Perhesuhteet

Perhesuhteet ovat toisaalta haaste mutta myös vahvuus, joista saa paljon merkittäviä voimavaroja elämään. Tässä luvussa käsittelen perhesuhteita isovanhemmuuden haasteiden näkökulmasta. Isovanhempana perhesuhteet ovat monesti laajoja, värikkäitä, muuttuvia ja moniulotteisia. Suhteet omiin lapsiin, lapsenlapsiin, miniöihin, vävyihin ja lapsenlapsen toisiin isovanhempiin vaativat sosiaalisia taitoja, avoimuutta ja joustavuutta. Tässä tutkimuksessa perhesuhteet muodostuvat isovanhempien suhteista omiin lapsiin, lapsenlapsiin ja lapsen puolisoihin sekä suhteesta omaan puolisoon. Jokainen suhde on ainutlaatuinen sisältäen sekä haasteita että vahvuuksia.

Tutkimukseen osallistuneiden isovanhempien välit omiin lapsiin vaihtelivat. Toisilla oli hyvät välit kaikkien lastensa kanssa, kun taas toisella oli etäisemmät välit toisiin lapsiinsa. Etäisiä välejä voi selittää muun muassa fyysisen välimatkan perusteella. Lähellä asuvien kanssa ollaan enemmän tekemisissä kuin kaukana asuvien.

”Vanhimman pojan ja niitten lasten, ei olla niin läheisiä niitten kanssa.. Että sen toisen kanssa kuitenkin sillai läheisempiä.” (Mummo63)

”Meillä on kiinteämmät suhteet lapsiin ku niihin, jotka asuvat etäämmällä.” (Mummo62)

Haasteita isovanhemman ja hänen lapsensa suhteisiin tuovat monesti kasvatukselliset erot, liiallinen puuttuminen, avoimuuden puute ja itsestäänselvyytenä pitäminen. Suhteen ylläpitäminen vaatii molemmilta osapuolilta työtä ja joustavuutta. Kuten kaksi isovanhempaa totesivat antavansa tilaa lastenlastensa vanhemmille, puuttumatta jokaiseen asiaan. Isovanhemman on hyvä muistaa, että lapsenlapsella on omatkin vanhemmat, jotka osaavat huolehtia lapsistaan.

”Joskus pitää oikein itelle sanoa, että anna olla... että sillä on äiti ja isäkin.” (Mummo61)

”Haluttais enemmän niille pauhata, mutta ku niillä on äiti ja isä, ne saa ohjata sitte.” (Mummo66)

Yhdessä haastattelussa nousi esiin myös avoimuuden tärkeys suhteiden ylläpitämisessä. Isovanhempien ja vanhempien pitäisi pystyä puhumaan avoimesti kaikista asioista. Puhumattomuus voi johtaa usein suhteiden kiristymiseen ja sitä kautta hyvinvoinnin heikkenemiseen. Avoimuus voi olla haastavin asia isovanhemmuudessa, koska sen seurauksena voi itselle tulla huono omatunto.

”On se varmaan tietyllä tavalla haastavinta, että asioista voi sanoa, tuntematta huonoa omaatuntoa.” (Mummo63)

Isovanhemman ja hänen lapsensa välejä voi ravisuttaa itsestäänselvyytenä pitäminen. Isovanhempi kertoi, ensimmäisen lapsenlapsen synnyttyä, että häntä pidettiin itsestäänselvyytenä. Lapsenlapsen vanhemmat eivät esimerkiksi kysyneet isovanhemmilta, sopiiko heille lapsen hoitaminen, vaan automaattisesti oletettiin, että se sopii. Isovanhempien hyvinvoinnin kannalta on tärkeää lastenlasten vanhempien muistavan, että isovanhemmilla on myös oma elämä.

”Tytöllä oli ne ensimmäiset lastenlapset niin sitten pietettiin itsestäänselvänä, että sinähän otat silloin ku minä sanon. Minusta se oli niinkö tyly, minä en sitä hyväksyny...Minun piti aina järjestää se, ettäkö he tulee, niin se on minun velvollisuus...Meillähän vähän tuli riitaaki siinä sitten, mutta se on ajan myötä selvitetty se asia sitten.” (Mummo63)

Isovanhemmuuden rooliin kuuluu osaltaan myös omista lapsista huolehtiminen. Huolta aiheuttavat muun muassa oman lapsen kokemattomuus vanhemmuuden roolissa, heidän nuori ikä ja lapsen hatara seurustelusuhde.

”Mulla oli koko ajan huoli, siitä miten he pärjäävät... liitto ei tule kestäämään, aavistin, että tästä ei hyvää seuraa” (Mummo62)

Nykyaikana haasteita tuovat lisääntyneet avioerot. Avioero, olipa se isovanhemman tai lapsenlapsen vanhempien, vaikuttaa kaikkiin sukupolviketjun suhteisiin. Tutkimuksessani kolmella isovanhemmalla oli ero-lapsenlapsi ja yksi isovanhempi oli itse eronnut. Yksinhuoltajat voivat tarvita enemmän tukea ja apua isovanhemmiltaan. Kuten kahdessa tapauksessa lastenlapset viettivät kerrallaan pitempiä aikoja isovanhempiensa kanssa. Yksi isovanhemmista koki, ettei lapsenlapsen vanhempien

avioero vaikuta isovanhemman ja lapsenlapsen välisiin suhteisiin. Hänen mielestään lapsenlapset ovat niin tärkeitä isovanhemmille, ettei avioero estä pitämästä yhteyttä.

”Lapsenlapseni isä ja äiti asuu erillään, niin hän on ollut tosi paljon meidän kanssa, kesiäkin viettänyt, oli melkein 6 viikkoa täällä meillä.” (Mummo62)

”Isovanhempien ja lastenlasten suhde on...pyhä, ettei siihen esimerkiksi avioero tai joku muu, ettei ne vaikuta kuinkaan. Mä on niin paljon nähny ihan tässä lähipiirissä, isovanhemmat pitävät kuitenkin yhteyttä, vaikka vanhempien tiet eroavat, ne on niin tosi tärkeitä ne lastenlapset.” (Mummo62)

Isovanhemman suhde lapsenlapseseen voi olla mutkikas. Suhteeseen vaikuttaa paljon isovanhempien ja lastenlapsen vanhempien väliset suhteet. Mikäli heidän välit ovat etäisemmät, se heijastuu myös väleihin lastenlasten kanssa. Syy etäisiin suhteisiin lastenlasten kanssa voi johtua myös siitä, onko isovanhempi poikansa vai tyttänsä isovanhempi. Yhdessä haastattelussa isovanhempi koki, että lastenlapset ovat läheisempiä äidin puolen isovanhemmalle.

”Jotenki on semmonen kaukaisempi niiden kans kuitenkin, en tiää onko se siinä sitten... että ne on niinkö ... äitinpuolen mummolle ovat enempi.” (Mummo63)

Tämän lisäksi lastenlapsen välisiin suhteisiin heijastuvat lapsenlapsen sukupuoli, sukupuolittuneisuus ja lastenlasten eroavaisuudet. Isovanhemmat voivat kokea haasteita lapsenlapsen sukupuolen takia. Tutkimukseen osallistuvilla oli kaikilla sekä tyttöjä että poikia lapsenlapsinaan. Haasteita tuovat molempien yhtäaikainen miellyttäminen ja sellaisten aktiviteettien kehittäminen, joka olisi sekä poikien että tyttöjen mieleen. Yksi haastateltavista kertoi sukupuoli-kysymyksen nousevan esille myös lelujen ostamisessa, sillä lelut ovat tietynlaisia tytöille ja pojille.

”Vaikka kuinka yrittäis, että nyt ei mitään sukupuolisijaa, että nyt tytöille nukkeja ja pojille autoja, mutta se on totta että niinhän se vaan menee, se tulee jostakin muualta se, että ne lelut on tietynlaisia.” (Mummo62)

Aineistosta nousi usein esille lastenlasten välinen eroavaisuus. Isovanhempien mukaan lastenlapset eroavat toisistaan muun muassa luonteeltaan, sosiaalisuudeltaan ja kehitystasoltaan. Toiset lastenlapset lähtevät mielellään

isovanhempien luo ja jäävät yöksi, kun taas toiset lapset eivät jää yöksi millään. Yhdellä isovanhemmalla on kehitysvammaisen lapsenlapsi, joka eroaa muista sen vuoksi. Isovanhempi koki kehitysvammasta johtuvat erot myönteisesti ja opettavaisena asiana.

"He ovat eronneet päättäväisyyden, käyttäytymisen ja tottelevaisuudenkin osalta. Esimerkiksi yksi tytöistä on aina ollut omapäinen." (Mummo80)

"Ku ne on kuitenkin sillai eri ikäisiä, vaikka voihan eri ikäisten kanssa tehdä samoja asioita. mutta yleensä sitä mennään sen pienimmän mukaan." (Mummo63)

"Mutta se poika on sitten, että sen kanssa minä olen enemmänki tekemisissä ja se on ollu minun kans täällä... mutta se tyttö ei lähe millään, että sen kanssa on ihan erilaiset välit." (Mummo63)

"Siitä minä tykkään kovasti, se on niin erikoinen. siinä mielessäki ihminen kasvaa, vaikka mie olen ollu kehitysvammaisten kanssa tekemisissä tuolla koululla, mutta nytky omassa perheessä, niin sitä ossaa kokonaan erilaila suhtautua ja olla." (Mummo66)

Suhteet lastensa puolisoihin voivat joskus olla erittäin haasteelliset ja huonot välit vaikuttavat taas isovanhempien ja lastenlasten väleihin. Tässäkin tapauksessa toiset miniät ovat läheisempiä kuin toiset, usein nämä johtuvat myös luonteenpiirteistä ja kemioista. Isovanhemmat tiedostavat sen, ettei kannata turhaan sotkea välejä miniään tai vävyn kanssa, esimerkiksi liiallisella puuttumisella.

"Poikani vaimo kuiten se on... etäisempi mulle kuitenkin, vaikka me nyt tällai tullaan toimeen, mutta se on sillai etäisempi ku ajattelee sitä toisen pojan vaimoa me ollaan enempi samalla tasolla..." (Mummo63)

"Saattaa tehdä hallaa sitten. Pitää koittaa vain sietää. Miniän kans minä aina hiljaa juttelen ja ... jos ei ollukaan hyvä niin heitän pois." (Mummo66)

Tärkeässä roolissa isovanhemman suhteissa on suhde omaan puolisoon. Yksi tutkimuksen isovanhemmista oli eronnut, joka toi omat haasteensa koko sukupolviketjuun.

"Mehän ollaan näitten lasten isän kanssa erottu...sittenkö nämä lastenlapset ..tullee tänne.., niin ne haluaa mennä sinne papansa luo...Ja ne aina asettuu sinne ja sitten tulevat minun luokki ja ovat tietenki täälläkin yötä... Joistaki huomannu, että ne sanoo, että minä en tuu sinun tykö, minä oon papan tykönä. Mutta sitten, ku minä olen antanu niille sen mahdollisuuden, että jos ne ei halua tulla, niin ei tartte tulla. Mietin joskus ku on eronnu, että oisko erilaista sitten lastenlasten kanssa. vaikka se on tänä päivänä, niinkö tyttöniki on eronnu, että ne lapset on tottunut että on eronneita joka puolella. itellä on semmonen ajatus joskus että oisko se sitten erilaista olla niitten lastelastenki kanssa, jos ei ois eronnu, kyllä sitä mieltii sitten niitäkin asioita. vaikkei se tilannetta muuta miksikään, mutta mieltiihän sitä semmostaki asiaa."
(Mummo63)

Aika

Ajan löytäminen ja saaminen on iso haaste isovanhemmudessa, etenkin työssä käyville isovanhemmille. Työ vie ison osan isovanhempien ajasta ja tuo myös omat rajoitukset lastenlasten tapaamismahdollisuuksiin. Työssäkäyvät isovanhemmat tapaavat lastenlapsiaan etenkin viikonloppuisin ja lomilla. Yksi haastateltavista kertoi, että lomat suunnitellaan hyvin tarkkaan. Lastenlasten ollessa päiväkodissa, isovanhempi otti loman ja hoiti sen ajan lastenlapsiaan. Lastenlasten aloitettua koulunkäynnin isovanhempi piti loman samaan aikaan koulujen lomien kanssa. Tällä tavoin isovanhempi sai aikaa lastenlasten kanssa.

"Miehän aina esimerkiksi aina omat lomat suunnittelin...että mie ilmoitin vanhemmille, niin että ei tartte viiä hoitoon silloin, että mie oon lomalla. Että sillä lailla sai sitä aikaa, ku ei muuten kerenny olleen, ku on töissä...Mie otin niistä omista lomista ja viikonlopuista... Ku pojilla oli koulusta lomaa, niin mummokin pyrkii ottaa silloin loman." (Mummo61)

Yksi isovanhemmista koki, ettei hän saa olla tarpeeksi lastenlasten kanssa ja siten päätti lopettaa työt ja jäädä eläkkeelle. Eläkkeellä ollessa isovanhemmilla on usein enemmän aikaa, etenkin jos työn tilalle ei ole tullut uusia aktiviteetteja. Vaikka aikaa on, se ei automaattisesti tarkoita sitä, että isovanhemmat saavat olla enemmän lastenlastensa kanssa, sillä lapsenlapsilla on myös omat kaverit ja menonsa.

"Nyt menee toinen sukupolvi, että mie en kerkiä olla tarpeeksi. Oman pojan kans koskaan kerenny olla tarpeeksi. Nyt luisuu niinkö tiimalasi tuossa toisessakin polvessa, että mie muutenki olen niin kuumissa olla koko ajan lähössä niin nyt mie lähen justiinsa pois." (Mummo61)

Isovanhemmat haluavat viettää mahdollisimman paljon aikaa lastenlastensa kanssa. Kun yhteinen hetki koittaa, aika käytetään kokonaan lastenlasten kanssa olemiseen.

"Minä haluan sitten viettää sen ajan sitten mahdollisimman paljon...Ollaanko ongella vai mäkeä laskemassa vai mitä muuta voi tehdä sitten." (Mummo63)

Ajan löytämisen ja saamisen lisäksi aineistossa nousi esille odottaminen. Silloin kun isovanhemmat eivät ole lastenlasten kanssa, he odottavat sitä. Kuten eräs haastateltava sanoi, isovanhemman olotila on odottamista.

"Sie aina ootat, se olotila on aina vähän semmonen, mutta että ne kuitenkin pyörähtää sen verran useasti vielä ainakin, että ei niinkö pety jokapäivä eipä ne tullukaan. Mutta on semmosen ootamisen tunne." (Mummo61)

"Kyllähän sitä niinkö ne on täällä sitten sitä oottaa, että tuleekohan ne." (Mummo63)

Ajan haasteisiin kuuluu myös ikävä. Kysyessäni isovanhemmilta, mikä on vaikeinta isovanhemmuudessa, vastaukseksi sain ikävän. Esimerkiksi isovanhempien ollessa reissussa, heillä tulee ensimmäisenä ikävä lastenlapsiaan.

"Ku tietää ettei niitä näe pitkään aikaan, itte on vaikka reissussa useamman, viikon reissussa, ensimmäisenä siellä niitä tulee ikävä. Tuntuu niin, että sieltäkö pääsee, että menenkö mie sen matkalaukun kanssa sinne lastenlasten tykö, vai käynkö kuiten ensin purkamassa sen." (Mummo61)

Jaksaminen

Isovanhemmuuteen tuo haasteita myös oma jaksaminen, joka sisältää isovanhemman terveyden ja väsymisen. Jaksaminen on olennainen osa

isovanhemmuutta, vaikuttaen paljon sosiaalisiin suhteisiin ja isovanhemman omaan hyvinvointiin. Isovanhemmat puhuivat väsymisestään etenkin työelämässä ollessaan. Vaikka lastenlapset ovat isovanhempien mukaan tärkeitä ja heidän kanssaan halutaan olla, saattoi isovanhemmuuden rooli joskus tuntua väsyttävältä. Työntekijänä ja isovanhempiana oleminen koettelee omia rajoja ja työn ja perheen yhteensovittaminen on haasteellista.

"Hhuomasin silloin ku mie olin töissä, niin mie olin aivan poikki. Jos esimerkiksi pojat oli viikonlopun täällä, mie kellosta katoin, että eikö se isä tule jo hakemaan." (Mummo61)

Isovanhemman kokema väsymys vaihtelee myös lastenlasten iän mukaan. Pienimmät lapset vaativat enemmän kuin isommat. Eräs haastateltava kertoi väsyvänsä, koska nuorimmat lastenlapset saattoivat heräillä yöllä ja vaativat jatkuvaa huomiota. Vanhempien lastenlasten kanssa on helpompaa, sillä he pystyvät ja haluavatkin välillä leikkiä yksikseen ilman isovanhempia.

"Ku ne kaks pienintäkin on, ku ne on juossu viikonlopun, kolme päivää, niin tuntuu, että noniin kyllä sitä nyt riitti. Se on ku joutuu yötä valvomaan joskus, niin kyllä sitä huomaa ettei sitä jaksaa sillalailia." (Mummo63)

Isovanhemman oma fyysinen kunto vaikuttaa paljon jaksamiseen. Yksi heistä kertoi ja toinen kirjoitti kokevansa oman kunnan hyväksi, jonka avulla he saavat lisää energiaa lastenlasten kanssa touhuamiseen.

"Minä olen hyvässä kunnossa, mielestäni jaksan olla, jaksan värkätä, leikkiä ja laittaa." (Mummo63)

Väsymystä lisäsi myös se, jos isovanhempi oli ollut lastenlastensa kanssa pidemmän ajan. Tämä ilmeni erityisesti niiden isovanhempien kohdalla, jotka asuivat toisella paikkakunnalla ja tavatessaan lastenlapsensa he viettävät pidemmän ajan yhdessä.

"Nyt ku mä olin melkein joulusta tähän hiihtoloman loppuun, että joku lastenlapsi oli koko aikaa siinä. Niin kyllä mä olin väsyny, nyt kyllä nauttisin vain aikuisesta seurausta, että ei liikaa." (Mummo62)

Isovanhemmat, jotka puhuivat väsymyksestään tiedostavat sen hyvin, jolloin he pystyvät myös korjaamaan asian. Yksi isovanhemmista kertoi, että kymmenen minuutin päiväunet riittivät väsymyksen poistoon. Niiden jälkeen hän olisi myös ollut valmis soittamaan lastenlapset takaisin luokseen.

"Kyllä mie olin kauhian väsyny, en mie ollu kauan. Ku mie sain ne pojat pois ja tiskipöydän pois, mie oisin ollu valmis soittamaan, että tulkaa takasi, että mummo otti tuossa 10minuutin tirsat...Mutta piti saada sitä olla muutama tunti rauhassa, se oli niinku taas juhlaa, ku ne tuli...ja ne oli taas erilaisia pojatkiko ne oli vähän aikaa pois täältä." (Mummo61)

Isovanhemmuus on ihanaa aikaa ja lastenlasten kanssa oleminen on monin tavoin antoisaa, mutta on hyvä muistaa, ettei lastenlapsilla saa väsyttää itseään, kuten yksi haastateltava toteaa:

"Sehän on hirveä rikkaus nuo lapsenlapset, ja sitten toinen asia on, että se että niillä ei saa väsyttää itseään." (Mummo61)

Jaksamiseen vaikuttaa olennaisesti myös isovanhempien terveys. Isovanhemmat haluavat pysyä terveenä ja hyvä kuntoisina, jotta saisivat olla lastenlasten kanssa mahdollisimman paljon. Isovanhemman saatavilla olo lisää ajoittain omia haasteita ja paineita isovanhemmuuden roolissa.

"Se oli melkoista rumbaa, ku toinen piti viedä aamulla tuonneja toinen sinne. Ja sitten ku eihän täällä mittään linja-autoja yhteyksiä ole." (Mummo61)

Terveyden ylläpitäminen ja jaksamisen tärkeys korostuvat isovanhempien ikääntyessä. Ikääntyminen tuo lisänä omat haasteensa, jotka vaikuttavat paljon muun muassa sosiaaliseen kanssakäymiseen.

5.3.2 Lastenlasten kasvu ja kasvatus

Lastenlasten kasvaminen

Haasteita isovanhemmuuteen tuo lastenlasten kasvaminen. Vanhentumisen myötä lapsille muodostuu oma elämä kouluineen, ystävineen ja harrastuksineen. Isovanhemman tulee huomioida ja hyväksyä nämä muutokset. Lastenlasten ollessa kavereidensa kanssa, isovanhemmille jää vähemmän aikaa. Lapsenlapsi voi pyytää isovanhempien luo myös omia kavereita, jolloin isovanhempi saa aikaa lapsenlapsen kanssa ja lapsenlapsi saa myös olla omien kavereiden kanssa.

”Niillä on omat juttunsa siellä ja kaverinsa” (Mummo63)

”Niinku lastenlapsilla on mökillä ollu kavereita, niin mie olen sanonu, että niin pittääkin, se on tervettä ku on kavereita.” (Mummo66)

Lastenlasten seurusteleminen tuli esille kahden isovanhemman kohdalla. Seurustelun aloittamisen myötä lapsenlapsen aika kuluu tyttö- tai poikakaverinsa kanssa, eikä isovanhemmille jää enää paljoa aikaa. Yksi isovanhemmista ajatteli, etteivät lastenlapset enää suostu kaikkiin hänen ehdotuksiin, esimerkiksi ulkomaanmatkoille lähtemisessä, kun he ovat alkaneet seurustelemaan.

”Ei ne kuitenkaan lähe sitten ku niillä on hellukuviot.” (Mummo61)

Lastenlasten seurusteleminen voi osaltaan lisätä haasteita isovanhemman elämässä. Eräs isovanhempi hyväksyy lastenlastensa seurustelemisen, mutta ikävöi erojen sattuessa heidän seurustelukumppaneita. Tämän lisäksi haasteita tuo se , jos seurustelusuhteen aloittaa nuorena.

”Niinku pojatki, että ku sanotaan, miehistyvät... Eihän siinä mitään muutaku mulla on ikävä niitä tyttöjä, jotka on ollu.” (Mummo66)

”Mie sanoin lapsenlapselleni, että sie olet vielä liian nuori elättämään kettään, että älä kuiten ala ostamaan sille mitään. Mie en oikein semmosesta tykkää.” (Mummo66)

Lastenlasten kasvaminen vaikuttaa myös siihen, mitä heidän kanssaan tehdään. Lastenlasten ollessa pieniä, he suostuivat helpommin isovanhempien esittämiin toiveisiin. Kun taas lastenlasten varttuessa he itse esittivät toiveitansa siitä, mitä he haluavat tehdä. Iän myötä lastenlasten kiinnostuksen kohteet muuttuvat, eivätkä isovanhemmat saa heitä mukaan samoihin asioihin kuin pienempänä, kuten esimerkiksi leipomiseen.

"Nyt ollaan jos pienenäkin oltiin lasten ehoilla, mutta nyt sitä vasta kuunnellaanki mitä ne haluaa. Että silloin ku ne oli (pieniä) ei tarvinnu ku esittää nehän tuli niinku mukana...Mutta nyt se tulee niinku toisinpäin, että pojat sanoo, että hae täältä ja mummo hakkee tai mie tuun syömään, onko sulla ruokaa ja mie alan tekeen." (Mummo61)

"Se oli helppo ku se sano minne mennään ja mitä tehään." (Mummo63)

"Leipominenki oli ennen niin mukavaa ku pojat oli.. Nyt tuntuu ku yksin leipoo, niin oishan se mukava ku ne vielä tuossa ois." (Mummo61)

Yksi isovanhemmista pohti myös lastenlasten omaa päättämistä siitä, kenen luona he haluavat olla ja kuinka paljon.

"Mitä isommaksi ne tulee, että itehän ne saavat päättää jäävätkö vai ei." (Mummo63)

"Nykkö ne on kasvanu, niin huomaa, että ne haluaaki ensimmäisenä tulla tänne minun luokse. Mutta ei oo niinku pakottanu, että sinun on tultava minun tykö...Tytöntyttö... tuntuu että sen pitää aina ensinnä päästä tänne, vaikka se jossaki vaiheessa oli, että mie en ikinä tule sinun tykö." (Mummo63)

Lastenlasten kasvaminen aiheutti huolta siitä, mitä tapahtuu lastenlasten ymmärtäessä enemmän maailmasta ja siitä, millaisessa maailmassa oikeasti elämme. Toinen isovanhemmista pohti taas sitä, suojellaanko lapsia liikaa ikäviltä asioilta.

"Sitähän aina ihmettelen, tulee se tämä raaka maailma ja rupeavat tajuamaan missä mennään." (Mummo62)

"Suojelimmeko liikaa lapsia ikäviltä asioilta? Jos ja kun aikuinen on heidän tukenaan, niin miksi me yritämme varjella heitä kaikelta ikävältä? Elämäähän kuuluu ikäviäkin asioita ja niistä pitää selvitä." (Mummo50)

"Tietenki joskus ajattelee, että ku olis ollu terve hänki, että minkälainen hänen elämänsä on sitten tulevaisuudessa." (Mummo66)

Lastenlasten murrosikä on haaste vanhemmille mutta aineistossa nousi esille murrosiän koettelevan myös isovanhempia. Isovanhemman mukaan murrosikäinen lapsenlapsi kasvattaa myös heitä.

"Murrosikänen lapsi, niin kyllä se kasvattaa isovanhempia. Ku ei siihen ole tottunu ku sen kotona ko paljon oli, niin ne paljon kärtys ne murrosikäset ja sitä oli sitä käsyämistä ja riitaa." (Mummo66)

Aikuistumisen myötä lastenlapset saattavat muuttaa pois kotipaikkakunnaltaan. Yksi isovanhemmista huolehti lastenlastensa pois muuttamisesta jo etukäteen.

"Vieläki tuntuu semmoselta kauhealta ajatus, ku ne on nyt lähes aikuisia, että mitä sitten jos ne muuttaa täältä pois." (Mummo63)

Lastenlasten viihdyttäminen

Lastenlasten kasvaessa heidän elämäänsä tulee mukaan tietokoneet, pelit, elokuvat, Internet ja musiikki. Lastenlapsille ei välttämättä riitä, että kaikki koneet ovat kotona, vaan ne tulee olla myös mummolassa. Isovanhemmat saavat hankkia tietokoneita ja muita laitteita lastenlastensa käytettäväksi.

"Nykyajan lapsilla on tuo tietokone, että saanko minä olla siinä ja saanko pelata siinä...Pitää olla videot ja cd:t ja kaikki levyt." (Mummo63)

"Mutta pojathan ne alko vinkumaan, että pitää laittaa tietokone ja sitten laitettiin. Ensin semmonen kauhia... nehän alko sitten, että se pitää laittaa se läppäri, että tuota saapi olla sen kanssa missä vain." (Mummo61)

Lastenlasten kaukana asuminen

Viidellä isovanhemmalla lastenlapset asuvat toisella paikkakunnalla, joista kahden lastenlapset asuvat ulkomailla. Pitkässä välimatkassa on paljon haasteita, mutta se on myös toisaalta helpottava tekijä. Haasteita tuovat esimerkiksi yhteydenpito, huoli, ikävä ja vähäinen näkeminen. Lastenlasten kaukana asumisen myötä isovanhemmille jää omaa aikaa. Lisäksi isovanhemmat saavat matkustaa lastenlasten luokse ja rikastuttaa näin omia kokemuksia ja tietämystään eri kulttuureista.

Suhteita kaukana asuviin lastenlapsiin hoidetaan monin eri tavoin: sähköpostilla, kännykällä, Skypellä ja Facebookilla.

”Soittelaan, että jokaisella on jo kohta puhelin ja on sähköpostit ja joskus sähköpostia laitellaan.” (Mummo63)

”Lastenlapsilleki soitan kerran viikossa ja kysyn kuulumisia.” (Mummo66)

”Se on nyt ulkomailla, ja mummi pani facebookiin, että ole ihmisten lailla siellä.” (Mummo61)

Yhteydenpito samassa maassa asuvien lastenlasten kanssa ei tuota ongelmia, mutta ulkomailla asuvien lastenlasten kanssa yhteydenpitoa rajoittavat kustannukset ja aikaerot.

”Skypellä, että sillä ja sillä on tosi mukava.. eikä maksa mitään.” (Mummo60)

”Se on vain se aikaero siellä, että me yleensä, meillä on ilta niin niillä aamu niin silloin aina skypeitellään.” (Pappa61)

Lastenlasten kaukana asumiseen liittyi myös ikäviä tuntemuksia. Isovanhemmalla, jolla asui lastenlapsia sekä lähellä että kaukana, kertoi kuinka kaukana asuvat lastenlapset jäävät vähälle huomiolle.

”Tuo on vain harmi, ku tyttöni on niin kaukana niin jää ne lapset vähälle.” (Mummo66)

Kaukana asumisessa on isovanhempien mukaan myös myönteiset puolensa. Kuten yksi haastateltava vertasi isovanhemmuutta on/off- tilaan. Lastenlasten ja isovanhempien ollessa yhdessä, isovanhemmat panostavat yhteiseen aikaan täysillä. Isovanhemmuus on erilaisempaa riippuen lastenlasten asuinpaikasta. Yksi isovanhemmista pohti, että arki olisi toisenlaista, jos lastenlapset asuisivat samalla paikkakunnalla.

”Tämä isovanhemmuus on semmosta on/off. Silloinku ne lapset on tässä tai jokukin niistä, niin silloinhan katsotaan lasten ohjelmaa ja etitään netistä jotain peliä ja sitten ku ne ovat pois niin se on sitte totaalisesti off. Sekin on aika hyvä.” (Mummo62)

”En tiä sitten oisko se sitten samanlaista jos ne ois koko ajan tässä...Sitä elettäis, sitä normaalipäivää, mutta sittenkö ne on harvemmin, sitä voi keskittyä siihen ,että järjestetään se aika ku ne on, sille viikolle ei järjestetä oikein muita asioita.” (Mummo63)

Eräs isovanhemmista oli tyytyväinen lastenlasten kaukana asumiseen, tiettyyn pisteeseen asti. Hänen mielestään kuitenkin eri mantereilla asuminen on liian kaukana.

”Meillä on vähän välimatkaa, toisaalta on hyvä että on vähän välimatkaa, mutta on tuo vähän liian pitkä tuo amerikan välimatka. Oikeastaan jos aattelee, että tuommonen rovaniemi etäisyys on minusta semmonen hyvä, että sitten halutessaan voi nähdä.” (Pappa61)

Isovanhemmat pohtivat myös välimatkan vaikutusta avunantoon. Mitä lähempänä isovanhemmat asuvat lastenlapsiaan, sen helpompi heidän on auttaa perhettä. Pitkien etäisyyksien päästä on vaikea saada isovanhempia pikaisesti apuun.

”Jossakin vaiheessa, sinnekin oli helppo mennä jos ne tarvi apua muutamaksi päiväksi tai päiväksikin tai hakea lapset tänne näin. Mutta jos on tosin pitkän matkan päässä niin ei se ole niin yksinkertaista saada sitä mummia tai pappaa.” (Mummo60)

Lastenlasten kasvattaminen

Lastenlasten kasvattaminen tuo omat haasteet isovanhemmille. Tähän luokkaan kuuluvat säännöt, lastenlasten opettaminen ja heistä huolehtiminen. Tutkimuksen isovanhempien mukaan päävastuu lasten kasvattamisesta on vanhemmilla. Kotona ja mummilassa lapsilla on omat säännöt, tosin osa säännöistä pitää olla yhtenevät.

”Mutta tietenkin mummilassa on omat säännöt ja kotona on omat säännöt, että on seki otettava huomioon kyllä. Mutta semmoset pääasialliset jutut vähän yhteneviä kuitenkin.” (Mummo60)

Isovanhemmat olivat hyvillään siitä, että he saavat pitää omat sääntönsä. Säännöt ja kasvatuseriaatteista sopiminen vanhempien kanssa on hyvä ja silloin voi välttää myös ristiriidat. Osa tutkimuksen isovanhemmista oli tiukempia ja toiset vapaampia sääntöjen suhteen. Lapsen kannalta on myös tärkeää, että lapsi itse tietää, kenen sääntöjä noudatetaan missäkin.

”Lastenlapsilla niillä on vanhempiansa kanssa omat säännöt ja isovanhempien kanssa omat säännöt..Ja minä oon sillai suhteellisen tiukka, olen ollu omien lasten kanssa ja mutta kyllä mulla on ne lastenlastenki kanssa ne tietyt säännöt. tietenkihän on pikkusen löysempää tietyissä asioissa, mutta kyllä minä piän siitä kiinni että säännöistä pidetään kiinni. Ei ne siitä pahastu. ja sittenku ne tulee, niin ne tietää, että nyt ollaan täällä näin ja tietenkihän sitä pikkusen helläkätisemmin ja anteliaammin.” (Mummo63)

Isovanhemmat opettavat lastenlapsilleen paljon muun muassa erilaisia taitoja. Haasteita opettamiseen tuovat isovanhemman vääristyneet käsitykset lasten oppimiskyvyistä. Kuten yksi isovanhempi kuvaili taitojen opettamista lastenlapsilleen:

”Ku ite olin lasten kanssa niin yritti jotaki taitoa saada lapselle väkisin, että nyt sun täytyy oppia tämä homma, että nyt on se hetki että kaikki 5vuotiaat osaa uida tai kaikki osaa laskettella taikka luistella tai ajaa polkupyörällä. Nyt mä olen vasta hoksannut, että siinähan täytyy todellakin ottaa se lapsi huomioon, että eri lapset oppii eri asioita eri aikaan, ettei oo sellaista että nyt pitäis niinku tiettyjä juttuja oppia” (Mummo62)

Lapsen opettamisessa tulee huomioida monia eri vaikuttavia tekijöitä kuten lapsen ikä ja lasten erilaisuus ja asioiden konkreettisuus.

”Ja sitten tämmöinen, konkreettisuus on mun mielestä kaikki asiat on sellaisia ei kovin abstraktia asioita lapsi ei käsitä, vähän isommat käsittää, mutta pienimmät ei.” (Mummo62)

Lastenlasten opettamisessa tärkeää on myös tarkistaa omat vaatimukset lapsen taidon oppimista kohtaan. Usein aikuisten vaatimukset ovat liian korkeita, kuten yksi isovanhemmista on huomannut.

”Mitä tahansa lapsen kanssa tekee niin se, että antaa niitten tehdä sen omalla laillansa, että monta kertaa aikuiset laittaa sellaisia, että pitäis olla hyvä. esimerkiksi leipominen.” (Mummo62)

Lastenlasten huolehtiminen ja kasvattaminen lisää isovanhemmuuden haasteita, koska kyseessä on aina kuitenkin toisen lapsi. Lapsenlapsen kanssa on usein ylivarovainen, mutta toisaalta liiallinen ylivarovaisuuskaan ei ole hyvästä.

”Se sanoi että mummi minä juoksen tuosta puiston läpi ja odotan sinua noitten portaitten luona. mä en ensimmäisenä päivänä...uskalla päästää siitä että nyt tuut mummin kanssa, olin niinku epäluuloinen. ja sitten me siitä puhuttiin illalla äitinsä kanssa, se sano että anna toki tehdä että se on tosi luotettava. ja niin me tehtiin seuraavana päivänä, siinä se istu ja odotti...Ylivarovaisuus, sekään ei ole hyvä. Mutta sehän tulee siinä, kun on isovanhempi ja on toisen lapsi...” (Mummo62)

Yksi isovanhempi pohti omaa läsnäoloaan lastenlastensa seurassa. Hänen mielestään lastenlasten kanssa ollessa tulee heihin keskittyä täysillä, sillä usein lapsi kaipaa kuuntelijaa ja tarvitsee aikuisen ihmisen lähelleen.

”Lapset tarvitsevat aikuiskontakteja oli ne isovanhempia tai muita tahansa, jotka kuuntelis niitä ja olis niitten kanssa. ja joskus ne saattaa olla täysin yksiksein...(Mummo64)

5.3.3 Uusien tehtävien ja roolin kohtaaminen

Osaamattomuus

Isovanhempien tiedot ja taidot joutuvat aika ajoin koetukselle. Lastenlasten mukana tulevat uudet asiat ovat usein vieraita vanhemmille sukupolville, kuten esimerkiksi kouluaineet, tekniikka ja muut uudet ajan trendit. Isovanhemmat kokivat osaamattomuutta näiden asioiden lisäksi myös lastenlasten hoitamisessa.

Yleinen asia, missä isovanhemmat kokivat osaamattomuutta olivat lastenlasten läksyt, etenkin kielet ja matematiikka aiheuttivat vaikeuksia. Isovanhemmat ovat jääneet jälkeen nykykoulun opetuksesta ja aineiden sisällöistä. Osaamattomuus saattoi johtua siitä, etteivät isovanhemmat itse olleet opiskelleet kyseistä ainetta.

”Enhän mie osaa opettaa sitä englantia, mie en ole käyny, siis missään koulussa en ole saanu sitä enkkua.” (Mummo61)

”Kyllähän sitä jälkeen jää monessa asiassa nuissa...läksyjä en minä varmaan osais neuvoakaan...niistä asioista on jääny jälkeen.” (Mummo63)

”Niinkö nyt lapsenlapsella...nuo matematiikan kokeet ja sitten oli englannin kokeet. Niin minun piti molemmissa sanoa sille, että mummo ei osaa.” (Mummo63)

”Mummona niin ei kerkiä niin paljon oppia ku on silloin tällöin vaan niitten kokeiden kanssa täällä.” (Mummo63)

Isovanhemmat eivät joudu kovin paljon tekemisiin lastenlasten läksyjen kanssa, sillä usein mummolassa tehdään kaikkea muuta kuin kouluhommia.

”Silloin ku ne on täällä niin ne on lomalla. kouluhommat ei sillalaila näy oikeastaan.” (Mummo63)

Omia taitoja on epäilty myös uusien ruokien laittamisessa. Usein isovanhemmalla on omat vanhat ruuanlaittotapansa, jotka joutuvat koetukselle lastenlasten myötä. Lastenlapset haluavat syödä mummolassa samoja ruokia kuin kotona, esimerkiksi pitsaa ja tortilloja.

”Tämmönen vanha ihminen, sehän tekis niitä niitä omalla tyylillä jauhelihakastiketta ja makkarakeittoa ja, mutta sitten ne haluaakin jotakin tortillaa tai tai pitsaa, pitsahan on ollu monta vuotta. Mutta kuitenkin aina tämmösiä uusia. Mie muistan silloin eka kerran ku ne alko, että tee mummo sieki joskus pitsaa. Että enkai mie, miten sitä..” (Mummo61)

Kouluaineiden ja ruuanlaiton lisäksi aineistossa nousi esille lastenlasten hoitamisen vaikeus. Yksi isovanhemmista kertoi, että aluksi hoitaminen oli vaikeaa ja kankeaa, mutta melko nopeasti siihen löytyi rutiinit ja luonnollisuus. Pukeminen, syöttäminen ja vaipan vaihtamiset unohtuivat nopeasti, sillä ne saattoivat olla jokaisen lapsenlapsen kohdalla aluksi vaikeita.

”Vaipan vaihto tai vaatteiden vaihto tai kylvettäminen, se oli unohtunut täysin. Mutta se kyllä unohtuu kauheen äkkiä. Sittenku taas toinen lapsenlapsi syntyy parin vuoden päästä, taas sitä oli unohtanu. Oli hirveän arka alottaa taas...siihen tuli heti se rutiini.” (Mummo61)

Oman käyttäytymisen kehittäminen

Isovanhemmat kokevat roolissaan käyttäytymisen ja oman toiminnan kehittämisen haasteen. Lastenlasten kasvaessa he ottavat yhä enemmän mallia isovanhemmiltaan, jolloin isovanhempien tulee ymmärtää oma vastuu ja rooli esimerkillisenä aikuisena. Eräs isovanhemmista koki, että hänen tulisi kehittää johdonmukaisuutta, kärsivällisyyttä ja rauhallisuutta. Isovanhemmat voivat myös oppia ja kehittää käyttäytymistään seuraamalla lastenlapsiaan.

”Omaa käyttäytymistä, puheita ja toimintatapoja on syytä tarkkailla ja ottaa oppia seuraamalla lapsenlapsen toimintaa. Rauhallisuus ja kärsivällisyys, johdonmukaisuus ovat asioita joita on petrattava.” (Pappa63)

Isovanhemmat saavat usein kuulla suoraa puhetta lastenlastensa suusta. Lapset kertovat yleensä mielipiteensä ja ajatuksensa suoraan, miettimättä puheensa seurauksia. Isovanhemmat eivät koe lastenlastensa totuuksia kuitenkaan loukkaavina, vaan rehellisenä ja viattomana lapsen puheena.

“Lasten suusta kuulee totuuden.” (Mummo73)

”Kyllähän ne joskus mummin vaatteistakin sanoo, että sulla on niin vanhan kansan vaatteet...siitä ei kumpikaan osapuoli loukkaannu, minäki aina joskus morkkaan heidän lököreitä ja.. vaikka sieltä minkäläistä kritiikkiä tulis, niin ei siitä loukkaannu. saattaa vain sanoa, että miten sie nyt noin sanot ja panee leikiksi ja plörinäksi.” (Mummo66)

”Pienenä ne ei osannu teeskennellä, lapsenlapsi tuli oikein lähelle ja sano oot sie ainaki vanhan näköinen.” (Mummo63)

Oman käyttäytymisen kehittämiseen kuuluu myös sellainen toiminta, joka ei kiinnosta isovanhempia itseään. Isovanhemman roolissa kohdataan paljon asioita ja tekemistä, jotka eivät ole isovanhemmille kovin tärkeitä. Välillä lastenlapset pyytävät isovanhempiaan tekemään asioita, jotka eivät ole niin kiinnostavia, esimerkiksi kännykällä pelaaminen.

”Mä on monta kertaa matkustanu hänen kanssaan niin siinä matkalla. mua ei yhtään kiinnosta nämä yhtään, nyt kuule pelaat ja näytät minulle sitten hän pelaa ja mun pitää pelata ja hän voittaa aina minut” (Mummo62)

Lapset ovat kiinnostuneita ympäristöstään, ihmisistä, tapahtumista ja kaikesta mahdollisesta, heille syntyy usein myös erilaisia kysymyksiä. Aina välillä isovanhemmat pääsevät testaamaan omia tietämyksen rajoja sekä käyttäytymistään, kun lastenlapset esittävät mitä ihmeellisimpiä kysymyksiä. Kysymykset voivat liittyä myös tärkeisiin ja vakaviin elämän asioihin, kuten esimerkiksi kuolemaan. Vaikeat kysymykset kehittävät isovanhempien toimintatapoja, sillä on tärkeää, miettiä miten ja mitä lapselle vastataan.

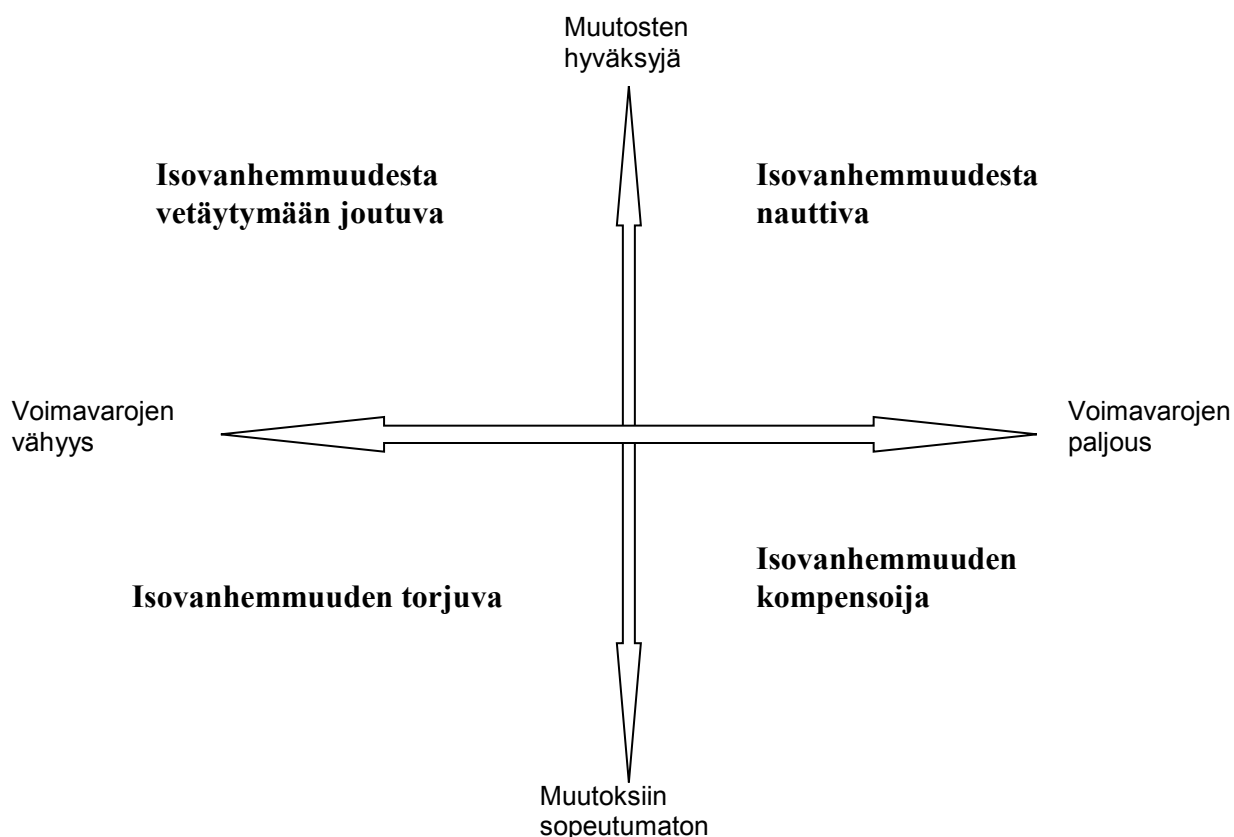
”Se oli just niitä 3-4v- missähän mulla mahtaa olla tuo hautapaikka, minä katton miestäni, että mitähän tuota vastais..” (Mummo62)

”Ovat kauheita kyselemään asioita, varsinki se vanhin. kerran se makas koiran kanssa tuossa matolla ja kysy, pappa onko koirilla huumorintajua. Mie että miten mie vastaan.” (Pappa61)

"Kyllä siinä oppi vastaamaan kiperiin kysymyksiin yleensäkin, kun ne oli pikkusia. Ja aivan vaikka minkälaisia kysymyksiä." (Mummo61)

5.4 Isovanhemmuuden typologia

Lopuksi pyrin muodostamaan tuloksistani kokonaisrakenteen. Tarkoituksenani on luoda mahdollisimman kattava jäsenitys aineistosta. Tällöin haluan myös hahmottaa isovanhemmuudessa ilmeneviä eroja saamieni tulosten valossa. Tässä tarkoituksessa rakensin isovanhemmuuden typologian (Kuvio 1), kokonaismallin, jossa isovanhemmuus jäsentyy neljäksi tyyppiä. Isovanhemmuuden tyypit sijoittuvat kahden eri ulottuvuuden varaan, jotka ovat *voimavarojen määrä* ja *muutoksiin sopeutuminen*. Isovanhemmuuden tyypit ovat isovanhemmuudesta nauttiva, isovanhemmuuden kompensoija, isovanhemmuuden torjuva ja isovanhemmuudesta vetäytymään joutuva.

Kuvio 1. Isovanhemmuuden typologia

Ensimmäinen ulottuvuus, voimavarojen määrä tarkoittaa sitä, missä määrin isovanhemmilla on käytössään erilaisia voimavaroja kohdistettaviksi niihin asioihin, joita isovanhemmat pitävät itselleen tärkeinä. Joidenkin voimavarojen määrä vähenee vanhentumisen myötä, esimerkiksi fyysinen kunto ja jaksaminen heikkenevät iän myötä. Vähenevien voimavarojen tilalle voi kuitenkin tulla muita voimavaroja, esimerkiksi sosiaaliset suhteet tai tiedolliset voimavarat. Typologiassa (kuvio 1) voimavaroissa on kaksi ääripäätä. Voimavarojen vähyys kuvastaa sitä, ettei isovanhemmalla ole käytettävissään paljoa voimavaroja. Vastakohtana tälle on voimavarojen paljous, jossa isovanhemmalla on runsaasti voimavaroja. Psykkiset, tiedolliset, sosiaaliset ja fyysiset voimavarat ovat jokaisella isovanhemmalla erilaiset ja niitä on eri määrä. Se, miten isovanhempi käyttää halussaan olevia voimavaroja, ilmenee isovanhemmuuden roolissa ja siinä toimimisessa.

Muutokseen sopeutuminen on toinen ulottuvuus, joka tarkoittaa isovanhemmuuden myötä tulleiden muutosten hyväksymistä. Muutosten sopeutumisen ääripäät ovat muutokseen sopeutumaton ja muutosten hyväksyjä. Muutokseen sopeutumaton isovanhempi ei pysty hyväksymään isovanhemmuuden roolia, kun taas muutosten hyväksyjä pystyy sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja uusiin tehtäviin.

Isovanhemmuudesta nauttiva isovanhempi hyväksyy muutokset ja hänellä on paljon voimavaroja käytettävänä isovanhemmuuden roolissa toimimiseen. Nauttiva isovanhempi on sopeutunut rooliinsa isovanhempiana ja hän on hyväksynyt oman ikääntymisensä ja sukupolven jatkuvuuden. Isovanhempi haluaa käyttää aikansa lastenlasten kanssa toimimiseen, jolloin sosiaalinen vuorovaikutus sukupolvien välillä on vahvaa. Yleensä isovanhemmuudesta nauttivat ovat hyväkuntoisia ja valmiita oppimaan uusia asioita lastenlastensa myötä.

Isovanhemmuuden kompensoijalla on voimavaroja, mutta isovanhemmuuden muutokseen on hankala sopeutua. Kompensoija hyväksyy isovanhemmuuden, muttei halua toteuttaa paneutua siihen niin paljon kuin isovanhemmuudesta nauttiva. Tämän isovanhemman elämässä tärkeämpää ovat esimerkiksi työnteko ja oma vapaa-aika. Yleensä hänellä on hyvä fyysinen kunto, hän hyväksyy oman ikääntymisensä ja hänen sosiaalinen verkosto voi olla laaja. Lastenlapset eivät kuitenkaan ole isovanhemmuuden kompensoijan elämässä tärkeimmällä sijalla.

Isovanhemmuuden torjujalla on vähän voimavaroja ja muutokseen sopeutuminen on hankalaa. Tähän tyyppiluokkaan kuuluvalla isovanhemmalla on vaikeuksia hyväksyä oma ikääntymisensä ja sen mukana tulevat haasteet. Lisäksi elämän ja sukupolven jatkumiseen sopeutuminen on hankalaa.

Isovanhemmuudesta vetäytymään joutuvalla on vähän voimavaroja, mutta muutokset on hyväksytty. Isovanhemmalla on halu olla isovanhempi, mutta voimavarojen vähyys estää täyttämään isovanhemmuuden roolin tehtäviä. Fyysisen kunto ja jaksaminen voivat olla yksi syy siihen, miksi isovanhempi joutuu vetäytymään roolistaan. Isovanhempesi saattaa joutua vetäytymään roolistaan myös ulkopuolelta tulevien syiden takia. Sosiaaliset suhteet voivat vaikuttaa paljon isovanhemmuuden rooliin. Esimerkiksi huonot välit lapsenlapsen vanhempien kanssa, voivat johtaa siihen, etteivät vanhemmat anna isovanhemman tavata lastenlastaan. Myös avioerotilanteessa isovanhempi voi joutua tähän asemaan.

Isovanhemmuuden typologian neljä isovanhemmuuden tyyppiä eivät ole tiukkarajaisia eikä myöskään lopullisia. Lapsenlapsen syntyminen ja uusi rooli voi ensin olla ihana asia ja isovanhempi nauttii roolistaan täysin. Lapsenlapsen kasvaessa ja isovanhemman ikääntyessä rooli voi muuttua esimerkiksi voimavarojen vähentyessä. Isovanhemmuuden rooliin vaikuttaa osaltaan myös lapsenlapsen kasvu, jolloin hän alkaa rakentaa omaa elämäänsä koulukavereiden ja harrastusten mukaan. Lapsenlapsella ja isovanhemmalla ei ole enää niin paljon yhteistä aikaa kuin esimerkiksi ennen kouluikää. Saman suuntaisia tuloksia on saanut myös Sysiharju jo 80-luvulla. Sysiharjun (1984, 29, 30) mukaan isovanhempien ja vanhempien tapaaminen on tiiviimpää lapsen ollessa alle kouluikäinen. Pieni lapsi voi yhdistää eri sukupolvien jäseniä keskenään ja lähentää heidän välisiään suhteitaan.

5.5 Tulosten peilaaminen aikaisempiin tutkimuksiin ja teorioihin

”Kun ensimmäinen lapsenlapsi syntyy, muuttuu monen maailma. Isovanhemmuuteen herääminen on erikoinen kokemus, ihmiset kokevat sen syvälliseksi tapahtumaksi”, näin kirjoittajaa Kumpula (2010, 73) artikkelissaan *Isovanhemmuuden merkityksiä*. Kumpulan kirjoitusta voi rinnastaa tutkimukseni isovanhempien kokemuksiin

lapsenlapsen syntymästä. Tulosten mukaan lastenlasten syntymä on merkittävä kokemus, joka osalla isovanhemmista oli omien lasten saamistakin merkittävämpää.

Tutkimukseen osallistuneiden isovanhempien mielestä, suvun ja elämän jatkuvuus on tärkeää ja merkityksellistä. Isovanhemmat pitivät erityisen tärkeänä lapsenlapsen myötä tulleita uusia tehtäviä, jotka vaikuttivat isovanhempien myönteisiin kokemuksiin elämästä. Hirsjärven ja Laurisen (1998, 23) mukaan lapsenlapsi tuo isovanhemman elämään uutta sisältöä sekä tunteen jatkuvuudesta ja yhteydestä tulevaisuuteen. Lisäksi lapsenlapsen syntyminen tuo sukupolvien välisiin suhteisiin uudenlaista syvyyttä ja vahvistavat niitä.

Ruoppila (1991, 136) toteaa isovanhemmuuden olevan hyvin tärkeä rooli, sisältäen vahvoja myönteisiä tunteita. Myös Rotkirch ym. (2010, 5) kirjoittavat artikkelissaan *Isovanhemmuuden merkitys korostuu*, lapsenlapsen syntymisen olevan yleensä merkittävä tapahtuma jäsentäen ja muuttaen elämää. Perherooleista puhuttaessa isovanhempana oleminen on arvostetuimpia rooleja. Tutkimukseni aineistossa nousi paljon esille isovanhemmuuden myönteisiä tuntemuksia, joiden avulla voi selvitä haasteistakin.

Sukupolvien välinen oppiminen on tutkimuksen tulosten mukaan vastavuoroista, sekä isovanhemmat että lastenlapset opettavat toinen toisiaan. Opettamisen aiheet vaihtelevat käytännön asioista eettisiin kysymyksiin. Isovanhemmat eivät välttämättä edes huomaa oppimista, sillä oppimista voi tapahtua niin sanotusti piilossa. Kenner, Ryby, Jessel, Gregory ja Arju (2007, 228) käsittelevät artikkelissaan sukupolvien välistä oppimista isovanhempien ja lastenlasten välillä Etelä-Lontoossa. Tutkijoiden mukaan sukupolvien välisessä oppimisessa esiintyy seuraavanlaisia piirteitä: isovanhemmat ja lastenlapset kohtelevat oppimisessa toisiaan tasa-arvoisina yksilöinä, molemmat osapuolet antovat oppimisessa tukea toisilleen ja oppimistilanne konstruoituu kommunikatiivisista malleista, eli kielestä ja kosketuksesta.

Tuloksissa esiintyi molemminpuolinen avunanto. Sekä isovanhemmat että lastenlapset auttoivat toisiaan erilaisissa asioissa, aineistossa ilmeni myös isovanhempien avunanto lastenlasten vanhemmille. Sukupolvien ketju-tutkimuksessa (2010) ilmeni, että isovanhemmat hoitavat lastenlapsiaan saadakseen olla omien lastenlastensa kanssa. Tällainen piirre esiintyi myös omassa

tutkimuksessani. Isovanhempien ja lastenlasten yhteinen aika saattaa olla kortilla, etenkin jos molemmilla osapuolilla on omat menonsa. Lastenlasten hoitaminen on yksi keino viettää aikaa lastenlastensa kanssa. Hoitamisen myötä isovanhemmat auttavat myös omia lapsiaan antamalla heille esimerkiksi aikaa omiin harrastuksiin. Sukupolvien ketjussa (2010, 58, 235) –tutkimuksen tulosten mukaan isovanhemmat antoivat lastenhoitoapua vanhempien harrastusten tai iltamenojen takia (20,2%), vanhempien työkiireiden takia (15,2%) ja lapsenlapsen sairastumisen vuoksi (13,7%). Suurin syy lastenlasten hoitamiseen oli kuitenkin halu olla lastenlasten kanssa (33,5%). Myös Salmi ja Lammi-Taskula (2004, 107, 112) ovat havainneet, että isovanhempien rooli lapsiperheen arjen sujumisessa on tärkeää. Heidän mukaansa sukulaisten toisilleen antaman avun myötä, liitetään sukupolven jäsenet yhdeksi ketjuksi.

Rotkirch ja Fågel (2010, 41) kirjoittavat myös isovanhempien osallistuvan mielellään lastenlastensa hoitamiseen. Heidän mukaansa hoitamisella on varjopuolensa, sillä liian pitkät jaksot väsyttävät isovanhempia. Tutkimukseeni osallistuneet isovanhemmat kertoivat myös, kuinka lastenlasten kanssa oleminen saattoi välillä olla hyvinkin väsyttää. Isovanhemmat pitivät tärkeänä sitä, ettei lastenlapsilla saa väsyttää itseään.

Isovanhemmuus ei ole kaikissa tapauksissa iloinen ja merkittävä tapahtuma. Laru, Oulasmaa ja Saloheimo (2010, 114) kirjoittavat, ettei isovanhemmuuteen ole olemassa yhtä oikeaa mallia. Isovanhemmuuteen kuuluu erilaisia tunteita ilosta hämmenykseen, eivätkä kaikilla isovanhemmilla lapsenlapset vaikuta omaan elämänkulkuun. Kirjoittajat korostavat, että isovanhemmalla on oikeus omaan elämään. Isovanhemmuus on yksi rooli elämässä lisää, se ei ole ainoa rooli. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden isovanhempien mielestä, heidän roolinsa isovanhempana on tärkeä ja merkittävä. Kaikki olivat myös pääosin tyytyväisiä suhteisiin lastenlastensa kanssa. Aineistossa nousi esille myös haasteita, mutta niiden vaikutus jäi kuitenkin myönteisten asioiden varjoon.

Lastenlasten ja isovanhempien fyysinen etäisyys vaihteli tutkittavien kesken ja myös lastenlasten välillä, sillä yhdellä isovanhemmalla saattoi osa lastenlapsista asua samalla paikkakunnalla ja osa kauempana. Hurmeen (1988, 36) tutkimuksen tuloksissa ilmeni, että sukupolvien välinen etäisyys vaikuttaa isovanhempien ja

lastenlasten väleihin eri lailla sekä toistensa kokemaan tärkeyteen. Hurmeen mukaan kaukana asuvat isovanhemmat ja lastenlapset ovat vähemmän tärkeitä toisilleen.

Salmi ja Lammi-Taskula (2004, 107) ovat puolestaan havainneet, ettei asumisetäisyys rajoita sukupolvien välistä yhteydenpitoa eikä vuorovaikutusta. Tämän tutkimuksen tuloksissa ilmeni myös etäisyyden moniulotteinen vaikutus sukupolvien välisiin suhteisiin, mutta merkittävä ero on siinä, että isovanhemmat pitivät lastenlapsiaan tärkeinä huolimatta siitä, kuinka kaukana he asuivat. Pitkät välimatkat vaikuttivat etenkin tapaamiskertoihin ja tapaamisten kestoihin. Pitkän etäisyyden takia, tapaamisia ei ole määrällisesti monta, mutta yksi tapaaminen voi kestää viikosta kuukauteen. Huomion arvoista on myös pohtia etäisyyden vaikutusta tapaamisten laatuun. Kun kaukana asuvat lastenlapset ja isovanhemmat kohtaavat, yhteinen aika käytetään vain yhdessäololle.

Avioerot ja uudet perhemuodot ovat isovanhemmuuden haasteita. Marin (2000, 109, 112) käsittelee artikkelissaan sukupolvien välisiä suhteita lain näkökulmasta. Marin toteaa, että suomalaisessa lainsäädännössä on kaksi sukupolveen liittyvää kohtaa. Ensimmäinen kohta käsittelee vanhempia ja heidän velvollisuuttaan toimia lapsen ensisijaisena huoltajana ja tukijana. Toinen kohta koskee isovanhempia, joilla ei ole lain mukaan mitään oikeudellista asemaa lastenlapsiinsa, eikä myöskään mitään oikeutta huolehtia lastenlapsistaan, jos vanhemmat ovat siihen estyneitä. Marinin mukaan lakijärjestelmän muuttamisella voidaan lisätä sosiaalista integroitumista ja vähentää sukupolvien välisiä jännitteitä ja konflikteja. Perheiden monimuotoisuus nousi esille myös tässä tutkimuksessa. Isovanhempien suhteet avioero-lastenlapsiin ovat yhtä tärkeitä ja läheisiä, kuin niiden lastenlasten kanssa, joiden vanhemmat ovat yhdessä. Isovanhemmat eivät kokee vanhempien avioeroa kovinkaan suurena uhkana omalle roolilleen.

Bengtson (2001, 7) mukaan ydinperheiden hajotessa ja uusperheiden lisääntyessä, isovanhemmista tulee tärkeä osa perhettä ja perheverkostoa. Bengtson perustelee näkemyksensä muun muassa siihen, että kaksi viidestä eronneesta äidistä muuttaa vanhempiansa luokse ennen kuin siirtyvät asumaan keskenään lapsensa kanssa. Rotkirch ja Fågel (2010, 47,48) kirjoittavat, että isovanhemmat pelkäävät menettävänsä lapsenlapsensa vanhempien avioerojen takia. Heidän mukaan isovanhempien ja lastenlasten suhteen katkeaminen ei ole harvinaista, eivätkä

suomalaiset isovanhemmat ole ainoat, jotka pelkäävät avioerojen vaikutuksia lastenlastensa välisiin suhteisiin. Kirjoittajien mukaan Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa melkein joka viidennellä isovanhemmalla oli katkenneet välit lastenlapsiin ja suurin syy oli vanhempien ero.

Sukupolvien välisiä suhteita voi horjuttaa avioeron lisäksi myös muut perhesuhteet. Pari tutkimukseeni osallistunutta isovanhempaa pohti isoäidin ja äidin välistä suhdetta verraten sitä isoäidin ja pojan välisiin suhteisiin. Toinen isovanhemmista koki, että hänen tyttärellään on helpompi pyytää apua häneltä kuin anopiltaan. Toinen isovanhempi koki puolestaan, että hänellä ja tyttärellään on läheisemmät välit kuin hänen pojan kanssaan. Bishop, Meyer, Schmidt ja Gray (2009, 75) ovat tutkineet isovanhempien välisiä eroja lastenlapsiin kohdistuvissa investoinneissa. Tuloksissa ilmeni muun muassa isovanhempien ja lastenlasten yhteydenpidon ja läheisyyden riippuvan sukulaissuhteista. Esimerkiksi äidinäidit ovat enemmän yhteyksissä lastenlapsiinsa kuin äidinisät. Myös lastenlasten mukaan äidinäidit ovat läheisempiä kuin isänisät. Äidinäidit tekevät myös enemmän vierailuja lastenlastensa luo, ostavat enemmän lahjoja ja niin ikään saavat lastenlapsiltaan useammin kirjeitä, lahjoja ja puheluita kuin isänisät. Myös Smithin (1991, 7) mukaan isovanhemmat voidaan jaotella neljään erilaiseen tyyppiin: äidinäidit, äidinisät, isänäidit ja isänisät. Smithin mukaan sekä isovanhemman sukupuoli että vanhemman sukupuoli ovat tärkeitä tekijöitä puhuttaessa sukupolvien välisistä suhteista.

Attias-Donfutin ja Wolfen (2000, 37) mukaan isovanhemmat ovat läheisempiä tyttäriensä kanssa kuin poikiensa kanssa ja tämä vahvistaa näkemystä naislinjasta, äiti-tytär-siteestä, joka on vahvempi kuin äiti-poika-side. Myös Tanskanen ym. (2009, 384) ovat saaneet samansuuntaisia tuloksia. Tutkijoiden mukaan tytärtien kannattaa pyytää apua esimerkiksi lastenhoitoon äideiltään, sillä äidinäitiä voidaan pitää luotettavampana hoitajana. Vahva äiti-tytär-suhde nousi esille parin isovanhemman kohdalla, jotka kokivat, että tytärtien on helpompi pyytää apua äidiltään kuin anopiltaan.

Vaikka lastenlasten kasvattaminen kuuluu lasten omille vanhemmilleen, osallistuvat isovanhemmat myös siihen välillisesti, esimerkiksi perinteiden siirtämisessä. Kempainen (2001, 122) on väitöksessään tutkinut kotikasvatusta kolmessa eri sukupolvessa. Tuloksissa ilmeni kasvatuksellisia lähtökohtia, jotka ovat kaikille

sukupolville yhteisiä. Tällaisia yhteisiä kasvatususkomuksia olivat muun muassa johdonmukaisuus, keskustelu, rehellisyys, toisten kunnioittaminen ja vanhempien esimerkki. Omassa tutkimuksessani lastenlasten kasvattamisessa isovanhemmat korostivat myös johdonmukaisuutta omissa kasvatuskäytännöissään mutta myös sitä, että isovanhempien ja lasten vanhempien kasvatusmenetelmät olisivat edes osittain yhteneviä.

Isovanhemmat oppivat lastenlapsiltaan paljon tieto- ja informaatioteknologian käytöstä. Melkein jokainen tutkimukseen osallistunut isovanhempi nosti esille tekniikan osana sukupolvista vuorovaikutusta. Jokinen (2002, 207) pohtii artikkelissaan kaukana toisistaan asuvien isovanhempien ja lastenlasten keinoja vuorovaikutuksen ylläpitämiseksi. Jokinen näkee, että sähköpostin yleistyminen voi olla mahdollisuus isovanhempien ja lastenlasten välisen suhteen ylläpitämiseen. Artikkelin kirjoittamisesta on kulunut melkein kymmenen vuotta ja yksi tutkimukseni isovanhemmista kertoi käyttävänsä sähköpostia lastenlasten yhteydenpidossa. Tuloksissa ilmeni, että isovanhemmat käyttävät pääsääntöisesti kännykkää ja sosiaalista mediaa yhteydenpitokeinoina. Tekniikan kehittyminen on tuonut uusia yhteydenpitokeinoja isovanhempien ja lastenlasten väliseen vuorovaikutukseen, kuten esimerkiksi facebookin ja skypen.

Tutkimuksen isovanhemmat kertoivat paljon yhteisistä aktiviteeteista lastenlastensa kanssa. Yleisempiä asioita, mitä isovanhemmat ja lastenlapset yhdessä tekevät ovat ulkoilu, retkeily, matkustelu, kodinaskareet ja käsityöt. Samanlaisia tuloksia on esiintynyt jo Hurmeen (1988, 79) tekemässä tutkimuksessa. Isovanhempien ja lastenlasten yhteiset aktiviteetit ovat suunnilleen pysyneet samanlaisina parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Siihen, mitä lastenlasten kanssa tehdään, vaikuttaa myös kulttuuriset tekijät. Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan yleisimmät aktiviteetit ovat puistossa käyminen, uskonnolliset toiminnat ja ostosten tekeminen. (Kenner ym. 2007, 225)

6 Pohdinta

Päättökysongelmanana on *millaisena elämänvaiheena isovanhemmuus näyttäytyy isovanhempien kertomana?* Tutkimuksen tulosten mukaan isovanhemmuus on moniulotteinen –ja kerroksinen elämänvaihe, johon sisältyy erilaisia merkityksiä aina uuden roolin hyväksymisestä isovanhempna toimimiseen. Tekemäni analyysin ja tutkimustulosten pohjalta isovanhemmuuden voi jakaa kolmeen eri ulottuvuuteen: isovanhemmuuden tuomiin muutoksiin, isovanhemmuuden voimavaroihin ja isovanhemmuuden haasteisiin. Kaikki nämä kolme ulottuvuutta ovat tärkeitä osia isovanhemmuudesta puhuttaessa. Jokainen ulottuvuus vaikuttaa isovanhemmuuteen eri lailla, eri aikoina ja eri voimakkuudella.

Tunteet ja kokemukset lapsenlapsesta ja isovanhemmuuden roolista ovat kokemuksellisia, joihin vaikuttavat tutkittavien omat käsitykset itsestään, muista perheenjäsenistä sekä tulevaisuuden ja menneisyyden ulottuvuudesta. Suhtautumistapa lapsenlapsiin ja isovanhemmuuteen on subjektiivista ja kaikilla isovanhemmilla hyvin erilaista. Yksilöllisten erojen lisäksi sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen ja sen kokemiseen liittyy myös Kennerin ym. (2007, 241) mukaan kulttuuriset taustatekijät.

Tutkimuksen tulosten mukaan isovanhemmat kokevat ja saavat paljon erilaisia voimavaroja lastenlasten myötä. Merkittävin voimavaroista on lastenlasten kanssa oleminen ja yhteinen aika. Sukupolvien välinen kanssakäyminen antaa sekä isovanhemmille että lastenlapsille paljon: uusia kokemuksia ja muistoja, vahvistaen sukupolvien välistä vuorovaikutusta. Tulosten mukaan isovanhemmat pitävät rooliaan isovanhempna myönteisenä asiana. Isovanhemmuuden roolin myötä he saavat elämäänsä uutta sisältöä, merkityksiä ja ilon aiheita.

Isovanhemmuuden voimavarojen kääntöpuolena ovat haasteet, joita isovanhemmat kohtaavat koko elämänvaiheen aikana. Haasteet liittyvät omaan hyvinvointiin, johon sisältyvät perhesuhteet, aika ja jaksaminen. Tutkimuksen isovanhemmat kokivat, että päävastuu lapsenlapsen kasvatuksesta on lapsen vanhemmilla, mutta tästä huolimatta lastenlasten kasvu ja kasvattaminen koettiin yhdeksi haasteeksi. Tulosten

mukaan isovanhemmuuden myötä tulevien uusien tehtävien ja roolin kohtaaminen koetaan haasteelliseksi. Isovanhemmat joutuvat selviämään uusista tehtävistä ja rooleista, jotka koettelevat muun muassa isovanhemman osaamisen rajoja.

Haasteiden sisäisiä luokkia vertaillen, voi huomata, että uusien tehtävien ja roolin kohtamiseen liittyviä haasteita on suhteellisen vähän verrattuna muihin haaste-luokkiin. Tähän perustaen voin todeta, että tutkimuksen isovanhemmat kokevat roolissaan ja sen tuomissa uusissa tehtävissä vähän haasteita. Isovanhemmilla on takanaan oma vanhemmuus ja paljon kokemusta lasten kasvattamisesta, jolloin isovanhemmuuden rooli on helpompi omaksua, eikä tehtävät osoittaudu niin vaativiksi. Vanhemmuuden tuoman kokemuksen lisäksi isovanhemmuuden tehtävistä selviytymistä helpottaa muu aikaisempi elämäkokemus.

Tutkimukseen osallistuneet isovanhemmat eivät kokeneet haasteita ylivoimaisina tai ylitsepääsemättöminä. Isovanhemmat korostivat perheenjäsenten välistä avoimuutta, jonka avulla monet haasteet saadaan ratkaistua. Usein haasteet voivat kääntyä myös voimavaroiksi, sillä niistä selviäminen voi vahvistaa sekä isovanhemmuuden roolia että sukupolvien välisiä suhteita.

Tekemäni nelikenttä isovanhemmuuden typologiasta saa lisää näkökulmia, kun sitä peilaa Eriksonin (1980; 1982; 1983) kehitysteorian valossa. Isovanhemmuudesta nauttivalla on hallussaan eniten voimavaroja ja hänen sopeutumiskykynsä muutoksiin on kaikista vahvin. Eriksonin teoriassa esitetyn vanhuuden kehitystehtävä, minän eheyden, voi sijoittaa samaan nelikenttään isovanhemmuudesta nauttivan kanssa.

Sosiaaliset, psyykkiset, fyysiset ja tiedolliset voimavarat edesauttavat osaltaan eheän minäkuvan saavuttamista. Näiden voimavarojen lisäksi minäkuvan rakentumiseen vaikuttavat muutoksiin sopeutuminen sekä niiden hyväksyminen. Isovanhemmuudesta nauttivalla ei ole vaikeuksia hyväksyä uutta rooliansa. Tämän lisäksi uudet muutokset ja vanhat rutiinit ovat tasapainoisessa suhteessa. Eriksonin (1980; 1982; 1983) mukaan vanhuudessa käydään läpi elettyä elämää, arvioiden ja reflektoiden sitä. Vaikka vanhuudessa jäljellä oleva aika on vähäinen, yksilöllä on mahdollisuus vielä toteuttaa haaveitansa, tehdä itselle tärkeitä asiota ja hankkia uusia kokemuksia. Näitä kaikkia on mahdollista toteuttaa isovanhemmuuden kautta.

Minän eheyden vastakohtana, Eriksonin (1980; 1982; 1983) mukaan on epätoivo ja katkeruus, jotka voidaan sijoittaa isovanhemmuuden torjuvan nelikenttään. Isovanhemmuuden torjuvalla on käytössään vähiten voimavaroja, eikä muutoksiin sopeutuminen ole helppoa. Voimavarojen puute voi johtaa minäkuvan hajoamiseen. Isovanhemmuuden torjuva voi kokea eletyn elämän puutteellisena, eikä näe elämänsä hyviä puolia. Uudet muutokset näyttäytyvät isovanhemmuuden torjuvalle raskaina ja hallitsemattomina.

Isovanhemmuus voi lisätä myös yksilön tuntemuksia hyvästä elämästä. Koskinen (2008, 62,70) käsittelee artikkelissaan hyvän elämän osuutta arjessa. Koskisen mukaan elämänhallinnalliset kehitystehtävät normittavat hyvää elämää. Vanhempien ikäluokkien kohdalla kehitystehtävät liittyvät esimerkiksi työelämässä jatkamiseen ja sosiaaliseen eristäytymiseen. Elämän hallittavuus ja tietoisuus omasta itsestä lisäävät kokemusta hyvästä elämästä. Kyky ratkaista arjen ongelmia, valmius kohdata sosiaalisia tilanteita ja osallisuus yhteisöissä edesauttavat elämän hallitsevuuden saavuttamista ja edelleen kokemusta hyvästä elämästä. Näiden lisäksi hyvän elämän kokemiseen liittyvät osallisuus ja jatkuva oppiminen.

Jokaisella on omat keinonsa eheän minäkuvan ja hyvän elämän saavuttamiseksi. Tutkimusten tulosten perusteella voi todeta, että isovanhemmuus elämänvaiheena tukee yksilöä saavuttamaan hyvän elämän kokemuksia. Isovanhemmuuden roolin myötä isovanhemmat ovat osa erilaisia sosiaalisia tilanteita ja suhteita, joissa korostuu muun muassa oppiminen ja haasteista selviäminen, jotka niin ikään tukevat hyvän elämän kokemista.

Edellä esitetyn yhteenvedon myötä, tutkimusongelmaan voi vastata seuraavasti:

Tutkimuksen isovanhemmat kokivat isovanhemmuuden myönteisenä vaiheena elämässään. Isovanhempien kerronnassa voimavarojen osuus oli merkittävin. Jokaisessa isovanhemman kertomuksessa esiintyi myös haasteita, mutta ne eivät vähänne tutkittavien myönteisiä kokemuksia. Usein haasteet voivat vahvistaa isovanhemmuuden roolia. Isovanhemmuuden psyykkiset, sosiaaliset, tiedolliset ja fyysiset voimavarat voivat edesauttaa isovanhempia saavuttamaan eheän minäkuvan ja hyvän elämän kokemuksia.

Tutkimuksen aineistosta nousi esille poikkeustapauksia, jotka eivät tule esille tutkimuksen analyysissä, mutta ovat kuitenkin merkittäviä. Isovanhempien ja vanhempien välinen suhde on erityisen tärkeä ja keskeinen, puhuttaessa isovanhemman ja lapsenlapsen välisistä suhteista. Osa tutkimuksen isovanhemmista mainitsi suhteistaan lapsenlapsen vanhempiin, mutta tämä ulottuvuus ei ollut keskeistä heidän puheessaan. Vanhemmat pystyvät omalla vallallaan vaikuttamaan isovanhemman ja lastenlasten väliseen kanssakäymiseen. Tutkimukseen osallistuneet isovanhemmat kertoivat suhteistaan lapsenlapsen vanhempiin, mutteivat pohtineet paljoa suhteen vaikutuksista lastenlapsiin.

Tuloksissa ilmeni, että isovanhemmat opettavat ja välittävät lastenlapsilleen arvoja, eettisiä normeja ja käyttäytymismalleja. Tutkimuksen isovanhemmat korostivat kuitenkin sitä, että heidän opettamat arvot eivät kovin poikkea vanhempien arvomaailmasta. Isovanhemmat eivät kertoneet tarkemmin, kuinka yhtenevät heidän ja lastenlasten vanhempien arvot ovat. Lastenlapsille on helppo olla opettamatta vanhempien vastaisia arvoja, mikäli vanhempien ja isovanhempien arvomaailma on sama. Pohtimisen arvoista on kuitenkin se, kuinka helppoa olisi opettaa lastenlapsille niitä arvoja, joita isovanhemmat pitävät tärkeinä ja jotka poikkeavat vanhempien arvomaailmasta. Arvoista puhuttaessa esille ei noussut myöskään uskonnolliset arvot. Mielenkiintoista olisi selvittää, miten paljon uskonnollisia arvoja isovanhemmat välittävät ja haluavat välittää lastenlapsille.

Yksi tärkeimmistä jatkotutkimuksen aiheista olisi keskittyä tutkimaan isovanhemmuuden roolia osana hyvän vanhuuden saavuttamista. Tutkimuksen tulokset ovat osoittaneet sen, että isovanhemmuus vaikuttaa myönteisesti yksilöiden ehyen minäkuvan rakentumiseen. Jatkotutkimuksessa olisi tarpeen laajentaa näitä tuloksia ja selvittää monipuolisemmin hyvän elämän vahvistavia että heikentäviä tekijöitä.

Lähteet

- Aittola, T. 1998. Aikuisten oppiminen arkielämän ympäristöissä. Teoksessa Sallila, P. & Vaherva, T.(toim.) Arkipäivän oppiminen. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Alanen, L. 2005. Polvesta polveen. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. Helsinki: Juva.
- Attias-Donfut, C. & Arber, S. 2000. Equity and solidarity across the generations. Teoksessa Arber, S. & Attias-Donfut, C. (toim.) The Myth of Generational Conflict. Lontoo: Routledge.
- Attias-Donfut, C. & Wolf, F-C. 2000. The redistributive effects of generational transfer. Teoksessa Arber, S. & Attias-Donfut, C. (toim.) The Myth of Generational Conflict. Lontoo: Routledge.
- Becker, H. A. 2000. Discontinuous Change and Generational Contracts. Teoksessa Arber, S. & Attias-Donfut, C. (toim.) The Myth of Generational Conflict. Lontoo: Routledge.
- Bengston, V. L. 1985. Diversity and symbolism in grandparental roles. Teoksessa Bengston, V. L & Robertson, J. F. Grandparenthood. Beverly Hills, CA : Sage.
- Bengston, V. L. 2001. Beyond the nuclear family. The increasing importance of multigenerational bonds. Journal of Marriage and Family 63 (1), 1-16.
- Bishop, D., Schmidt, T. M. & Gray, B.R. 2009. Differential investment behaviour between grandparents and grandchildren. The role of paternity uncertainty. Evolutionary Psychology 7 (1), 66-77.
- Blom, R. & Melin, H. 2004. ”Muuten hän oli niin kuin yksi meistä vain” –suuret ikäluokat luokkarakenteessa. Teoksessa Erola, J. & Wilska, T-A. (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Jyväskylä: Minerva.
- Cheek, C. & Piercy, K. W. 2008. Quilting as a tool in resolving Erikson`s adult stage of human development. Journal of Adult Development. 15, 13-24.
- Danielsbacka, M. 2010. Perhe, asenteet ja auttaminen. Näkökulmia perhesukupolvien väliseen vuorovaikutukseen. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Danielsbacka, M., Hämäläinen, H. & Tanskanen, A. 2009. Moderni isoäitihypoteesi. Yhteiskuntapolitiikka 2009/4. 375-385.
- Dieckmann, M. 2002. Ikiomat isovanhemmat. Kokemus, viisaus, elämäntaito. Klaukkala: Recallmed.

- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Helsinki: WSOY.
- Erikson, E. H. 1980. Identity and the life cycle. New York: Norton.
- Erikson, E. H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.
- Erikson, Erik H. 1983. Identity. Youth and Crisis. London : Faber and Faber.
- Erikson, E. H. 1987. A way of looking at things. Selected papers from 1930 to 1980. New York:Norton.
- Eräsaari, L. 2002. Moderni mummo. Gerontologia 16, 10–19.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu. Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Foley, D. E. 2002. Critical ethnography. The reflexive turn. Qualitative Studies in Education 15, 469-490.
- Haavio-Mannila, E., Roos, J-P. & Rotkirch, A. 2004. Olivatko suuret ikäluokat murroksen moottoreita? Teoksessa Erola, J. & Wilska, T-A. (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Jyväskylä: Minerva.
- Haavio-Mannila, E., Tanskanen, A., Hämäläinen, H., Karisto, A., Rotkirch, A. & Roos, J-P. 2010. Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Heikkinen, E. & Marin, M. 2002. Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Tammi.
- Hiltunen, H. (toim.) 2007. Suomalainen lapsi 2007. Helsinki: Tilastokeskus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1988. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. 1998. Kasvatus ja lapsuus kulttuurisesti välittyvänä toimintana. Teoksessa Laurinen, L. (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Jyväskylä: Atena.
- Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. 2004. Lempeästi mutta lujasti. Suomalaisia sanontoja ja arkiuskomuksia kasvatuksesta. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Blaxter, L., Hughes, C. & Tight, M. 2010. How to research. England: Open Universite Press.

- Hurme, H. 1986. Isoäiti kaksitoistavuotiaan kuvaamana. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hurme, H. 1987. Isovanhemmuus ja kolmen sukupolven kiintymys. Teoksessa Nummenmaa, A. R. (toim.) Perhetutkimus ja ammattikäytäntö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hurme, H. 1988. Child, mother and grandmother. Intergenerational interaction in finnish families. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hurme, H. 1999. Individualismi vs. kollektivismi perhesukupolvien suhteita määräävänä tekijänä Suomessa ja Puolassa. Gerontologia 13. 127-135.
- Hurme, H. & Metsäpelto, R. 2004. Iäkkäiden sukupolvisuhteet perheessä. Teoksessa Raitanen, T., Hänninen, T., Pajunen, H. & Suutama, T. Geropsykologia. Vanhenemisen ja vanhuuden psykologia. Helsinki: WSOY.
- Jokinen, P. 2002. Mummo@mummula.net. Tietotekniikka isovahempia ja lastenlapsia yhdistävänä tekijänä. Gerontologia 4/2002. 206-211.
- Jyrkämä, J.. 2005. Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Järvinen, L. 2009. Isovanhemmuus lapsiperheiden voimaannuttajana. Laurea-ammattikorkeakoulu. Terveystieteiden edistämisen koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 17.5.2011.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2227/Jarvinen_Leena.pdf.
- Ijäs, K. 2005. Sukupuu. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Helsinki: kirjapaja.
- Kempainen, J. 2001. Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kenner, C., Ryby, M., Jessel, J., Gregory, E. & Arju, T. 2007. Intergenerational learning between children and grandparents in east London. Journal of Early Childhood Research 5/2007. 220–243
- Korhonen, M. 1999. Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Korhonen, M. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. 2006. Teoksessa Karila, Kirsti. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Kornhaber, A. & Woodward, K. L. 1985. Grandparents/grandchildren. The vital connection. Garden city: Doubleday.
- Kornhaber, A. 1996. Contemporary grandparenting. London: Sage Publications.
- Koskinen, H. 2008. Perhesukupolvien väliset kohtaamiset arjen oppimiskokemuksina. Teoksessa Poikela, S. & Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.) Aikuiskasvatus kevytyhteisöjen ajassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Kumpula, S. 2010. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-markkinointi Oy.

Kuula, A. & Tiitinen, S. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Ruusu vuori, J., Nikander, P., & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Käyhty, K. 1999. Isoäidin kirja. Helsinki: Karas-sana.

Laru, S., Oulasmaa, M. & Saloheimo, A. 2010. Isovanhemmuuden eri muodot ja haasteet. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A., & Söderling, I. (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-markkinointi Oy.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. 1985. Naturalistic Inquiry. Newbury Park (Calif.): Sage Publications.

Malinauskas, G. 2011. This Child is also mine. A narrative approach to the phenomenon of atypical custodial grandparenthood. Rovaniemi: University of Lapland.

Malmberg, R. 1994. Isoäidin onnea. Jyväskylä: Gummerus.

Mannheim, K. 1972. The Problem of Generations. Teoksessa Karl Mannheim: Essays on the Sociology of Knowledge. London: Routledge.

Marin, M. 2000. Generational relations and the law. Teoksessa Arber, S. & Attias-Donfut, C. (toim.) The Myth of Generational Conflict. Lontoo: Routledge.

Marin, M. 2003. Sosiaaliset verkostot. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Marin, M. 2005. Aikuisuus ja keski-ikäisyys. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.

Marin, M. 2005. Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.

Mead, M. 1971. Ikäryhmien ristiriidat. Helsinki: Otava.

Miles, M. B. & Huberman A. M. 1984. Qualitative data analysis. A sourcebook of new methods. California: Sage Publications.

Mäki, J. & Ojavalli, M. 2008. ”Kun yhdessä tehdään, niin oppiihan siinä puolin ja toisin.” Tapaustutkimus sukupolvien välisestä yhteistyöstä. Prp gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Nikander, P. 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Ruusu vuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Nikkonen-Tolkki, M. 1987. Sosiaalipsykologinen perhetutkimus. Teoksessa Nummenmaa, A. R. (toim.) Perhetutkimus ja ammattikäytäntö. Tampere: Tampereen yliopisto.

Purhonen, S. 2002. Suurten ikäluokkien itsetietoisuus sukupolvena. Hyvinvointikatsaus 1/2002, 37-41.

Purhonen, S. 2002. Sukupolvi-käsitteen kolme ulottuvuutta. Sosiologia1/2002, 4–7.

Purhonen, S. 2007. Sukupolvien ongelma. Tutkielma sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Riley, M. W. & Filey, J. W. 1993. Connections: kin and cohort. Teoksessa Bengtson, V. & Achenbaum, W. A. (toim.) The changing contact across generations. New York: Aldine de Gruyter.

Rotkirch, A. & Fågel, S. 2010. Sukupolvien välistä köydenvetoa. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmukseen. Helsinki: VL-markkinointi Oy.

Rotkirch, A., Söderling, I. & Fågel, S. 2010. Isovanhemmuuden merkitys korostuu. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmukseen. Helsinki: VL-markkinointi Oy.

Roos, J-P. 1987 Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: SKS.

Roos, J-P. 2005. Laajat ja suppeat sukupolvet. Sukupolviliikkeet suurten ikäluokkien ympärillä. Teoksessa Karisto, A. (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino.

Ruoppila, I. The significance of grandparents for the formation of family relation. Teoksessa Smith, P. K (toim.) The psychology of grandparenthood. London: Routledge.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Salmi, M., Lammi-Taskula, J. 2004. Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes.

Smith, P. K. Introduction. The Study of grandparenthood. Teoksessa Smith, P. K (toim.) The psychology of grandparenthood. London: Routledge.

Sneed, J. R., Whitbourne, S. K. & Culang, M. E. 2006. Trust, identity, and ego integrity. Modeling Erikson's core stages over 34 years. Journal of Adult Development 13, 148-157.

Suomi, A. 2003. Sukupolvi – ja perhetyö. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Suutama, T. 1986. Elämänvoimaa sukupolvien yhteistyöstä. Jyväskylä: MLL.

- Syrjälä, L. 2010. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sysiharju, A-L. 1987. Intergenerational contacts and urban family life among women and men of different ages in a rapidly changing society. Helsinki: University of Helsinki.
- Taipale, V. 2002. IsoÄitikirja. Helsinki: WSOY.
- Taipale, V. 2011. Vanha ja vireä. Virkistyskirja vanhoille naisille. Helsinki: WSOY.
- Tanskanen, A., Hämäläinen, H. & Danielsbacka, M. 2009. Moderni isoäitihypoteesi. Evolutionaarinen tulkinta isoäideiltä saadusta lastenhoitoavusta. Yhteiskuntapolitiikka 74 (4), 375-385.
- Troll, L. E. 1986. Grandparents. The family watchdogs. Teoksessa Brubaker, T. (edit.) Family relationships in later life. Newbury Park: Sage Publications.
- Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomisto, J. Arkipäiväoppiminen aikuiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kontekstissa. 1998. Teoksessa Sallila, P. & Vaherva, T. (toim.) Arkipäivän oppiminen. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen.
http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/kaytanto.html (Luettu 29.10.2011).
- Unikkolinna, M. 2008. Sandwich-sukupolvi? Pro gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- White, J. 2009. Custodial gradparents. Defining new roles. CSA Jornal 43 (6), 16–19.